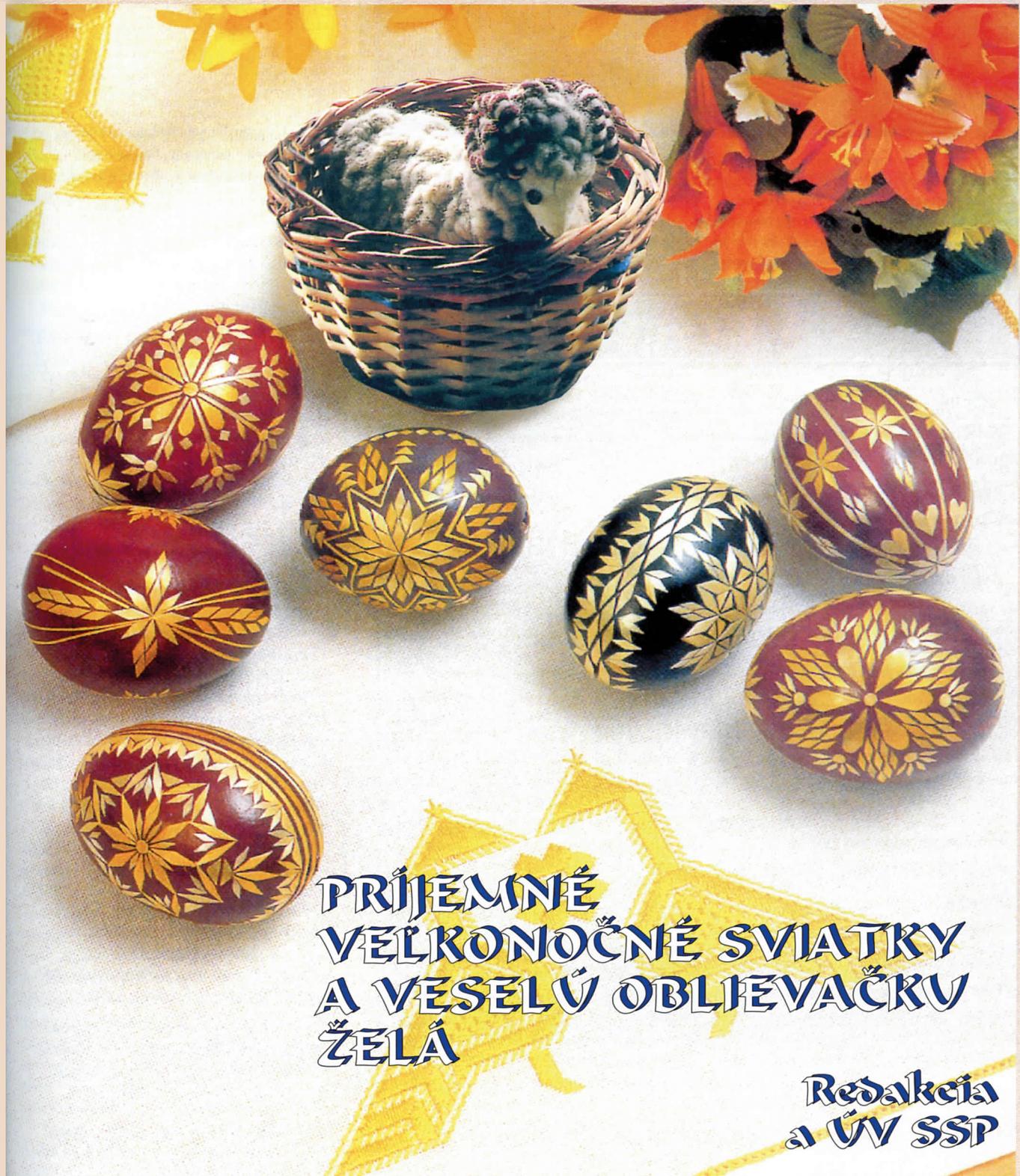

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS * APRÍL * KWIECIEŃ * 1998 * Č. 4 (479) * CENA 1,50 ZŁ

PRÍJEMNÉ
VEĽKONOČNÉ SVIATKY
A VĒSELÚ OBLIEVAČKVU
ŽELÁ

Redakcia
a ŤV SSP

Veľká noc predo dvermi. Mladým Chyžniankam (na snímke) a iným našim súborom sa skončila veľkopôstna prestávka vo vystupovaní a onedlho ich iste uvidíme na našich ďalších podujatiach. Foto: J. Špernoga

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 633-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR
31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04, 633-09-41
tel./fax: 634-11-27

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny:

JÁN ŠPERNOGA

Zespoł:

Peter Kollárik

Społeczne kolegium doradcze:

Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková,
František Harkabuz, Žofia Chalupková,
Bronislav Knapčík, Lýdia Mšalová,
Anton Pivovarčík

Skład:

Redakcja Život

Łamanie i druk:

Drukarnia TSP
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto: BDK w Lublinie
II/O Kraków 10701193-2017-2221-0100
Prenumeratę czasopisma można zacząć
w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 1,50 zł
półrocznie - 9 zł
rocznie - 18 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.

Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian
tytułów nadesłanych tekstów.

PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

V ČÍSLE:

Spomienky odbojára	2
Nowosądzské či krakovské?	3
Krempachy, Nová Belá, Durštín	4-5
Na Orave dobre...	6-7
Zložité cesty osudu	8
Čo robia, z čoho žijú?	9
Zvieratá v našom živote	10
Darček zo Slovenska	11
Vyše tisíc rokov mena „Österreich“	12
Majú krajania možnosť študovať na Slovensku?	13
Dejiny Spiša	14
Na margo aktivít Spišského dejepisného spolku	15
Veľkonočné symboly	16-17
Poviedka na voľnú chvíľu	18-19
Čitatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - majmladším	24-25
Šport a hudba	26
Módă	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa	32

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE, ZARZĄD GŁÓWNY, 31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7, tel. 633-36-88, e-mail: zg@spolok.slovakiowpolsku.pl, strona internetowa: www.spolok.slovakiowpolsku.pl

NA OBÁLKE: Veľkonočná kompozícia s kraslicami (foto: Hauf, Nápady a rady)

40 ROKOV ŽIVOTA

O niekoľko mesiacov, presnejšie 15. júna t.r., uplynie rovných 40 rokov od vydania prvého čísla kultúrno-spoločenského mesačníka **ŽIVOT**, vydávaného pre našu národnostnú menšinu vo Poľsku.

Hoci časopis vyšiel približne desať rokov po založení našho Spolku, jeho vznik sa úzko spája s organizovaným krajanským hnutím na Spiši a Orave. Kto si tie časy pamätá, iste vie, že v tomto období boli kontakty so Slovenskom a vôbec s Československom značne sfážené a pravidelný dovoz tlače zo starej vlasti priam nemysliteľný. V súvislosti s tým sa zrodila myšlienka vydávať vlastný časopis, ktorý by krajanom zastínil stály styk s písaným slovom v rodnej reči. Starší krajania sa iste pamäťajú, že k požiadavkám nastolovaným od začiatku na schôdzach miestnych skupín, patrilo často - popri slovenskom školstve, rešpektovanie národnostných práv či bohoslužbách v materinskom jazyku - aj vydávanie vlastného časopisu.

Vtedajšie pomery vo Poľsku boli, žiaľ, pre národnostné menšiny neveľmi priaznivé, preto myšlienka o vlastnom časopise musela na istý čas ustúpiť do úzadia. Nanovo však ožila po roku 1956, keď sa spoločensko-politickej situáciu o niečo zmiernila. Opäť teda zaznela na schôdzach miestnych skupín či obvodov. Zvlášť dôrazne túto požiadavku formulovali krajanskí delegáti na prvom, zlučovacom zjazde našej organizácie v marci 1957, keď bola povolená k životu celoštátna Spoločnosť kultúrno-sociálne Čechov a Slovákov vo Poľsku s predsedom Adamom Chalupcom.

Pri príležitosti zjazdu vyšiel cyklostylovaný bulletin nazvaný *Krajanský život*, ktorý je vlastne predchodom dnešného *Života*. Vydal ho prípravný výbor Spoločnosti a bol v značnej miere venovaný zjazdovej problematike. Bulletin však obsahoval aj výzvu ku krajanom, aby sa prihlásovali za predplatiteľov časopisu, ktorý Spoločnosť plánuje vydávať, a pomáhali pri jeho kolportovaní.

Krátko po zjazde sa predseda Spoločnosti Adam Chalupec v mene Ústredného výboru SKSCAS obrátil na vtedajšie ústredné orgány so žiadosťou o povolenie na vydávanie časopisu pre našu menšinu. Po nej nasledovali ďalšie, a neskôr, keď odpovede neprichádzala, vybrala sa do Varšavy dokonca delegácia krajanov zo Spiša a Oravy. Vrátila sa však bez povolenia, len s prísluhom, že žiadosť bude pozorne preskúmaná. Uplývali týždne a mesiace, až kde pred koncom roka dostala Spoločnosť jednorazové povolenie na vydanie dvoch mimoriadnych čísel, tzv. bleskoviek, tentoraz už nazvaných ako dnes - *Život*. Obe 6-stránkové čísla vyšli v januári a februári 1958 pri príležitosti volieb do národných výborov.

Nebolo to ešte to, čo krajania očakávali. Avšak na druhej strane bol to už akýsi signál,

Doručovateľ J. Rusnáčik s najmladšími čitateľmi Života z Krempáč a N. Belej pred 25 rokmi. Zľava: H. Petrášková, M. Krišák, R. Lojek a E. Nowobilski. Foto: F. a J. Paciga

ktorý dával nádej, že ich túžba po vlastnom časopise sa predsa len splní. Konečne koncom marca 1958 prišlo to vlastné, dlho očakávané povolenie na vydávanie mesačníka pre naše menšiny v rámci poľského koncertového podniku RSW „Prasa“ vo Varšave.

Práce bolo až - až. Nehovoriac o rôznych formalitách spojených so zakladaním časopisu, bolo treba vyhľadať redaktorov a spolupracovníkov ovládajúcich slovenčinu a zabezpečiť tlačiareň majúcu slovenské písmená, čo v tom čase nebolo vôbec také jednoduché. Predovšetkým však bolo treba čo najskôr nájsť pre redakciu vhodné priestory a vybavit ich potrebným zariadením, čo v tomto období, kedy Varšava ešte nebola celkom zreštaurovaná z vojnových trosiek, bolo azda najťažšou úlohou. Na čele tohto celého organizačného úsilia stál vtedajší predseda SKSCAS Adam Chalupec, neskôr dlhorocný (do r. 1991) šéfredaktor *Života*.

Keď sa však niečo veľmi chce, aj nemožné sa stáva možným. Už asi po dvoch týždňoch, 14. apríla 1958, bola formálne založená redakcia. Aby však, ako sa hovorí, práca nestála, redakcia sa istý čas nachádzala v neveľkom súkromnom byte A. Chalupca. Až sa nechce veriť, že napriek toľkým ťažkostiam, bez väčších finančných prostriedkov, sa podarilo za dva a pol mesiaca nielen zvládnuť všetky organizačné otázky, ale aj zredigovať a vydáť prvé číslo *Života*, ktoré sa 15. júna 1958 vydalo z Varšavy na cestu ku krajanom.

Ani netreba zvlášť zdôrazňovať, že krajania prijali toto vytúžené prvé číslo časopisu s veľkou spokojnosťou a radosťou, že konečne majú svoj orgán v materinskom jazyku, s ktorým spájali tolké nádeje. Znamenal pre nich vzprahu a impulz do ďalšej činnosti, povzbudil ich sebavedomie a národné povedomie, oživil nádej, že štát konečne pristúpil k riešeniu pálčivých problémov týkajúcich sa rešpektovania práv národnostných menšín. Ich radost však kalila obava, že sa napriek istej spo-

ločensko-politickej stabilizácii vo Poľsku, môže neskôr všetko obrátiť, že tento krajanský vydavateľský úspech je len dočasný, skrátka - že časopis bude mať krátky život. Boli však odhodlaní urobiť všetko, aby si svoj časopis udržali.

Najlepším dôkazom tohto krajanského odhodlania je fakt, že na spomínanú výzvu Ústredného výboru Spoločnosti (uverejnenú v mimoriadnom čísle pri príležitosti zlúčovacieho zjazdu) odpovedali azda najpre svedčivejším spôsobom - doslova masovým predplatiteľským hnutím v každej obci na Spiši a Orave. Mnohí krajania, aby zaistili rentabilitu časopisu, si predplácali po päť, desať, ba aj viac exemplárov *Života*. Preto neprekvapuje, že prvých niekoľko čísel vyšlo asi v dvadsaťtisícovom náklade.

Keď neskôr vysvitlo, že rozhodnutie vtedajších straničkých orgánov o stálom vychádzaní *Života*, ale aj časopisov iných národnostných menšíns vo Poľsku, ktoré vznikli buďto približne v tom istom období, prípadne o niečo skôr, je definitívne a všetky trovy spojené s ich vydávaním bude hrať štát, napäť a neistota sa pomaly vytratili. A tak keď už bolo zrejmé, že pre zaistenie rentability svojho časopisu krajania nemusia umele zvyšovať počet predplatiteľov, náklad *Života* sa zmenšil, najprv na ok. 5000 výtlačkov a potom sa na dlhé roky stabilizoval vo výške ok. 3500 exemplárov.

Ovtedy *Život* neprestajne - každý mesiac - dochádzal k našim odberateľom. Dostával ho prakticky každá krajanská rodina na Spiši, Orave a v iných krajanských strediskách, ba nachádzala si odberateľov aj v cudzine. Mal len jednu prestávku, po vyhlásení vojnového stavu v Poľsku dňa 13. decembra 1981, kedy bola práca redakcie na tri mesiace zastavená. Ale to je už iná kapitola.

JÁN ŠPERNOGA

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

SPOMIENKY ODBOJÁRA

Hoci od skončenia 2. svetovej vojny, ako aj bojov v Slovenskom národnom povstani uplynulo už vyše pol storočia, nezabúdame na našich krajanov, ktorí sa zúčastnili týchto dejinných udalostí. Patrí k nim i bývalý odbojár a priamy účastník SNP, dnes 77-ročný krajan Viktor MIŠINEC z Hornej Zubrince. Zašiel som za ním, aby sa svojimi spomienkami podelil aj s našimi čitateľmi.

Narodil sa 6. júla 1921 v chudobnej roľníckej rodine v Hornej Zubrici, ako jeden z piatich súrodencov. Po vychodení šiestich tried základnej školy v rodnej obci v rokoch 1927 až 1933 pomáhal rodičom na domácom gazdovstve. Ako ostatné deti, aj on pásol husi, kravy a pod. Neskor, aby pomohol domácomu rozpočtu, musel ísť slúžiť u majetnejších gázdov. Potom, už ako mládenec, sa chystal viačerých príležitostných zamestnaní.

V armáde

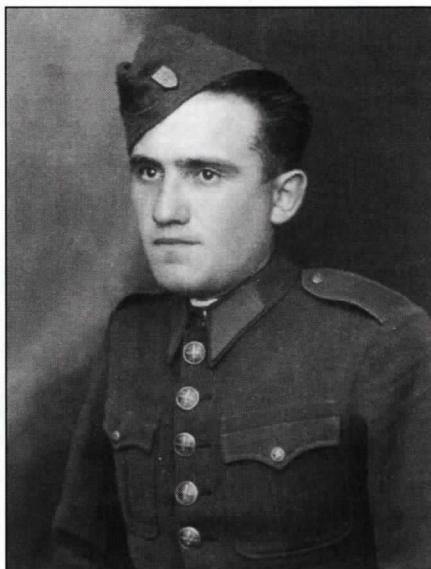
Pred nástupom na základnú vojenskú službu absolvoval ročný vojenský kurz. Od 1. októbra 1938 do 15. júna 1939 slúžil v 3. pešej rote zakopianskeho praporu. Od jeho návratu domov uplynulo len niekoľko mesiacov, keď nemecké vojská prepadi Pol'šku a začala 2. svetová vojna. Viktor sa musel vrátiť k svojej jednotke.

- 1. septembra 1939, kedy vypukla vojna, bol piatok - spomína. - Rota, v ktorej som slúžil, sa zúčastnila viacerých obranných bojov, o.i. na linii Vysoká-Spytkovice-Tarnov. Trvalo to však krátko. Aby sme sa vyhli zajatiu či smrti, keď nemecké vojská už - už celý kraj obsadili, velitelia rozpustili jednotku. Pohľadzovali sme pušky, uniformy sme zamenili za domáce šaty a každý z nás sa snažil na vlastnú päť dostat' sa domov. Podarilo sa to aj mne. Môjmu návratu sa potešili najmä rodičia, ktorí od vypuknutia vojny vlastne nevedeli, čo sa so mnou dialo.

Orava a Spiš sa medzitým vrátili ku Slovensku, a tak sa život v dedinách začal postupne vracať do dávnych koľají. Deti počítačovali vo výuke už v slovenských školách a roľnici, tak ako pred vojnou, obrábali svoje polička a starali sa o dobytok. Keď musel živiteľ rodiny narukovať, starošť o hospodárstvo preberali ženy. Ľudia, hoci mnohým bolo ľahko, nerezignovali. Čas plynul aj Viktorovi. Pomáhal na rodičovskom hospodárstve, až mu prišiel povolávací lístok do slovenskej armády.

Na hranici a v SNP

Povinnú vojenskú službu nastúpil 1. októbra 1942 v Podolinci, kde bol zaradený do pešej výcvikovej roty. Po trojmesačnom výcviku ho prevelili do Sabinova, kde sa organizoval pluk, ktorý mal onedlho zasiahnuť na

Viktor Mišinec ako vojak...

..a dnes

bojiskách východného frontu. Vojenské plány sa však zmenili a on bol prevelený, ako člen vojenskej stráže, do služby na hranici. Ďalší rok - od decembra 1943 do 10. augusta 1944 - strávil v Bidovciach, okres Trebišov.

- Na hranici sme mali 8-hodinovú službu - spomína. - Naša jednotka sa skladala z ôsmich vojakov a šiestich colníkov. Cez hranicu sa snažili prechádzat' mnohí utečenci, vojenskí zbehovia a podobne. Nebolo to tam veru ľahké, ale kto vie, čo by nás čakalo na fronte. Z hranice ma potom prevelili na trojmesačný kurz do Prešova a odtiaľ do Harmanca pri Banskej Bystrici. Naša 4. rota sa spolu s ďalšími jednotkami pripravovala na nové nasadenie. Hovorilo sa o tom, že máme byť vyslaní na rumunský front. Nestalo sa tak, lebo 29. augusta 1944 slobodný slovenský vysielač v Banskej Bystrici vyhlásil začiatok SNP.

Udalosti sa vyvíjali veľmi rýchlo. Po odzbrojení nemeckých veliteľov mnoho slovenských vojakov, tak ako aj jednotka vedená rotmajstrom Jánom Bezúchom, v ktorej slúžil Viktor, prešlo na stranu povstalcov. Do bojov boli nasadení na viacerých miestach. Pôsobili najmä v okolí Trnavnej Hory a v Starých Horách.

- V jednotke som mal viacero známych - hovorí V. Mišinec. - Spolu so mnou slúžili Zubričania Štefan Kubacka a Anton Mastela a nedaleko nás bojoval Jozef Sobčák z Oravky-Danielok, Ferdinand Ďurčák z Hornej Zubrince a ďalší.

Po niekoľkých týždňoch úporých bojov s nemeckou presilou bola jeho jednotka koncom októbra 1944 obkl'účená a Viktor sa dostal do zajatia. Nemci obsadili centrum Povstania - Banskú Bystricu. Niekoľkotisíč vojenských zajatcov previezli k pripravovaným transportom. Viktor Mišinec a ďalší z jeho roty sa dostali na stanicu v Diviakoch.

- Po krátkom výsluchu nás - spomína Viktor - doslova napchali do nákladných valgónov, tzv. dobytčiakov, a transport sa po-

hol smerom na Západ. Cesta trvala niekoľko dní a stáli sme len párká. Vojenské transporty, vtom aj so zajatcami, mali vtedy na železnici prednosť. Jedli sme málo, ved' len zriedka nám do vagónu vhodili niekoľko bochníkov čierneho chleba.

Pre toľkých chlapov to však nemohlo stačiť. Keď sa vlak zastavil, vyčerpaní a hladni zistili, že sa nachádzajú v Rakúsku.

V zajatí

Zo stanice Viktora a ďalšie stovky slovenských vojakov previezli do tábora Kaisersteinbruch XVII A, kde každému z nich pridelili evidenčné číslo.

- Ja som mal č. 121 698 - hovorí V. Mišinec. - Nevytetovali mi ho, našťastie, na predlaktí, ako to robili napríklad Židom, ale mal som ho na plechovom štítku. V tábore, ohradenom ostaňatým drôtom, bolo niekoľko dlhých, drevených barakov. V každom z nich sa nachádzali 3-poschodové drevené lôžka, so strašne zavŕšavanými vojenskými dekami, ktoré sa stali, na ďalších niekoľko mesiacov našim „domovom.“

Život zajatcov nebol ľahký. Každý deň, po raporte, ich odvážali na rôzne práce. Viktor najskôr kopal protitankové zákopy, a potom bol, aj spolu s ďalšími siedmimi kamáratmi, pridelený na práce v gazdovstve, kde ich strážil nemecký voják. Od januára 1945 ho poslali pracovať do zbrojárskej továrne v meste Steyer. Zlá strava a ľažká fyzická práca mu nakoniec podlomili zdravie, takže sa dostal do pol'nej nemocnice. Tu sa 4. mája 1945 dočkal spojeneckých vojsk, ktoré zajatcov oslobodili. Po pár dňoch boli prevezení nákladnými autami do Linca, odkiaľ Viktor pokračoval vlakom do Bratislavu. Po ošetrení v nemocnici ho prepustili na 6-týždňovú dovolenkú. Domov, na Oravu, sa vracal cez Trenčín, Žilinu a Kraľovany. Väčšiu časť cesty prešiel vlakom, a z Trstenej do Zubrince ho odviezol známy furman Ján Kott. Po vyše

KRAKOVSKÉ ČI NOWOSĄCZSKÉ?

Reforma územnej administratívy, o ktorej sa v Poľsku hovorí už niekoľko rokov, dostala po vlaňajších parlamentných voľbách konkrétnejší tvar. Existuje niekoľko návrhov týkajúcich sa počtu budúcich vojvodstiev a okresov. Tak napr. členovia vládnucej koalície AWS-UW navrhli podeliť územie Poľska na 12 vojvodstiev so sídlami vo Varšave, Olsztyne, Bielostoku, Lubline, Rzeszowe, Krakove, Łódži, Katovicach, Vratislavi, Poznani, Gdansku a Śtětine. Doterajšie nowosączańskie vojvodstvo, pod ktorého správu patrili aj oravské obce, by sa malo dostať do krakovského vojvodstva. Preto sme sa spýtali niektorých z našich krajanov, aký majú názor na nové administratívne členenie štátu, ktoré by malo nastúpiť po 1. januári budúceho roka. Názory niektorých krajanov zo Spiša už poznáme (Život č. 2/98, str. 4), a tak sme boli tentoraz zvedaví na to, čo si myslia Oravci.

ANGELA KULAVIAKOVÁ
z Dolnej Zubrice

- Teším sa tomu a súčasne si myslím, že tak myslia všetci, čo tu žijú. Mám na to hned niekoľko dôvodov. Jedným z nich je absolútne

2,5 rokoch, 28. mája 1945, sa konečne zvítal so svojimi blízkymi. Mal sa ešte hlásiť na velení svojej bývalej jednotky, ale už to nestihol. Orava medzitým, žiaľ, znova pripadla k Poľsku, takže neskôr sa musel prihlásiť v Novom Targu, kde ho zaevidovali do zálohy.

Vojnové roky sa skončili a ľudia sa tešili z mierového života. Chlapia sa vracali z vojny, na Orave začal znova pulzovať normálny život. Viktor sa rozhodol založiť si svoju rodinu. Oženil sa 22. februára 1949. Za manželku si zobrať Ludmilu (rodenu Čzorniakovú), s ktorou sú spolu už skoro 50 rokov. Vychovali 3 synov a 1 dcéru, ktoré sa už osamostatnili a vedú svoj život a dočkali sa aj 12 vnukov. Deti na rodičov nezabúdajú a často za nimi prichádzajú. Ked' sa stretnú všetci, vyzerá to u nich ako na menšej svadbe.

Ako mi na záver povedal Viktor Mišinec, chcel by ešte niekedy navštíviť miesta, kde bojoval a rád by sa pozrel aj do lágra v Rakúsku, kde strávil niekoľko veľmi ťažkých mesiacov pred koncom vojny. Bol by tiež veľmi rád, keby sa mu ozval niekto z bývalých spolubojovníkov či spoluvážňov, s ktorými by si chcel pospomínať a pohovoriť o udalostiach spred vyše 50. rokov.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

nevyhovujúce autobusové spojenie od nás do sídla vojvodstva v Nowom Sączu. Doteraz sa o to zrejme nikto nestralil. Z Jablonky odchádzza do Nowého Sącza len jeden priamy ranný autobus, ktorý však do 7.00 hod. nemáme možnosť stihnúť. A predsa tam nejak docestovať musíme. Nie každý má napríklad osobné auto, alebo sa mu chce noc pred odchodom trávíť v Jablonke. Za Krakov som nielen kvôli lepšiemu spojeniu, ale aj preto, že je tam o 20 km bližšie! Toto mesto je tiež plné rôznych pamiatok, ktoré sú neraz cielom výletov našich školopovinných detí. Nachádzajú sa tu o.i. mnohé úrady, inštitúcie, vysoké školy, sídlo ÚV Spolku, redakcie Života atď. Zdá sa mi tiež, že Krakov je nám viac naklonený, mnoho krajanských záležitostí by sme tu ovela ľahšie vybavili, ved viacerí úradníci v Nowom Sączi akoby ani nevedeli, že na Orave žijú aj Slováci... V Krakove to bolo kedysi úplne iné a verím, že teraz to bude ešte lepšie. Po novej územnej reorganizácii budeme s Krakovom iste spokojnejší.

EMIL KOVALČÍK
z Dolnej Zubrice

- Za Krakov, keby to bolo potrebné, by som hlasoval ihneď. Myslím si, že v Nowom Sączi to na mnohých úradoch nefungovalo tak, ako by malo. Kvôli jednej záležitosti, ktorú by som v Krakove vybavil za pol hodiny, som tam, chtiac-nectiac, stratil celý deň. Lepšie to už bolo v Novom Targu, ktorý bol kedysi sídlom okresu, ale po vytvorení nowosączańskiego vojvodstva mnoho svojich kompetencií stratil. Skúste tiež v Nowom Sączi vybaviť nejaké krajanské záležitosti. Neraz vás posielajú od jedných dverí ku druhým, až sa nakoniec, obrazne povedané, ocitnete na ulici...

ANNA FULOVÁ
z Chyžného

- Ku krakovskému vojvodstvu sme patrili dlho, takže na nowosączańskie si mnohí z nás nevykli ani doteraz. Bude dobre, ked'sa k nemu vrátime. Verím, že aj pre oravských rolníkov to bude ovela výhodnejšie, hoci aj kvôli odbytu mlieka a iných produktov. Krakovské mliekárne

nám totiž za 1 liter platili oveľa viacej a nikdy neboli problém, ako teraz, s určovaním jeho kvality. Do Krakova mnohí od nás chodia za prácou, je tam viacej úradov, škôl, a čo je pre nás veľmi dôležité, máme tam bližšie.

EMIL JAZOVSKÝ
z Malej Lipnice

GENOVÉVA PRILINSKÁ
z Podvľka

- Myslím si, že veľké a silné krakovské vojvodstvo bude pre nás ovela výhodnejšie. Ved' v malom Nowom Sączi bolo ľahšo niečo vybaviť. V Krakove som v minulosti niekoľko rokov pracoval o.i. pri výstavbe Novej Huty a zárobky boli slušné. S týmto mestom máme tiež veľmi dobré autobusové spojenie, čo už nemôžem povedať o dochádzke do Nowého Sącza. Ked' ide o okresy, vo veľkých vojvodstvách budú asi potrebné, hoci môžu na tom stratiť doterajšie gminy. To by asi nikto nechcel. Na koniec ešte poviem, čo si o dnešnom vojvodstvom sídle hovorili ľudia: „v Nowom Sączi vraj rastú len hrušky...“

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

KREMPACHY, NOVÁ BELÁ, DURŠTÍN...

Dostal sa nám do redakcie rukopis pozoruhodnej práce prof. Štefana Šmálka spred takmer 15 rokov, týkajicej sa dejín spišských farností v Krempachoch, Novej Belej a Durštíne. Kedže obsahuje množstvo zaujímavých údajov o týchto obciach - cirkevnych, ale nielen, - rozhodli sme sa prácu uverejniť v celku a bez žiadnych úprav. Dúfame, že bude zaujímať našich čitateľov.

Redakcia

Tieto tri obce v údolí rieky Bialky medzi Dunajcom a Tatrami ležia v malebnom prostredí mohutného Karpatského oblúka. Slovo Dunajec je keltského pôvodu. Označuje malý Dunaj. Základom je tu „doun“, čo v bretónskom nárečí znamená „hlboký“. V kornvalskom nárečí je to „down“ (*A concise Comparative Celtic Grammar by Lewis and Pedersen*, v ruskom preklade profesora Smirnova, Moskva 1954, s. 27). Aj názov Magura, ktorý je na Slovensku veľmi rozšírený, je keltského pôvodu. Keltské „magwyr“, latinské „maceria“ = mûr (*Tamtiež*, s. 88). Predhistorické poklady skrýva nedaleký vrch nad Maldurom, ktorý má tiež keltský názov; „maldur“ = kniežacia pevnosť, „dur“ = tvrdý (*Tamtiež*, s. 91). Typicky keltský je názov Forbasy; „forbas“ po írske známená útlak, obsadenie (*Tamtiež*, s. 76).

Z toho všetkého vidno, že na severnom Spiši mohlo byť v dobe Keltov v 2. a 1. storočí pred Kristom dosť rušno. V najbližšom okoli to môže byť názov Tribš; „trísbum“ = dom (*Tamtiež*, s. 75). V rímskej dobe v 1. až 4. storočí mali význam severné priesmyky Slovenska, ktoré boli roku 179 strážené

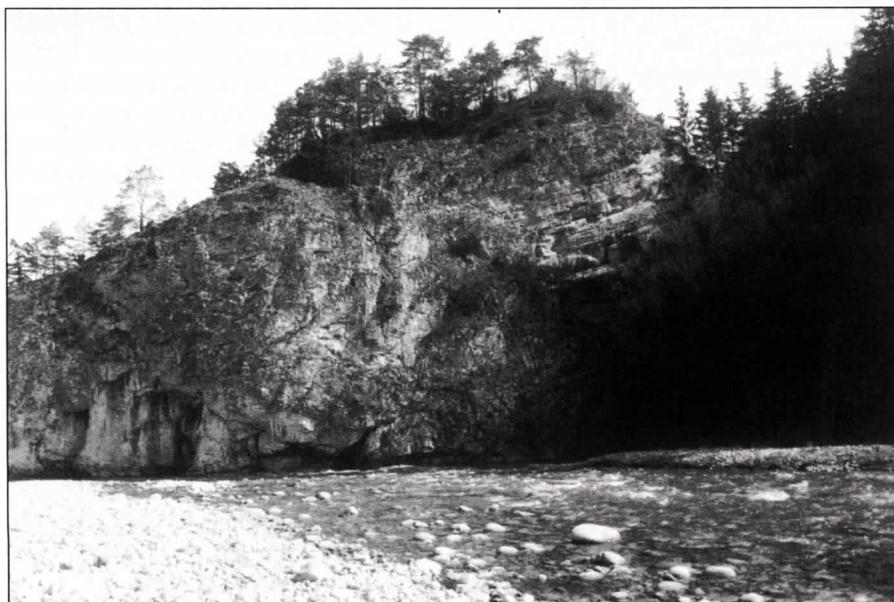

Pamiatkový kostol sv. Martina v Krempachoch

rímskymi vojakmi, aby kvádske obyvateľstvo neopustilo krajinu. Píše o tom Cassius Dio. Tieto priesmyky boli dôležité i v časoch Veľkomoravskej ríše. Dôkazom toho sú názvy, ako Moravčina, Tridňoviansky vrch pri prameňoch Dunajca (*Tridnaven v cirkevnoslovanskem jazyku označuje Krista, ktorý tretieho dňa vstal zmŕtvyh*) a vrchy s názvom Mnich, a možno aj Jurgov a Dzianisz (*Dionýz*).

Spiš bol hned po roku 1000 začlenený do uhorského štátu, ako o tom svedčí listina kráľa Imricha z roku 1198, kde sa hovorí, že sv. Štefan, kráľ, dával „desiatky z daní z územia Spiša a z Bratislav“ ostrihomskému arcibiskupovi (*Codex diplomaticus et epistolarius Slovaciae I., Bratislava 1971*, s. 99. *Vid tiež môj článok Čo je „Terra Scipiensis?“*

Prelom Bialky medzi Novou Belou a Krempachmi. Snímky: J. Pivočarčík

Duchovnom Pastierovi, marec 1932, s. 124). Severná hranica Uhorska šla niečo severnejšie, keď obec Muszyna v donácii Karola Róberta z roku 1337 patrila ešte do Šariša (*Michal Schmauk: Supplementum Analectorum terrae Scepusiensis II. Spišské Podhradie 1889*, s. 89) a keď ten istý kráľ dáva krakovskému arcibiskupovi roku 1301 ešte aj „castrum nostrum Ploche“ z územia „terrae Sandecensis“. Z listiny Belu IV. z roku 1265 vidno, že oblast' Zakopaného patrila vtedy do Liptova: „Permisimus eos venari... in silvis a fluvio Poroscyk usque Scepus et similiter in Danoych usque Poloniā“. Znamená to: „Dovoľujeme im (liptovskému obyvateľstvu - pozn. Š.Š.) poľovať v lesoch od potoka Prosiek až po Spiš a podobne na Dunajci až po Poľsko“ (*Száزادok 1909, Budapešť*, s. 880). Z druhej strany aj krakovský biskup Budzanta v liste z roku 1359 ide vo vypočítavaní územia svojich farností tiež po Dunajec: „In districtibus circa Dlugepole et Czorastejn sub ea limitatione, videlicet inter viam, que currit de Misimicz versus Twardeczino et inter Slona Gora versus montem, qui dicitur Obýdoua usque Dvnayecz, ut intelleximus, sunt agri steriles et frigora grandia diucius terram premunt, ita quod paucō tempore anni anibi laboratur“ (*Ioannis Dlugossi Annales seu Cronicae Incliti Regni Poloniae, liber IX, Varsaviae 1978*, s. 297).

Ako vtedy vyzeral tento kút Spiša? Zaisté to neboli celkom pustý kraj. O Fridmane je záznam v spišskom Schematizme 1944 na str. 88: „Starodávna farnosť založená r. 1073“. O Nižných Lapšoch hovorí Schematizmus 1889: „Ant. Par. exstitit iam anno 1174“. Fary mávali okolo seba okolo desať filiálok. Obce boli asi tatarským vpádom zničené a vyplodené. Stará hranica Spiša až do 16. storočia šla západne od Novej Belej po riečke Lesnica. Má o tom svedčiť

„obecná kronika Novej Belej“ (*Slovo ľudu hornej Oravy a Spiša, Bratislava 1947, s. 7*).

Jasným počiatkom kolonizácie tohto územia je donácia uhorského kráľa Štefana V. z roku 1272, ktorou dáva šľachticovi Polanovi „...silvam iuxta metas Keysmarch... usque portam in confinio Poloniae“. Polan, ináč Herman, brat Rikolfa, bol synom Rudgera a býval vo Veľkej Lomnici. Rudger mal za manželku sestru Adolfa, prvého spišského prepošta. Adolf a jeho sestra odkúpili roku 1209 rozsiahle územie pri rieke Poprade so strediskom vo Veľkej Lomnici od bamberského biskupa Egberta, brata kráľovnej Gertrudy, manželky Ondreja II. Egbert dostał toto územie od kráľa - švagra roku 1206. Polan a Rikolf dostali roku 1274 Brezovicu od župana Arnolda a začali sa písťať de Berzevici, Berzevici, ale bývali ďalej v Lomnici.

Polan asi hned začal kolonizovať aj severozápadný kút Spiša, lebo podľa spišského Schematicmu z roku 1874, Krempachy, ako aj Nová Belá, mali už v roku 1278 svoje fary (str. 52). Vyzerá to tak, že po tatarskom vpade roku 1241 sa obyvateľstvo pomaly usadilo vo svojich sídlach a stalo sa poddaným zemepána Polana Berzeviciho, hoci historik Ján Beňko vo svojej práci Osídlenie severného Spiša do polovice 14. storočia tvrdí:

„V 15. storočí vznikajú na majetku rodiny z Brezovice, ktorý siahal až za riečku Bialka, ďalšie osady: Nová Belá, Krempach, Durstin a Vyšné Lapše (*Historické štúdie XV, Bratislava 1970, s. 186*). Nemecké názvy ako Krempach a Durstin vysvetľuje Eduard Pavlik v práci Poľské vplyvy a Spišská Magura: „Na kolonizačnej práci v Spišskej Magure sa podieľal významnou mierou aj živel nemecký, najmä začiatkom 14. storočia“ (*Vlastivedný zborník Spiš 2, 1968, s. 113*). Tamtiež hovorí: „V potvrdení Starovešťanov v prospech obyvateľov Novej Belej z roku 1575 spomína sa ako svedok Tomáš Weyš“. Údaj čerpal z archívov rodiny Horvath-Stančič zo Strážiek pri Kežmarku, fasc. 23, č. 1. uloženého v Štátnom archíve v Levoči.“

Roku 1520 spišské prepoštvo patriace do ostríhomskej arcidiecézy cirkevné pozostávalo z ôsmich bratstiev: Bratstvo 24 kráľovských miest, Hornohornádske bratstvo, Dolnohornádske bratstvo, Ľubovníanske bratstvo, Dunajecké bratstvo (Fraternitas Dunavecze: Henschau, Antiqua villa, Nisvica, Katvinkel, Laposch, Krempach, Nová Belá, Fridman, Lechnic, Richwald), Dolnopopradské bratstvo, Hornopopradské bratstvo a Bratstvo banských miest. Na čele fár boli seniori. Zoznam sa zachoval z desiatok poslaných Levovi X.

Roku 1212 bol v Krempachoch postavený drevený kostol, ktorý však roku 1434 vyhorel. Neskôr tam postavili nový, murovaný kostol, ktorý existuje podnes.

Podľa vizitácie z roku 1700 murovaný kostol z vežou bol postavený pred dvesto rokmi, čiže okolo roku 1500. Ku koncu 16. storočia spišské fary pod vplyvom Bratstva spišských miest, a najmä pod nátlakom protestantských patrónov, prešli k protestantizmu, ktorý bol uzákonený, napriek protestu spišského prepošta, na spiškopodhradskej synode 22. januára 1614. Už roku 1610 sa zišlo do Levoče 66 evanjelických farárov, aby volili superintendenta, ale sa pre platovú otázkou nemohli dohodnúť. Na synode neboli prítomní farári z Ľubovníanskeho a dunajeckejho dištriktu, ale aj oni boli už evanjelici. Katolícka cirkev sa však nevzdávala týchto farností. Ostrihomský arcibiskup, kardinál Peter Pázmány zvolal roku 1629 synodu do Trnavy. Tam vypočítal farnosti, kde protestanti majú v rukách katolícke kostoly. Dunajecký dištrikt mal vtedy dvanásť fár, medzi nimi aj Krempachy a Novú Belú.

ŠTEFAN ŠMÁLIK

POKRAČOVANIE NASLEDUJE

KRÁTKO ZO SPIŠA

Po zimnom období sú mnohé cesty na Spiši väzne poškodené. Vodiči sa najviac stážujú na zničené asfaltové vozovky medzi Nižnými a Vyšnými Lapšami, medzi Krempachmi a Fridmanom, ale aj medzi Kacvínom a Nedecou. Zaznamenali sme už niekoľko nehôd. Ak cesty rýchlo neopravia, doplatia na ďalšie vozidlá.

***

Azda najviac finančných prostriedkov miestnych samospráv pohlcuje v súčasnosti údržba, opravy a najmä výstavba nových škôl. V posledných rokoch sa v tejto oblasti na Spiši urobilo veľmi veľa. Preto samosprávy vyhľadávajú na tento cieľ dodatočné finančné prostriedky. Patria k nim aj dotácie nowošačského Kuratória, ktoré - ako sme sa dozvedeli - v tomto roku priznalo finančnú pomoc viacerým školám. Napr. 340 tisíc zlôtých pôjde na výstavbu školy v Nižných Lapšoch, kym Krempašania môžu očakávať dotáciu vo výške 304 tisíc zl. na dokončenie výstavby školskej telocvične (na snímke).

***

Teplejšie jarné počasie láka všetkých na čerstvý vzduch. Využívajú to najmä deti, ktoré sa bezstarostne a bez dozoru bicykujú a hrajú na cestách. Tým sú vystavené nebezpečenstvu, že sa dostanú pod kolesá motorových vozidiel, ktorých je na dedinách čoraz viac. Dávajme pozor na deti!

***

21. februára 1998 sa v Kacvíne konala výročná schôdza účastníkov miestneho urbárskeho spolku, ktorí hodnotili hospodárenie urbára v uplynulom roku. Ako nám povedal predseda urbára Š. Kubásek, v tomto období - podľa urbárikov úspešnom - vyťažili v urbárskych lesoch 342 m³ guľatiny. V ten istý deň sa konala urbárska schôdza aj v Nižných Lapšoch.

***

Po niekdajšej násilnej kolektivizácii na Slovensku ostali už len trpké spomienky. Po zmene politického systému sa mnohí roľníci chcú vrátiť k pôvodnemu, súkromnému hospodáreniu. Žiaľ, najväčšie problémy majú

slovenskí roľníci zo získaním výhodných bankových úverov na nákup potrebných poľnohospodárských strojov. Preto neprekupuje, že mnohí z nich, najmä z pohraničia, vyhľadávajú a kupujú staršie poľnohospodárske stroje. Vedľa, ako kupujúci zdôrazňujú, akosi začať treba.

***

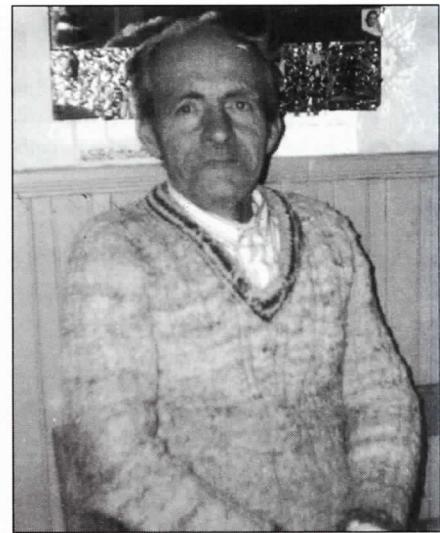
Začiatkom marca začali svoju prácu vojenské odvodové komisie. Rukovali budú branci narodení v roku 1979, ale aj tí narodení skôr, ktorí ešte povinnú vojenskú službu neabsolvovali. Odvody potrvajú takmer do polovice júna.

Text a foto: J. PIVOVARČÍK

Na kraji Dolnej Zubrice

Vendelin Vengrín, predsedá MS SSP

NA ORAVE DOBRE...

Historické pramene hovoria o tom, že názov tejto obce je odvodený od riečky Zubrice, ktorá svoje pomenovanie získala od trávy zubrice. Obec sa po prvýkrát spomína v roku 1614, kedy došlo k jej rozhrančeniu na Dolnú a Hornú Zubricu. Podobne ako väčšina oravských obcí patrila pod správu Oravského zámku.

Dnes v tejto, vyše 7 km dlhej obci žije okolo 1 500 ľudí. Z Jablonky vás asfaltová cesta dovedie k prvým domom, postaveným zväčša v posledných rokoch.

V obchodoch

Vchádzame do obce a na prízemí jedného z moderných, poschodových domov sa nachádza prvý obchod, ktorý patrí Dulibánovcom. Nie je to však jediná možnosť, ako v obci nakupovať. Príjemne vás obslužia tiež v potravinách u Róberta Kulaviaka, predsedu OV SSP na Orave, u Zbigniewa Joniaka, Stanisława Joniaka či u Emilie Lihosytovej. Okrem základných potravín tu kúpite i mäsové výrobky, nápoje, priemyselný tovar, kozmetické a drogisticke výrobky a podobne. Sortiment sa aj na dedinách už oddávna prispôsobil požiadavkám zákazníkov. Mnohí občania nemajú totiž čas ani záujem, aby hľadali základné potraviny mimo svojej obce. Prišli na to aj obchodníci a tak otvárajú práve takéto zmiešané obchody.

Kto však nakupuje vo veľkom, čo je aj lacnejšie, a nechce sa mu do obchodu chodiť každý deň, môže zájsť do miestneho veľkoobchodu s mrazenými výrobkami, ktorého majiteľmi sú Jozef a Agneša Knapčíkovci. Zaujal ma výesný štít s ich bohatou ponukou, takže som sa zašiel spýtať na túto formu predaja, ktorá začína zapúšťať svoje korene aj v obciach. Vo dverách ma privítala mladá dievčina, ako som sa neskôr dozvedel - dcéra majiteľov Katarína. Táto bývalá absol-

ventka jablonského lycea chce študovať na FF UK v Bratislave (absolvovala už ročný prípravný kurz v Košiciach). Povedala mi, že svoju prihlášku už zaslala na ÚV SSP v Krakove a teraz čaká na kladnú odpoveď. Onedlho zavolala svoju mamu, ktorá má oboznámila s činnosťou firmy.

- Náš veľkoobchod sme otvorili v roku 1992 - hovorí. - Jedným z hlavných dôvodov bolo to, že manžel, ktorý vyštudoval za poľnohospodárskeho inžiniera, predtým pracoval v rolníckom družstve v Jablonke. Keď sa družstvo rozpadlo, začali sme uvažovať čo ďalej. Rozhodli sme sa podnikať. Firmu sme zaregistrovali v Gminnom úrade v Jablonke a vyše dva roky sme predávali najmä zmrzlinu a nanuky. Nainštalovali sme preto dva veľké mraziarenské pulty.

Pretože zmrzlina, ako vieme, najviac chutí v horúcich letných dňoch, a možno ju čoraz častejšie kúpiť aj v obchodoch s potravinami, rozmyšľali čo ďalej. Rozhodli sa svoju ponuku rozšíriť a tak pribudli mrazené kurence, mleté mäso, ryby, morčacie stehná, prisia a neskôr mrazená zelenina: mrkva, zelená fazuľka, karfiol, hrášok a ružičkový kel. Miestne gazdinky už nemusia rozmyšľať, z čoho vykúzlia napr. chutnú polievku. Najnovšie Knapčíkovci rozšírili sortiment o čoraz viac oblúbenú pizzu.

- Mnoho zákazníkov - pokračuje - mávame najmä pred svadbami, Vianocami, Veľkou Nocou, ale aj pred májovým prvým sv. prijímaním. Hoci máme otvorené denne, najviacej ľudí chodí kúpať koncom týždňa, t.j. v soboty.

Chýr o kvalitnom tovare sa rýchlo rozšíril, takže neprekupujú u nich ani návštěvníci zo Slovenska. Radi sem zavítajú počas stredajších trhov v Jablonke a najčastejšie kupujú chutné kuracie alebo morčacie stehná a prisia alebo mrazenú zeleninu. Mnohí domáci odberatelia

kupujú dokonca veľké - 15 kg balenia. Poznamenajme, že na vlaňajšiu poradu Života v Hornej Zubrici sme kurence kúpili práve vo veľkoobchode Knapčíkovcov. Vedením firmy sa zaoberá najmä A. Knapčíková, za výdatnej pomoci svojich dospelých detí a manžela, ktorý si na to musí nájsť čas popri zamestnaní. Pracuje totiž ako inšpektor na fytosanitárnom oddelení colnice v Chyžnom a v minulosti určitý čas vyučoval matematiku a telesnú výchovu v ZŠ č.I v Hornej Zubrici.

Služby a výstavba

sa v obci rovíajú takisto utešene. Je tu niekoľko distribútorov a predajcov plynu (Gaspol), drevo možno popíliť u Józefa Czaju a Eugena Kubacku a výrobňa kvádrov Ignáca Wierzbíaka uspokojí potreby stavebníkov. Niekoľko skleníkov vlastní A. Holla, ktorý pestuje najmä uhorky a paradajky. V rokoch 1989 až 1991 tu pracoval o.i. krajan Emil Kovalčík, ktorého som stretol u predsedu MS SSP V. Vengríná.

Na kraji obce sa nachádza čistička odpadových vôd, ktorá slúži občanom oboch Zubríc. V súčasnosti pokračuje výstavba vodovodov a ako vyplýva z plánu gminného úradu v Jablonke, v tomto roku má v obci o.i. začať úprava uličného osvetlenia. Pozdĺž hlavnej cesty vznikne prepotebný chodník a na kanalizáciu bude onedlho napojená aj požiarne zbrojnica. Priestor pred ňou dostane nový asfaltový povrch. Je toho dosť, čo chečú občania pod vedením richtára Albína Pacholského, vykonať pre rozvoj a skrášlenie svojej obce. Pomáhajú im v tom finančné prostriedky z gminnej pokladne, ale najmä ochota a zanietenosť všetkých. A to ešte nepovedali posledné slovo... Preto som potom svoje kroky nasmeroval za Jánom Kovalíkom, veliteľom požiarников a predsedom urbáru v obci.

Požiarnici

majú v každej obci veľmi dôležité postavenie. Nielen preto, že chránia životy a majetok ľudí

pred „červeným kohútom“, ale okolo nich sa vždy sústredovalo kultúrne dianie v obci. Ich parádne uniformy pritahovali túžobné pohľady mnohých dievčat a tak nečudo, že mladenci radi vstupovali do požiarnych jednotiek. V mnohých obciach založili dychovky, ktoré nechýbali na žiadnom významnom podujatí. Dajme však slovo veliteľovi.

- Členom požiarneho zboru som od roku 1966 - hovorí J. Kovalík - teda už vyše 30 rokov. Veliteľom bol vtedy jeden zo spoluuzklaďateľov Spolku Slovákov v obci, krajan Eugen Kott.

V strede obce dodnes stojí stará zbrojnice. Oproti nej však v roku 1995 vyrástla nová, poschodová budova, ktorá je našou veľkou pýchou.

Na jej balkóne má svoje čestné miestno stará historická striekačka (z roku 1892), ktorú kedy si k požiarom ľahali dva kone. Pritahuje veľký záujem okoloidúcich, vtom najmä turistov. V priestrannej garáži novej zbrojnice je cisternový požiarnický automobil Star 24, ktorý zbor kúpil pred dvomi rokmi vďaka finančnej pomoci jablonskej gminy. Na prízemí je kuchyňa, miestnosť plná drevených regálov, kde sú pred svadbami uložené chutné zákusky a na poschodi sú ďalšie tri miestnosti. V dvoch z nich sa konajú svadby a v ďalšej je uložený hasičský výstroj. Tu mávajú hasiči aj svoje schôdze.

- Za veliteľa požiarníkov - hovorí J. Kovalík - ma zvolili v roku 1989, po smrti Eugena Kotta. Vtedy bolo v jednotke 22 požiarníkov, dnes ich máme 34.

Ako som sa dozvedel, vlni zasahovali pri šiestich väčších požiaroch, o.i. v Podvulku, Chyžnom, Veľkej Lipnici, Oravke a dvakrát u susedov, v Hornej Zubriči. Aby boli neustále v dobrej forme, absolvovali pravidelné cvičenia. V lete svoju zručnosť zdokonalujú pri potoku na Kamenci, kde vraj malo byť športové ihrisko. Kto vie, prečo sa od toho upustilo? Zúčastňujú sa na gminných požiarnických pretekoch a na tých posledných v Jablonke skončili na treťom mieste za Jablonkou a Oravkou. Veliteľ mi ukázal aj viaceré požiarnické

čiapky. Medzi nimi sa vynímala najmä stáročná zlatožltá prilbica, akú hasiči nosili ešte v období rakúsko-uhorskej monarchie.

Miestny urbár

V rokoch 1950 až 1980 stál v jeho čele bývalý richtár Eugen Kulaviak, po ňom Jozef Kulaviak a od roku 1992 je predsedom práve Ján Kovalík.

- Nedávno sme mali výročnú urbársku schôdzku - hovorí predseda - na ktorej sme hodnotili naše hospodárske výsledky za uplynulý rok. Máme 369 členov a hospodárime na 508,83 ha, z čoho je 463,25 ha lesom. Zisky plynú najmä z licitácií, čiže predaja dreva. Za tieto peniaze o.i. kupujeme nové sadenie, opravujeme zničené lesné cesty a odvádzame dane do gminnej pokladne v Jablonke. Musíme tiež prenajímať auto na prepravu ľudí potrebných pri výsadbe stromčekov. Pred dvomi rokmi sme na ploche 5,7 ha vysadili vyše 25 tisíc sadeníc smreka a 1 400 ks červeného smreka. Stromčeky kupujeme v Štátnych lesoch, ktoré majú svoje škôlky pod Babou horou a v Spytkovicach.

Poznamenajme, že areál dolnozubrického urbára sa nachádza v chotári Hornej Zubriče a Malej Lipnice. Medzi niektoré výhody členstva v urbáre patrí, že podľa podielov (rozlohy svojho poľa v urbáre) dostáva každý člen každý rok príslušné množstvo dreva. Pretože je prepočet pomerne komplikovaný, povedzme len, že za 1 ha prislúcha 42 graciárov, t.j. asi 1 m³ dreva. Ak niekto potrebuje peniaze hned', drevo predá, ako sa hovorí „od ruky.“ Ak však počká, kým sa drevo dobre vysuší, dostane za 1 m³ až 450 zlých.

Krajania

v obci, zdalo by sa, to majú na rozdiel od iných oravských obcí ľahké. Býva tu predsa predseda OV SSP na Orave R. Kulaviak, mestny richtár A. Pacholský je členom ÚV SSP a mestna skupina Spolku s predsedom V. Venigrinom tiež dáva o sebe znať. Mohli by sme teda konštatovať, že je všetko v poriadku. A

Pamiatková storočná striekačka

predsa. Časom sa aj tu, doobre zabehaných a naolejovaných koliesok krajanskej činnosti, dostane smetka, ktorá fungujúci stroj niekedy brzdí. Ako ináč si vysvetliť napríklad to, že niektorí krajania, najmä v posledných rokoch, nejavia záujem o to, aby sa ich deti učili slovenčinu! Dozvedel som sa, že jedni sa obávajú (čoho?) a iní to dokonca pokladajú za zbytočné! Naozaj nerozumiem, prečo sa za posledné roky ich myšlenie až takto zmenilo. Neverím totiž, že zabudli na svoj pôvod, a na to, že desiatky rokov (do roku 1985) tu slovenčinu vyučovala Angela Kulaviaková, ktorá mala na hodinách vyše 70 detí. Eugen Kott im neraz nosieval slovenské knihy, a akosi bolo vtedy všetko v poriadku a normálne. Keď sa krajania nad tým nezamyslia a nič neurobia, slovenčina v Dolnej Zubriči môže zaniknúť. Ved' v súčasnosti sa učí už len v jednej ôsmej triede, ktorá o pár mesiacov končí. Pevne verím, že Dolnozubrickí krajania si situáciu premyslia a v novom školskom roku uvidíme na hodinách slovenčiny nových žiakov. Prájeme im vtom veľa úspechov.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Kostol Panny Márie

Ján Kovalík, predseda hasičov a urbáru

ZLOŽITÉ CESTY OSUDU

Od druhej svetovej vojny, azda najstrašnejšej v dejinách ľudstva, už uplynulo vyše pol storočia, a jednako sa stále vraciame k tým pohnutým rokom, a najmä k ľuďom, ktorí sa chtiac-nechtiac ocitli v samom centre vojnového diania - v zákopoch, na frontoch, kde museli prelievať svoju krv. Mnohí nás už navždy opustili, niektorí však ešte žijú a dodnes si pamätajú tieto nepochybne najťažšie roky vo svojom živote. Patrí k nim aj František JÁNOŠÍK z Kacvína, ktoho vie, možno daleký príbuzný legendárneho kapitána hôrnych chlapcov Jura Jánošíka.

Detstvo

František Jánošík sa narodil 15. januára 1921 v slovenskej roľníckej rodine Márie a Michala Jánošíkovcov, ako druhé dieťa z trojice súrodencov. Detstvo strávil v rodnej obci, kde - ako každé roľnícke dieťa - musel od najmladších rokov pomáhať rodičom na gazdovstve. Ludovú školu vychodil v roku 1933. Vtedy iste netušil, že už o pár rokov žiacku a mládenecú bezstarostnosť vystrieda strach a obava o pred tým, čo prinesie zajtrajšok. Že onedlho sa národ oborí na národ a vypukne hrôzostrašná druhá svetová vojna, ktorou sa práve on bude musieť zúčastniť - nie ako divák, ale aktívne, na bojisku.

V armáde

A veru stalo sa. Na jeseň 1941 dostal František povolávací lístok a narukoval v Spišskej Staré Vsi do Slovenskej armády. Rôzlosúčka s rodičmi, súrodencami a kamarátmi bola mimoriadne smutná, veď odchod do vojenskej služby v období vojny nesľuboval nič dobré, o čom sa neskôr presvedčil na vlastnej koži. Vojenská komisia sa rozhodla urobiť z neho delostrelca, a tak ho zadalila do 2. delostreleckého pluku v Ružomberku. Spočiatku to na vojenčine ani nevyzeralo tak zle. Na kasárne si zvykol pomerne ľahko. Ovšem, bolo sa treba - ako v každej armáde - podrobniť vojenskej disciplíne, ale, ako

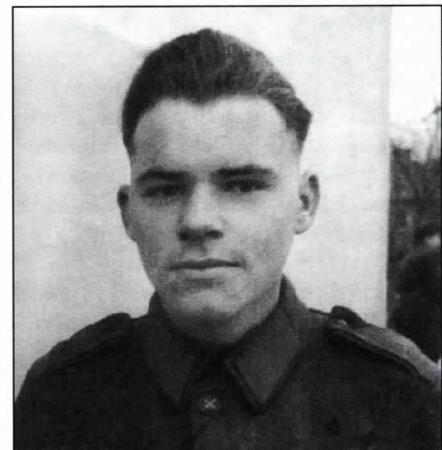
dnes spomína, velitelia boli ohľaduplní. Napokon našiel si tam nových priateľov, vtom viačierých zo Spiša a Oravy.

Po mesačnom zaškolení ho čakala prísaha, prvá v jeho živote, na ktorú, žiaľ, nikto z domu nemohol prísť. O niekoľko mesiacov odvelili Františka do Bratislavu, kde mal prejsť ďalšie, striktné technické zaškolenie z oblasti delostrelectva. Išť čas navštěvoval i vojenskú akadémiu na Tehelnom poli, a tak neprekvaپuje, že po skončení školenia sa stal z neho ozajstný odborník v oblasti fažkých strelných zbraní.

Ako mnohí vedia, slovenské veliteľstvo muselo pod nátlakom Nemecka nasadiť do bojov na východnom fronte tzv. Rýchlu divíziu. Osud chcel, že práve do nej odvelili (5. mája 1943) aj pluk, v ktorom slúžil František Jánošík. Cesta vlakom na miesto určenia bola veľmi únavná a trvala skoro týždeň. Keď končne vystúpili, zistili, že sú na Kryme, kde práve Rýchla divízia, ustupujúca z Kaukazu, zaujala obranné postavenie. Po krátkom odpočinku Františkov pluk nasadili do bojov. Zotrvali tam, neustále ostreľovaní, niekoľko mesiacov. Práve tu spoznal František ničivú silu kaťuš.

- To bolo hotové peklo na zemi, ba horšie ako peklo - spomína dnes František. - Nebolo na ne krytu, ani v zákopoch, ani v bunkroch. Nikdy sme nevedeli, odkiaľ priletia a kedy. Všetci, najmä Nemci, sa ich strašne báli. Ne raz som si vtedy kládol otázku, ako som sa tu, tak zdaleka, dostal a prečo? Čo som však mal robiť?

Dodnes sa mu nechce veriť, že prežil. Ovšem, prežil, aj keď na ústupe, počas bojov pri Sevastopole, bol väzne ranený a 10. novembra 1943 sa ocitol vo vojenskej nemocnici v Mikolajeve. Keď nebezpečenstvo pominulo, previezli ho do nemocnice v Prešove, kde bol dlhší čas na rekonvalescencii, pretože rana sa len pomaly hojila. Keď sa konečne zotavil, v máji 1944 ho zadalili do 11. pluku karpatských delostrelcov.

Medzitým na Slovensku situácia dozrievała k povstaniu. Keď napokon 29. augusta 1944 vypuklo Slovenské národné povstanie, zúčastnila sa ho i značná časť Slovenskej armády, vtom i jednotka F. Jánošíka. Spolu s ňou sa zúčastnil bojov pri Banskej Bystrici, Zvolene a na iných miestach. Keď však pred velkou presilou museli povstalci ustúpiť do hôr, jeho oddiel, bez velenia, bol po niekoľkých zrážkach rozpustený. Tak sa F. Jánošík aj s priateľom F. Kurucom z Vyšných Lápš obbral cez hory a lesy domov na Spiš. Po niekoľkodňovom putovaní sa koncom októbra 1944 ocitol v rodnej obci, Kacvíne. Aby ho neuznali za vojenského zbehá, prihlásil sa na žandárskej stanici v Nedeci, kde odovzdal zbraň a bol evidovaný.

Po vojne

Za celé tri roky vojenskej služby bol v Kacvíne len raz, niekoľko mesiacov po odvode, aj to len krátko. Teraz, keď sa vojna chýlila ku koncu, veril, že už doma zostane natrvalo. Opäť teda začal hospodáriť na rodičovskom gazdovstve. Niekoľko mesiacov po skončení vojny, na jeseň 1945 sa oženil. Jeho životnou družkou sa stala Františka Kolková. Vychovali spolu štyri dcéry - Cecíliu, Emíliu, Máriu a Irenu, ktoré sa už osamostatnili a založili vlastné rodiny. Čo ďalej? František, keď sa osamostatnil, mal na gazdovstve práce neúrekom, bol predsa znáym chovateľom oviec. Keď sa ich chov v posledných rokoch prestal vyplácať, vzdal sa ho. Ostatne, už to ani nepotrebuje, je totiž na zaslúženom dôchodku. Na vojnu však nezabudol. Spôsobila ľuďom veľa zla. Preto, ako často podotýka, treba o nej hovoriť a písat - na výstrahu budúcim generáciám.

Asi pred dvomi rokmi sa obrátil na pobočku Zväzu odbojárov PR a bývalých politických väzňov v Novom Targu so žiadostou, aby mu priznala odbojársku invalidnú pomoc. Pobočka postúpila jeho záležitosť na vojvodstvo, kde však - napriek dosvedčeniu jeho účasti v SNP - žiadosť odmietli s odôvodnením, že vraj bojoval na druhej strane frontu. Taktôž novotarské a nowośaçzské odbojárske orgány pristupujú k mnohým našim účastníkom odboja. Vari SNP je pre ne tak tiež druhou stranou frontu? Alebo ide o niečo iné? Kto na to odpovie?

JOZEF PIVOVARČÍK

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho pol'ského divadelného a filmového herca. Veľkú popularitu si získal najmä úlohami v televíznych seriáloch, akými boli napr. Jan Serce, Alternatívy 4 alebo Złotopol'skovci, ktorý práve teraz vysiela pol'ská televízia. Vystupuje aj v iných televíznych programoch. Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujueme knižné odmeny.

* * *

V živote č. 2/98 sme uviedli fotografie televíznej hlásateľky Katarzyny Dowbór. Knižky vyžrebovali: Ján Rosák z Katovíc, Kristína

Vaničeková z Durštína, Emil Novák z Rabky.

ČO ROBIA, Z ČOHO ŽIJÚ?

V poslednom období sme svedkami veľkých zmien, ktoré zasiahli i kedysi tak zaostalú hornú Oravu, ale aj severný Spiš. Spomeniem napríklad, že v mnohých obciach pribúdajú nové, poschodové domy, budujú sa veľké, moderné školy s telocvičňami, asfaltové cesty, kanalizácia, čističky odpadových vôd, zavádzajú sa vodovody, telefónne centrály, vyrástli zdravotné strediská, nové požiarne zbrojnice a podobne. Viacerí občania sa už roky úspešne venujú rôznym druhom podnikateľskej činnosti, vtom i v oblasti turistických služieb, napr. poskytovanie nocľahov, stravovania a pod. Vieme však, že mnoho z toho by nemohli realizovať len z prostriedkov vypracovaných v poľnohospodárstve. Aj keď je pôda pre väčšinu Oravcov stále základným zdrojom obživy, výnosy z nej sú pomerne slabé a výkupné ceny mnohých poľnohospodárskych výrobkov sú tiež veľmi nízke. Odkiaľ sa teda berú na Orave nové domy, odkiaľ majú niektorí z občanov prostriedky, potrebné napríklad na otvorenie súkromných firiem, t.j. zaujimalo ma, kde okrem svojho gazdovstva pracujú. Viem totiž, že v mnohých obciach nie je ani veľa, ani dobre platených pracovných príležitostí. Odpovede na tieto a iné otázky som hľadal v Chyžnom. Snáď na niekoľkých príkladoch z tejto prihraničnej obce nájdem odpoveď na otázku, čím sa občania zaoberajú po celý rok.

Mnoho údajov mi poskytol miestny richtár Jan Budziński, ktorý problémy svojej obce a spoluobčanov pozná iste najlepšie.

- *Väčšina občanov - hovorí richtár - pracuje samozrejme najmä v poľnohospodárstve. Hospodária však, podobne ako v iných oravských obciach, na pôde 5. či 6. triedy, t.j. pomerne nekvalitnej. Veľkú časť z nej teda tvoria najmä lúky a pasienky. Z poľnohospodárskych plodín sa dari hlavne zemiakom, ovusu či tzv. pšeničnému žitu, ktoré k nám chodili kupovať aj z Liesku na Slovensku. Naše*

Chyžniansky richtár Jan Budziński

ženy, a nielen ony, chodili kedysi na Slovensko pomáhať pri vykopávaní zemiakov či cukrovej repy, čo bolo pre ne finančne veľmi výhodné. Dopĺňali takto svoj rodinný rozpočet, ale ako viem, už niekoľko rokov sa im to neopláca. Jeden z dôvodov je snáď aj ten, že tam došlo k likvidovaniu mnohých rolnických družstiev. Aj u nás už niektorí rezignovali z práce na svojich gazdovstvách a v poľnohospodárstve. Svedčí o tom o.i. to, že za posledné roky okolo 10 rodín vystevovalo do USA. Zanechali tu však svoje novopostavené domy, pretože zrejme ešte žijú v nádeji, že sa do nich po zarobení slúšnej sumy vrátia. A keby im to nevyšlo, aj tak sa budú mať kde vrátiť. Ďalší občania odchádzajú za zárobkom napríklad do Nemecka alebo Rakúska, kde pracujú hlavne v stavebnictve. Mnoho mladých žien z obce pracuje v odevnom závode v Jablonke, ale zdá sa, že podnik má teraz akési problémy. Nevedno teda, čo bude s nimi neskôr. Iní pracujú v Novom Targu, Krakove, a mnohí odišli za prácou až na Sliezsko, odkiaľ prichádzajú domov raz či dva razy mesačne.

V stavebnej firme Chyžbet Jana Łysa pracuje v sezóne vyše 70 a mimo sezóny asi 20

miestnych občanov. V zimnom období sa veľa roľníkov zaobráva napríklad pletením prútených košíkov a tento čas využívajú aj na opravu a údržbu svojich poľnohospodárskych strojov. Niektorí občania ponúkajú turistom ubytovanie v svojich domoch, viacerí z nich zbierajú lesné plody, na ktoré sú okolité lesy pomerne bohaté. Darí sa tu o.i. malinám, hríbom a černiciam, ktoré potom predávajú na trhoch v Jablonke, Novom Targu, ba dokonca až v Zakopanom.

Nové rodinné domy, osobné automobily a rozvoj podnikateľskej činnosti je však, ziaľ, možný, a nielen v Chyžnom, hlavne vďaka peniazom zarobeným v zahraničí. Z tafkej práce v poľnohospodárstve a na mälo úrodnnej oravskej pôde nemožno čakať žiadne záhrady. Aby sa táto situácia zmenila, bude potrebný úplne iný vzťah štátu voči tým, ktorí v pote tváre dorábajú chlieb, mäso a potraviny. Nemožno totiž súhlašiť s tým, aby si roľníci na slušný život museli zarabáť v cudzine a nie doma, a - čo je najviac paradoxné - investovať zarobené peniaze do svojich upadajúcich gazdovstiev!

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO Z ORAVY

23. februára 1998 sa 60 rokov dožil krajjan Vendelín Vengrin, predseda MS SSP v Dolnej Zubriči. K jeho sviatku mu srdečne blahoželáme a do ďalších rokov prajeme najmä veľa zdravia, šťastia a spokojnosti.

***

11. februára 1998 uplynulo 30 rokov od svadby krajanov Margity (rod. Palúchovej) a Vendelína Hollovcov a 17. februára aj Emílie (rod. Bialoňovej) a Emila Kovalčíkovcov z Dolnej Zubričice. Obom manželským párom k ich výročiu - perlovej svadbe - želáme veľa

zdravia a pohody na ďalšej ceste životom. Poznamenajme, že podľa tradície mali manželky od svojich manželov dostať šperk s perlou!

***

21. februára 1998 si v kostole sv. Anny v Chyžnom povedali áno: synovec biskupa Szkodoňa Andrzej a Urszula Kruželová. Mladomanželom na novej, spoločnej ceste životom želáme veľa šťastia, lásky a samých slnečných dní.

***

Ako sme sa dozvedeli, pripravuje sa modernizácia cesty z Krakova do Zakopaného,

tzv. Zakopianky. Na novej, dvojpásmovej expresnej ceste by sme mali jazdiť už na začiatku budúceho roka. Plánované náklady výstavby sú 340 miliónov nových zlôtých.

***

Dňa 23. februára t.r. zadržali colníci na hraničnom priechode v Chyžnom automobil s prívesom, na ktorom boli uložené dva nové osobné automobily Toyota v čiastočne rozmontovanom stave. Do Poľska sa ich pokúšali dovezť ako poškodené, t.j. za značne znížené clo.

PETER KOLLÁRIK

Najväčší priateľ človeka

Rodinná idyla v maštali

AKO MY K NIM, TAK ONY K NÁM

Zvieratá sú s človekom späť asi od počiatku sveta. Žijú voľne v prírode, ale mnohé aj medzi nami. Slúžia nám i pomáhajú. Predpokladá sa, že vôbec prvým zdomácneným zvieratom bol pes. Stalo sa tak už v neolite. Ako ukázal neskorší vývin, človek ovládol skoro celú rišu zvierat. Aj keď veľmi dobre poznáme správanie sa zvierat, nie sme si už istí tým, čo zvieratá cítia k nám. Ako teda vidíme zvieratá a aký k nim máme vzťah? Túto otázku sme dnes položili niekoľkým z našich čitateľov.

Jakub GRONKA z Tribša. - Je nepochybné, že zvieratá si musíme ceniť. Som rolníkom, preto si myslím, že viem, ako s nimi zaobchádzať. Napriek tomu sa stáva, že nás zviera nechápe, nechce posluchať a dokáže človeka aj nasrdiť. Treba sa však ovládnut', zachovať pokoj a prehovoriť k nemu. Niekedy je to však málo. Vtedy je lepšie na zviera aj hlasnejšie skriknuť, (ale nie bit'), aby pocitilo rešpekt. Presvedčil som sa o tom

už niekoľkokrát. Podľa môjho názoru je najlepším priateľom človeka pes, ktorý svojho pána vždy chránil. Počul som však o prípadoch, keď človek svojho verného priateľa opustil. Nezriedka vidíme aj v našej dedine bité a ranené zvieratá - najmä psov a mačky, ale nielen. Je to odsúdeniahodné. Myslím si, že takéto konanie je nehumánne a človek, ktorý sa k zvieratám takto správa, by nemal mať žiadne.

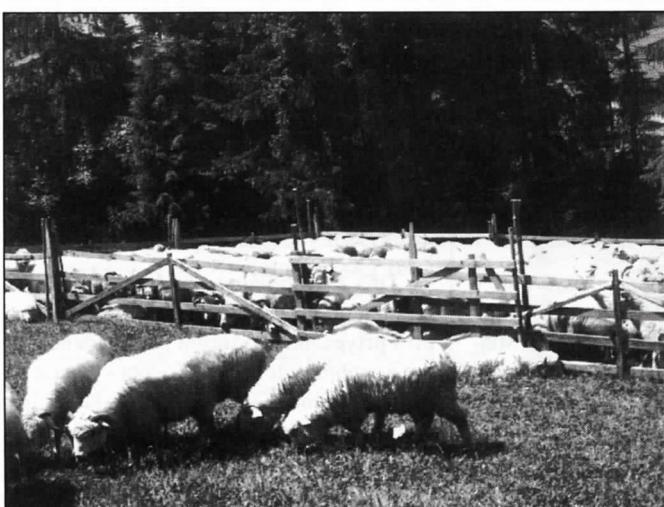
Jakub LOJEK z Novej Belej. - Gazdujem už vyše dvadsať rokov. Myslím si, že k zvieratám by sme sa mali chovať tak, ako k blízkemu človeku. Svedčí to o našej inteligencii a ľudskosti. Musíme si uvedomiť, že zvieratá nemajú rozum, ale len inštinkt, a preto nás nemôžu rozumieť. Ľudia by k nim mali byť ohľaduplní a tolerantní. Myslím si tiež, že v tejto veci pomôže aj posledný zákon sejmu o ochrane a chove zvierat. Ktoré zvieratá mám najradšej? Myslím, že sú to ovce, ktorých chovu sa aj venujem. Sú to veľmi citlivé tvory. Nemám rád potkany, myši, či hady, ale im neubližujem.

Katarína RICHTÁRIKOVÁ z Fridmaňa. - Každé zviera cíti tak, ako človek, len nám to nevie povedať. Všetky zvieratá, aj tie nebezpečné, treba však tolerovať. Naši ľudia často odsudzujú a boja sa napríklad hadov. Pozrite sa však, ako ich uctievali starí Gréci. Symbol hada je dodnes znakom lekárnictvu. Z hadieho jedu sa robia lieky a tie uzdravujú mnohých ľudí. Zdá sa mi, že život a správanie zvierat ešte úplne nepoznáme. Často počujeme o výskumoch a pozorovaní života divých zvierat. Mnohé z nich nás prekvapujú svojím inštiktom a zmyslom, ktoré by sme mohli mať aj my. Mnohí z nás však so zvieratami nevedia zaobchádzať. V televízii neraz vidíme kruté scénky zabijania zvierat. Koľko je pritom bolesti a utrpenia! Človek má predsa rozum, a tak by mal vedieť, že bolest cítia aj zvieratá. Určite ste počuli rozprávku, že vraj na Štedrý večer zvieratá rozprávajú. Jeden gazda bol totiž zvedavý, či je to naozaj tak, preto sa vybral do maštale a pred dverami začul zlovestnú predzvest', že onedlho zomrie. Všetky zvieratá však svojho gazdu vycháľovali, z čoho sa nesmierne potešil a z tohto sveta odišiel pokojný.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Na dedinách k najobľúbenejším zvieratám patria ovce...

...a v mestách holuby

DARČEK ZO SLOVENSKA

O nedostatku slovenských detských kníh, časopisov a inej literatúry pre krajanské deti na Orave a Spiši vieme už dávnejšie. Aj preto o tomto probléme hovoríme pri každej vhodnej príležitosti. Zmienili sme sa o tom aj na seminári usporiadnom pri príležitosti osláv polstoročného jubilea nášho Spolku v novembri 1997. Rýchlu pomoc nám vtedy prisľúbil Gabriel Zelenay, ktorého tento fakt veľmi prekvapil. Promptne tiež zareagovala zástupkyňa Domu zahraničných Slovákov v Bratislave Ľubica Bartalská a príslušné kroky v riešení tejto otázky podnikol aj veľvyslanec SR vo Varšave Marián Servátka. Neuplynulo veľa času, a vo februári t.r. sa pred sídlom nášho Spolku v Krakove po prvýkrát objavil nákladný automobil so zásielkou kníh a časopisov zo Slovenska.

Prostredníctvom veľvyslanectva SR vo Varšave nám Prvá novinová spoločnosť v Bratislave zaslala 1884 detských časopisov (Slnečko, Kamarát, Zornička, Ohník, Včielka, Fiľák, Elektrón a Disney), vydaných od septembra 1997 doteraz.

Dom zahraničných Slovákov v Bratislave pre potreby našich učiteľov a detí zase daroval také slovenské časopisy, ako: napr. Slovenské zahraničie, Slovenské národné no-

Pracovníčka ÚV SSP Jolanta Zych pri rozdeľovaní časopisov. Foto: J. Špernoga

viny, Dorka, Slovenka, Rol'nicke novinky, International, ako aj viaceré knihy. Kežmarské múzeum nám zaslalo propagančné materiály, o.i. o kežmarskom hrade, o hrade Červený kameň, o múzeu v Kežmarku, o Slovenskom múzeu v Liptovskom Mikuláši a prírodných krásach Pieninského národného parku. Rôzne knihy darovala tiež doc. MUDr. Eva Slugeňová, CSc z Bratislavы.

Ako sme sa dozvedeli, tieto zásielky budú zo Slovenska dochádzať už v pravidelných

intervaloch. Slovenské knihy a časopisy, za ktoré srdečne ďakujeme, obohatia najmä knižnice škôl a učiteľov vyučujúcich slovenský jazyk na Orave a Spiši a stanú sa vynikajúcim pomocným materiálom pre všetkých žiakov. Doplní sa tiež knižnica Spolku. Knihy sú zvlášť potrebné redakcii Život, najmä na vecné odmeny pre účastníkov našich pravidelných súťaží, ktoré sú medzi malými čitateľmi mimoriadne obľúbené.

PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO Z ORAVY

V roku 1997 cez hraničný priechod v Chyžnom prešlo 4 milióny 370 tisíc osôb, 1 milión 86 tisíc automobilov a 116 tisíc nákladných automobilov. Nečudo, že priečod doslova „praská vo švíkoch“ a žiada si nevyhnutne ďalšie rozšírenie a modernizáciu.

* * *

Tohoročnom gminnom rozpočte je pre Chyžné určená suma 228 100 zlôtých, medziiným na opravu mosta Na Bugaj, výstavbu nového uličného osvetlenia Na Zawodzí a garáž pre druhý požiarnej automobil, na prípravu projektu telocvične pri ZŠ i rozširovanie ďalšieho, asi kilometrového úseku cesty na hornom konci obce.

* * *

Dolná Zubrica sa konečne postarala o vkusné kontajnery (na snímke) určené zvlášť na sklenené obaly, starý papier, plastické látky a prázne krabice. Dúfame, že teraz odpady a smeti poputujú na pravé miesto - do kontajnerov a nie do potoku či iného.

* * *

Tohoročná zima - hoci mierna - nebola pre vodičov v nowosądzskom vojvodstve ľahšia ako vlaňajšia. Napr. len v januári t.r. došlo až k 111 dopravným nehodám, počas ktorých zahynulo šesť osôb a 152 osôb bolo

zranených. Polícia zadržala 211 vodičov jazdiacich pod vplyvom alkoholu.

* * *

Kuriózna lúpež sa stala v noci zo 14. na 15. februára t.r. na zastávke v Czarnom Dunajci, kde bol občan Pekelníka napadnutý mužom, ktorý mu ukradol - topánky. Hoci polícia zlodeja čoskoro zadržala a majiteľovi topánky vrátila, v osudnej noci sa nešťastník musel vrátiť domov naboso!

* * *

Na februárovom zasadnutí gminnej rady vo Veľkej Lipnici sa o.i. hovorilo o rekompenzáciách, ktoré bude gmina vyplácať najbiednejším občanom v súvislosti so zvýšením cien elektrickej energie a o výstavbe čističky odpadových vôd a kanalizácie. Ide o výdavok 1 milióna zlôtých. Z tejto sumy splatia občania 10%, čo vychádza po 1 200 zlôtých na rodinu.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

VYŠE TISÍC ROKOV MENA „ÖSTERREICH”

Územie dnešného Rakúska bolo obývané v najstarších známych dobách Keltmi, ktorých územie južne od Dunaja dobyli za cisára Augusta (63 pr. Kr. - 14 po Kr.) Rimania a založili tu dve provincie: na západe Noricum a na východe Panóniu; hranicu medzi nimi tvoril Viedenský les (Cetius mons). Krajina na sever od Dunaja sa neskôr dostala do moci germánskych Marcománov a Kvádov, ktorí sa v časoch stiahovania národov - 4. až 6. storočie - pod menom Bojov, Bajuvarov alebo Bavorov zmocnili územia južne od Dunaja a Východných Álp, zatiaľ čo sa v Panónii po rozpade ríše Hunov (r. 453) a po odtiahnutí Langobardov do Talianska, usídlili Slovania, ktorých si v piatom storočí podmanili Avari. Hranicu medzi slovansko-avariským a bavorským územím tvorili rieky Enns a Dráva, pričom bavorské územie bolo navštevované ničivými nájazdmi Ávarov.

Proti Avarom sa búrili aj Slovania a na čelo sa im postavil francúzsky kupec Samo, ktorého si Slovania za jeho statočnosť a odvážnosť zvolili za kráľa. Samo sa usadil natrvalo na Slovensku a zriadil s našimi slovanskými predkami prvú nadkmeňovú spoločenskú organizáciu vojensko-obrannej povahy. Tento „štát“ vošiel do dejín ako „Samovo kráľovstvo“ alebo „Samova ríša“ (623-659).

Hoci Samovu ríšu nemôžeme chápať ako štát, bol to voľný kmeňový zväz, no môžeme konštatovať, že Samova ríša bola prvým známym slovanským „štátnym“ útvarom, akýmsi prvým stupňom formovania sa kmeňového kniežatstva. Tento vývoj viedol k ďalšej historickej etape v prvej polovici deviateho storočia - k vzniku Pribinovho kniežatstva so sídlom v Nitre (Nitrvára), v ktorej Nitre salzburský arcibiskup Adalram roku 828 vysvätil na majetku kniežaťa Pribinu prvý kresťanský kostol na území nielen Slovenska, lebo to bol prvý kresťanský kostol na celom území západných Slovanov.

Knieža Mojmír, ktorý mal sídlo na rieke Morave, zmocnil sa v rokoch 833 až 836 územia Nitrianskeho kniežatstva a prinútil Pribinu ujsť a hľadať azyl u kráľa Franskej ríše Ludovíta Nemca. Spojené Mojmírove kniežatstvo dalo základ vzniku Veľkej Moravy... Ludovít Nemec pridelil kniežaťu Pribinovi ako svojmu leñníkovi územie v dolnej Panónii, kde si Pribina vybudoval svoje sídlo pri Blatnom jazere (Mosaburc, dnes Zalavár pri Balatone v Maďarsku).

Avari zneapojovali svojimi lípeživými nájazdmi Európu až do konca ôsmeho storočia. V roku 787 sa spojili s bavorským vojvodom Thassilom, aby mu pomohli odtrhnúť Bavorsko od Franskej ríše. No Karol Veľký zosadil vojvodu Thassila a po začlenení Bavorska roku 788 do svojej ríše sa rozhadol skrotiť lípeživých Avarov a odradiť ich od ďalších vpádov do Fran-

skej ríše. Podnikol proti ním r. 791 vojnovú výpravu, v ktorej po zdarmom začiatku pokračoval jeho syn Pipin, ktorý za ťažkých bojov prenikol až do hlavného hriňa kaganu Avarov pri Tise a skvelým víťazstvom r. 796 úplne zničil ich moc a pripojil krajinu medzi riekom Enns a Rabou k Franskej ríši ako Avarsú alebo Východnú marku (Ostmark). Dobyté územie bolo prenechané bavorským osadníkom a Salzburg bol ustanovený za sídlo metropolitu pre východné územia. Preto salzburský arcibiskup vysvätil Pribinov kostol v Nitre.

Franský kráľ Ludovít II. Nemec napadol r. 846 Moravské kniežatstvo, Mojmíra pozbaľil vlády a zveril kniežatstvo jeho synovcovi Rastislavovi (Rasticovi). Tento zážnam franskej kroniky svedčí jednoznačne o tom, že Rastislav patril k slovenskému etniku, lebo vo všetkých iných slovanských jazykoch by jeho meno muselo mať formu Rostislav.

V ďalších rokoch dochádzal k opäťovným vojenským výpravám Frankov (Nemcov) proti našim slovanským predkom. Možno v tomto súvisí prišiel Rastislav na geniálnu myšlienku zriaďiť na svojom území vlastnú cirkevnú organizáciu pod vedením domácich slovenských kňazov a biskupov. Obrátil sa preto priamo na rímskeho pápeža Mikuláša I. (858-867) so žiadostou, aby mu poslal biskupa a kňazov, schopných uskutočniť tento zámer. Kedže pápež tejto žiadosti nevedel vyhovieť, obrátil sa Rastislav na byzantského cisára Michala III. (842-867) s podobnou žiadostou. Cisár vyhovel Rastislavovej prosbe a poslal mu bratov Konštantína-Cyrila a Metoda.

Solúnski bratia sa veľmi starostlivo pripravili na svoju misiu. Konštantín-Cyril zostavil prvú slovanskú abecedu hlaholiku a po príchode na Veľkú Moravu založili prvú vysokú školu na území našich predkov podľa vzoru konstantinopolskej akadémie. Preložili do staroslovenčiny liturgické knihy z gréčtiny a latinčiny, značnú časť Písma svätého a hlavné časti cirkevného a rímskeho občianskeho práva... Staroslovenčina sa popri latinčine a gréčtine stala tretím liturgickým kresťanským jazykom...

Tento vývoj spôsobil, že Veľká Morava sa stala ešte nebezpečnejšia pre Franskú ríšu a keď sa kráľ Svätopluk po pripojení Panónie, Vislanská, Čiech a Lužice k svojmu štátu usiloval aj o ovládnutie Východnej marky, franský kráľ Arnulf povolal proti nemu Maďarov a či Uhrov, uralsko-fínsky kočovný národ, ktorý sa na útek pred Pečenehmi ocitol na Balkánskom poloostrove, kde najprv utrpel porážku od Bulharov a potom so Svätoplukovým súhlasom našiel útočisko v Potisi. Po Svätoplukovej smrti roku 894 a za nasledujúcich rozbrojov medzi jeho synmi využili starí Maďari vzniknutú situáciu a začali byť postrachom nielen autochtoných Slova-

nov, ale aj Nemcov. Nahrávalo im aj to, že po Svätoplukovi zomrel r. 899 aj východofranský kráľ Arnulf a po ňom nastalo bezvládie, keďže na trón sa dostal jeho sedemročný syn Ludovít XIV., za ktorého vládli traja nemeckí biskupi a od roku 911 Konrád I., ktorý celú svoju vládu vyplnil bojmi proti odbojným šľachticom.

Za týchto politických a vojenských pomerov vo Veľkej Morave a Východofranskej ríši mohli starí Maďari takmer beztrestne prepadávať ničivými nájazdmi veľké oblasti Franskej ríše, dostali sa až do Francúzska, Talianska a do oblastí obývaných Slovanmi (Lužica, Sasko). Cestu k tomu im otvorila aj skutočnosť, že bavorské vojsko pod vedením markgrófa Luitpolda a troch biskupov utrpelo 28.6.907 v boji proti Maďarom pri Bratislave zdrvujúcu porážku, v dôsledku ktorej Bavori stratili Východnú marku až po rieku Enns, ktorá vyvierala v Nízkych Tauroch južne od Salzburgu a vteká do Dunaja pri meste Enns, niekoľko kilometrov východne od Linzu.

Až drívé víťazstvo Frankov na Lechfelde pri Augsburgu 10.8.955 urobilo koniec lípeživým nájazdom Maďarov do západnej Európy. V dôsledku tejto porážky boli Maďari nútenci - ak nechceli zaniknúť, ako sa to stalo pred nimi Hunom a Avarom - zmeniť kočovno-lípeživý spôsob života a prejsť na usadly spôsob života. S tým samozrejme súviselo prijatie európskej kultúry, kresťanstva... Tento proces je natrvalo zachytený v lexike maďarčiny, kde najmä stovky slov slovenského pôvodu tvoria neklamný a večný dôkaz pomoci, ktorú poskytli naši predkovia predkom dnešných Maďarov...

Po porážke Maďarov pri Augsburgu nemeckí osadníci zaľudnili opäť krajinu na východ od rieky Enns ako Východnú marku, ktorú daroval cisár Otto II. roku 974 Luitpoldovi z rodu Babenbergovcov s hodnotou markgrófa proti Maďarom a urobil ho r. 976 - po potlačení povstania bavorského vojvodu Heinricha Škripneho - takmer nezávislým na Bavorsku. Rod Babenbergovcov vládol nad Východnou markou až do vymretia r. 1246. Prvý markgróf Luitpold alebo Leopold I. (976-994) dobyl proti Maďarom malú pohraničnú pevnosť Melk a rozšíril hranice svojho panstva až po Viedenský les. Za jeho syna Heinricha I. (994-1018) sa objavuje roku 996 po prvý raz meno ÖSTERREICH (Rakúsko) v istej darovacej listine. Po ňom vládol jeho brat Adalbert (1018-1056), ktorého syn Luitpold sa vyznamenal vo vojne cisára Heinricha III. proti Uhorsku. V tejto vojne boli Maďari donútení odstúpiť územie západne od rieky Moravy (March) a Litavy (Leitha), pričom Litava bola potom hranienou riekou medzi Nemeckom, resp. Rakúskom a Uhorskou až do roku 1921, keď sa po rozpade Rakúsko-Uhorska po prvej svetovej vojne posunula hranica teraz už medzi Rakúskom a Maďarskom na východ podľa etnickej hranice v dôsledku plebiscitu a Burgenland bol rozdelený medzi Rakúsko a Maďarsko...

MAJÚ KRAJANIA MOŽNOSŤ ŠTUDOVАŤ NA SLOVENSKU?

Ako niektorí čitatelia už vedia, Ministerstvo školstva SR v poslednom období neopodstatne zastavilo štipendiá pre krajanských študentov, čo je pre spolky zahraničných Slovákov v cudzine nepochopiteľné a vážne ich znepokojuje. Niektorých krajanaov preto zaujíma, aké sú vôbec možnosti štúdia na Slovensku krajanských uchádzačov, najmä tých, ktorí sú držiteľmi preukazov zahraničného Slováka. Na túto otázku prinášame odpoveď Doc. JUDr. Márie Hvoždárovej, CSc z Domu zahraničných Slovákov v Bratislave.

Zákon o zahraničných Slovácoch je prvou právnou normou svojho druhu v histórii Slovenskej republiky. Poskytuje držiteľovi preukazu zahraničného Slováka právo požiadať o prijatie na vysokoškolské štúdium. Podanie žiadosti nie je obmedzené a žiadateľ môže svoju žiadosť podať na všetky vysoké školy nachádzajúce sa na území Slovenskej republiky. Táto možnosť sa však nestotožňuje s právom na štúdium za rovnakých podmienok, aké majú občania Slovenskej republiky.

Všetky práva, ako aj povinnosti súvisiace s vysokoškolským štúdiom by mohol zahraničný Slovák získať iba po nadobudnutí štátneho občianstva. Z uvedeného vyplýva, že zahraničný Slovák študuje na vysokých školách na území Slovenskej republiky za rovnakých podmienok ako zahraničný študent. Na študenta s postavením zahraničného Slováka sa nevzťahujú rozličné hmotné sociálne výhody, ako sú pôžičky, štipendiá, poistenie a podobne.

Ak má držiteľ preukazu zahraničného Slováka záujem o štúdium na vysokej škole na Slovensku, odošle v termíne do 28.2.1998 (v súčasnosti Ministerstvom školstva SR ustálený termín podania prihlášok na vysokoškolské štúdium) nasledovno požadované dokumenty:

- vyplnenú prihlášku na vysokú školu,
- životopis,
- maturitné vysvedčenie preložené a overené orgánom štátu príslušným na jeho overenie alebo notárstvom v príslušnom štáte s odlačkom pečiatky zastupiteľského úradu Slovenskej republiky v tomto štáte,
- po predložení maturitného vysvedčenia na Stredisko pre ekvivalenciu dokladov o vzde-

laní na Ústavu informácií a prognóz, Staré grunty č. 52, 842 44 Bratislava, bude uchádzačovi vydané potvrdenie k posúdeniu výsledkov maturity,

- prípadné ďalšie doklady, ktoré príslušná škola požaduje, a ktoré si na základe podanej prihlášky na vysokú školu od uchádzača písomne vyžiada.

O prijatie na štúdium na základe vykonaných prijímacích skúšok, alebo na základe iného spôsobu overenia potrebnej spôsobilosti na vysokoškolské štúdium, rozhoduje dekan fakulty príslušnej vysokej školy. Podmienky prijatia zahraničného Slováka na vysokú školu môže v odôvodnených prípadoch primerane prispôsobiť senát fakulty na návrh dekana.

Držiteľ preukazu zahraničného Slováka môže študovať na vysokých školách na vlastné náklady, ktoré uhrádza príslušnej škole na základe dohody o výške poplatkov za štúdium, ubytovanie a stravovanie. Túto dohodu uzatvára na základe všeobecne záväzných predpisov platných v Slovenskej republike. Výška poplatkov, prípadne aj ich čiastočne alebo úplne odpustenie je vecou vzájomnej dohody školy a zahraničného Slováka (úľavy sa týkajú len nákladov za štúdium, nie za ubytovanie a stravu). Cena za ubytovanie a stravu pre zahraničného Slováka je rovnaká ako u študentov zo Slovenska.

Zdravotné poistenie si rieši zahraničný Slovák - samoplatca prostredníctvom ním zvolenej zdravotnej poisťovne v Slovenskej republike a poplatky si hradí sám.

Držiteľ preukazu zahraničného Slováka môže požiadať Ministerstvo školstva Slovenskej republiky o priznanievládnehtzv. krajanského štipendia vždy do 31. marca každárneho roka. Žiadosť o priznanie krajanského štipendia adresuje žiadateľ po prijatí na vysokú školu na adresu: Sekcia medzinárodnej spolupráce Ministerstva školstva Slovenskej republiky, Stromová 1, 813 30 Bratislava a prikladá k nej životopis, overené a predložené maturitné vysvedčenie, dekrét o prijatí na vysokú školu. Ak žiada o priznanie krajanského štipendia v priebehu štúdia, k žiadosť okrem horeuvedených dokladov prikladá aj potvrdenie o dosahovaných študijných výsledkoch, ďalej prikladá odporúčania krajanskej organizácie, respektíve ak takáto nie je, odporúčania zastupiteľského úradu Slovenskej republiky v krajine jeho trvalého pobytu.

Predpokladom úspešného štúdia na vysokých školách v Slovenskej republike je okrem zákonom a fakultou stanovených predpokladov ovládanie slovenského jazyka. Ak uchádzač neovláda slovenský jazyk, môže požiadať o zaradenie do ročnej jazykovej prípravy na Ústavu jazykovej a odbornej prípravy studentov Univerzity Komenského (ÚJOP),

Šoltésovej ul. č. 4, 811 08 Bratislava. O podmienkach prijatia a finančných nákladoch na štúdium rozhoduje riaditeľ ÚJOP UK.

***

O horeuvedenej výpovedi, ako aj skoršom zastavení štipendií pre krajanských študentov, teda zahraničných Slovákov, nebudem teraz, aspoň zatiaľ, diskutovať. Nesúhlasíme s tým, a myslím, že nielen my. Chceme v tomto kontexte len pripomenúť, že schválenie zákona o postavení zahraničných Slovákov - ako nám to vysvetlovali mnohí predstaviteľia štátnych orgánov a parlamentu SR - malo byť v istom zmysle náhradou za dvojté občianstvo, ktorého sa krajania v cudzine dožadovali, teda malo ich zruvnoprávniť s občanmi Slovenska. V súvislosti s tým chceme položiť niekoľko otázok: Ako máme chápať vyššie uvedené vysvetlenie právnika, že právo uchádzať sa o prijatie na slovenskú vysokú školu, ktoré krajantom dáva spomínaný zákon, „sa však nestotožňuje s právom na štúdium za rovnakých podmienok, ako majú občania Slovenskej republiky?“ Ako máme rozumieť výpoved, že „zahraničný Slovák študuje na vysokých školách na území Slovenskej republiky za rovnakých podmienok ako zahraničný študent?“ Ved’ v takomto prípade, aby mohol študovať, nemusí byť vôbec Slovákom, tobž mať preukaz zahraničného Slováka. Zhoduje sa zastavenie štipendií pre krajanských študentov s výpovedami viacerých slovenských politikov, že schválenie zákona o postavení zahraničných Slovákov je prejavom starostlivosti Slovenskej republiky o svojich rodákov v cudzine? Zdá sa nám, že výsledok takéhoto konania môže byť len jeden - pokles záujmu krajanskej mládeže o štúdium na vysokých školách v Slovenskej republike. A predsa, v čo pevne veríme, nikto si to nepraje!

Redakcia

KRÁTKO Z ORAVY

Na IV. halovom turnaji vo futbale, ktorý zorganizovali colníci z Nového Targu sa zúčastnili aj Chyžania. V konkurencii šiestich mužstiev sa nestralili, práve naopak. Dostali sa až do finále, v ktorom prehrali tesne 0:1 s Nowym Sączom a obsadili druhé miesto.

Na XXVI. goralskom karnevale v Bokowine Tatranskej veľmi dobre dopadli účastníci zo Spiša a Oravy. Jednu z prvých cien za koledovanie s Turoňom získal detský súbor z Veľkej Lipnice. V tanečnej kategórii 16-21-ročných boli medzi najlepšími Jacek Kotarba a Janina Sołtysová z Jurgova, súťaž 22-35-ročných vyhrali Krzysztof Paluch a Maria Wnęková zo súboru Zelený javor z Krempáča a v kategórii 36-50-ročných si prvenstvo vytancovali Marian Haniaczyk a Beata Wojtasová z Jurgova. Prvé miesto v súťaži ľudového maliarstva získal Tomáš Vojtas a najkrajšie ručné výšivky predstavila Rozália Mačiáková (obaja z Jurgova).

PETER KOLLÁRIK

Slovenský čitateľ sa teraz právom opýta: A čo ďalšia história nášho prvého štátu, Velkomoravskej ríše? Nuž jeho západnú časť si prisvojili Česi, a východnú Maďari. Ale to je námet, ktorý by mali osvetliť najmä naši historici. Je už najvyšší čas, veď nedávno, v r. 1996, uplynulo už 1100 rokov od príchodu Maďarov do Podunajskej nížiny. Je to udalosť, ktorá nesporne vrchovato prispela k zániku Veľkej Moravy...

MATEJ ANDRÁŠ

HISTÓRIA SPIŠA

Nedávno sa mi dostala do rúk neveľká, ale veľmi zaujímavá knižčka Martina Homzu a Stanisława A. Sroku, nesúca názov Štúdie z dejín stredovekého Spiša. Na jej titulnej strane sa nachádzajú dva obrázky: Panna Mária z oltára Narodenia z kostola sv. Jakuba v Levoči a Panna Mária z oltára Mariánskeho kostola v Kravove. Dielo vydal v roku 1998 Spolok Slovákov v Poľsku a tlač zabezpečila naša tlačiareň v Kravove.

Neveľká publikácia je výsledkom vedeckej práce dvoch mladých historikov. Jedným z nich je Slovák, Dr. M. Homza (nar. 1.1.1967), asistent na katedre slovenských dejín a archívnictva FF UK v Bratislave, ktorý je autorom troch skic: Prehľad doterajších názorov na pôvod názvu Spiš, Prehľad názorov na vznik stredovekej severnej hranice Uhorska na Spiši a historických prác na tému vzájomných vzťahov Spiša a Malopoľska v najstaršom období a Vzťahy Spiša a Malopoľska od roku 1138 do roku 1241, ktoré tvoria súčasť jeho dizertačnej práce.

Druhým autorom je Poliak, Dr. Stanisław A. Sroka (nar. 8.11.1966), pracovník katedry stredovekých dejín Poľska Jagelovskej univerzity v Kravove, ktorý do knihy pripojil päť náčrtov o kontaktoch Spiša s Poľskom. Sú to Cirkevný konflikt na Spiši v prvej polovici 14. storočia a Príspevok ku genealogii Thurzovcov, ktoré už vyšli po slovensky v roku 1996, ako aj Poliaci v Spišskej Kapitule v 14. storočí, Kontakty kartuziánov z Červeného Kláštora s Poľskom v stredoveku a Mecenát tešínskej Piastovny Hedvigy (Jadwigy) (+1521) nad kartuziánskym kláštorom na Lapis Refugii na Spiši. Autori dúfajú, že sa toto dielko príčiní k ďalšiemu skúmaniu minulosti tohto krásneho zájukia Slovenska.

V knižčke sa našlo miesto aj na niekoľko fotografií a reprodukcii. Predstavujú rekonštrukcie spišského hradu z pol. 13. stor. a románskej obytnej veže, pečiat' spišských Sasov, Červený Kláštor a náhrobok Štefana Zápoľského v Spišskej Kapitule. Knižku dopĺňuje zoznam vybranej literatúry a krátke zhrnutie v poľskom a nemeckom jazyku.

PETER KOLLÁRIK

Titulná strana knihy podľa návrhu R. Guziká

KRÁTKO ZO SPIŠA

Začiatkom marca t.r. na Základnej škole v Krempachoch začali vyučovať základy informatiky. Vďaka obratnosti riaditeľky školy B. Paluchovej, sa škole podarilo získať tri počítače Optimus. Ako sme sa dozvedeli, záujem o spoznanie práce s počítačom je mimoriadne veľký. Ani nás to neprekvapuje.

***

Od nedávna sa podnik komunálnych služieb Empol z Tylmanovej zaobráva vývozom smetí a odpadkov z obcí nižnolapšanskej gminy. Ako sa nám postažovali viacerí obyvatelia, firma často nedodržuje termín odvozu odpadov a tak sa s naplnenými polyamidovými vrecami hrajú na ceste mačky a psy.

***

V Živote sme už veľakrát písali o nezmyselnom jarnom vypaľovaní trávy. Žial, len čo sa trochu steplilo, vo viacerých spišských obciach roľníci opäť vypaľovali starú trávu. Dochádza takto k znečisťovaniu a ničeniu prírody. Ba nielen to, ohrozujú sami seba, ako napr. nedávno v Kacvíne, kde sa do akcie mušeli zapojiť miestni hasiči.

***

Začiatkom februára sa na striebornom plátnе ukázal najnovší filmový hit - Titanic, v režii kanadského režiséra J. Camerona. Tento trojhodinový katastrofický film si

mohli diváci pozrieť aj v kine Tatry v Novom Targu, kde sme videli aj viacerých divákov zo Spiša a Oravy. Ako naznačuje titul filmu, ide o tragicky osud supermodernej dopravnej lode Titanic, ktorá sa po zrážke s ľadovcom potopila 12. apríla 1912. Zahynulo vtedy takmer 1500 cestujúcich. Film Titanic je dosiaľ najdrahšie vyrobeným filmom. Stál takmer 285 miliónov dolárov. Tieto náklady sa už za niekoľko mesiacov premietania viacnásobne vrátili.

***

15. marca v Gminnom zdravotnom stredisku v Nižných Lapšoch ordinovali - v rámci

Cestou zo školy domov

tzv. bielej nedele - lekári z Vojenskej nemocnice z Kravova. Kto mal zdravotné problémy, mohol sa zadarmo poradiť u odborných lekárov z oblasti kardiologie, neurologie, pulmutológie, dermatológie, gynekológie a pod.

***

Občania Novej Belej museli nedávno zoať niekoľko starých červených smrekov pred kostolom sv. Kataríny a na miestnom cintoríne, ktoré poškodzovali a znečisťovali okolité strechy. Predali ich na dražbu, ktoré výťažok určili na obecné účely.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

NA MARGO AKTIVÍT SPIŠSKÉHO DEJEPISNÉHO SPOLKU

Valné zhromaždenie SDS, venované bilancovaniu jeho celoročnej činnosti, sa uskutočnilo 14. februára 1998 v Galérii umelcov Spiša v Spišskej Novej Vsi, nedaleko kostola, ktorý má najvyššiu vežu (87) na celom Slovensku. Sobotnajšieho VZ sa zúčastnilo okolo 60 členov SDS a pozvaných hostí. Súčasťou stretnutia bola prezentácia knihy „Štúdie z dejín stredovekého Spiša“ od dr. Martina Homzu z Bratislav a Stanislawa Sroku z Krakova, ktorí si navyše, ako členovia SDS, prišli splniť členskú povinnosť - zúčastniť sa VZ.

SDS má v súčasnosti 160 členov, v tom 14 kolektívnych. Jeho predsedom je doc. dr. Ivan Chalupecký, bývalý riaditeľ Oblastného archívu v Levoči. Správa o činnosti SDS za rok 1997, ktorú prednesol jeho tajomník - dr. Gabriel Lukáš, uvádza, že SDS realizuje svoju aktivitu na základe stanov, ktoré vymedzujú aj (§ 2) predmet činnosti Spolku. Správa podčiarkuje ďalej, že základnou formou činnosti SDS zostáva organizovanie seminárov, konferencií a kolokvií. Odborný program SDS otvoril na 5. VZ na Spišskej Kapitule odborným úvodom, venovaným Užhorodskej únii a vzniku spišského biskupstva.

V minulom roku Spolok spoluorganizoval dve vedecké konferencie a jeden seminár. Prvá - v chronologickom poradí - konferencia bola venovaná téme 40 rokov archeológie stredoveku na Slovensku (Levoča, 10. apríla 1997), druhá (Gotické umenie na Slovensku na prelome 15. a 16. storočia) súvisela so 480. výročím dokončenia hlavného oltára od Majstra Pavla z Levoče (Levoča, 10. septembra 1997). Vedecký seminár o osobnosti prof. ThDr. Alojza Mišoviča - v spolupráci so

Zľava: J.Chalupecký, predseda SDS, S.A.Sroka, M.Homza a J.Čongva, predseda SSP

spišským biskupským úradom a Kňazským seminárom v Spišskej Kapitule (Spišská Kapitula, 11. októbra 1997).

Vzhľadom na rast cien tlače bola edičná činnosť SDS o niečo skromnejšia ako v predošlých rokoch. Aj napriek finančným problémom Spolok bol činný ako spoluwydavateľ „Právnej knihy Spišského Podhradia“, ktorú autorsky pripravil člen SDS - prof. Ilpo Tapani-Pirainen. Navyše Spolok pripravil do tlače dvojčíslo spolkovej ročenky („Z minulosťi Spiša“ III-IV). Zavŕšené sú tiež práce na monografii Popradu, na ktorej sa autorský podielajú viacerí členovia SDS. Spolok je spoluwydavateľom ročenky „Z minulosťi Spišskej Belej“ III, ktorú zostavil prof. Michal Griger.

„Štúdie z dejín stredovekého Spiša“ (Krakov 1998, 154 strán) vyšla v pomerne malom náklade (300 kusov) vo vydavateľstve a tlačiarne Spolku Slovákov v Poľsku v Krakove. Knižka vyšla v slovenčine, keďže poľské štúdie dr. Stanislawa Sroku boli preložené do slovenského jazyka. Na titulnej strane publikácie si záujemca v súmne fragmenty hlavných oltárov Mariánskeho kostola v Krakove a kostola svätého Jakuba v Levoči, aké sú symbolické vyjadrenie

kontaktov Malopoľska so Spišom. Mladí autoři „Štúdií“, odchovanci prof. Matúša Kučera a prof. Jerzeho Wyrozumského, predstavili čitateľskej obec 8 historických skíc, ktoré krátko prezentovali účastníkom VZ. Knižka M. Homzu a S. Sroku vyzvala veľký záujem prítomných členov SDS, čo potvrdila nielen diskusia, ale aj to, že autori predali všetkých 60 kusov knihy, ktoré doniesli so sebou. Mladí medievalisti podali v publikácii naozaj úctyhodný vedecký výkon - výsledok niekoľkoročných štúdií a času, ktorý strávili v archívoch, knižničach, múzeách a študovniach viacerých krajín. Som presvedčený, že toto konštatovanie sa odrazí v odborných vedeckých recenziách, tak na Slovensku, ako aj v Poľsku. Prezentácia bola spojená s autogramiadou. „Štúdie“ boli venované Kláre, dcérke dr. Homzu, narodenej v jeseni 1997.

Dr. Martin Homza - narodený 1. januára 1967 v Prakovciach na Spiši - je spoluzakladateľom a redaktorom časopisu „Proglas.“ Sústavne prispieva do tohto časopisu nielen ako autor štúdií, článkov a recenzí, ale aj ako básnik. Filozoficko-historický a básnicko-romantický smer tvorby dr. Homzu dokumentovala útla zbierka básní, publikovaná v knižnej podobe v roku 1995.

O niečo neskôr sa vydávania „Proglasu“ v poľštine podujal kolektív mladých vedeckých pracovníkov Jagellovskej univerzity v Krakove pod vedením dr. Stanislawa Sroku. A tak sme sa našli v Krakove, sídle SSP, lebo práve tu, v jednej slovenskej tlačiarne v Poľsku, sa tlačí krakovský „Proglas.“ Takto sa SSP - od 10. decembra 1997 kolektívny člen SDS, čo potvrdzuje členský preukaz č. 175 - zúčastňuje na realizácii spoločnej idey dvoch nádejnych historikov a milovníkov Spiša. Vydaním „Štúdií“ a vydávaním „Proglasu“ si Spolok Slovákov v Poľsku plní - aj keď nie celkom formálne - svoje povinnosti, vyplývajúce zo zmluvy o spolupráci, ktorú uzavrel so Spišským Dejepisným Spolkom v Krakove 8. septembra 1997.

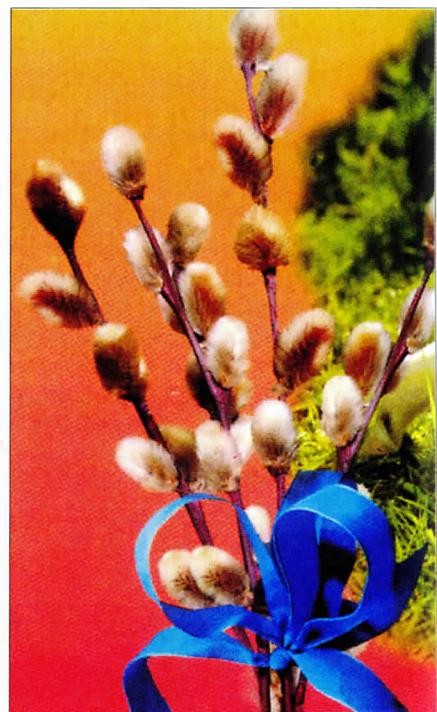
Prof. JOZEF ČONGVA
predseda SSP

Účastníci Val. zhromaždenia SDS na nádvorií Galérie umelcov Spiša. Foto: P. Zmátko

Kraslice patria k najkrajším veľkonočným symbolom

Posvätené bahniatka sú skoro v každom dome

VEĽKONOČNÉ SYMBOLY

*Vel'ká noc, Vel'ká noc -
- kedyže už bude?
ktryžie ma šuhaj oblievati príde?
Oblievaj, oblievaj, vlasy aj hlavičku,
ale mi zašanuj tú novú sukničku.
(z Ľudovej tvorby)*

Znovu je tu jar a s ňou veľkonočné sviatky, ktoré sú v kresťanskom ponímaní najväčšími sviatkami roka. Ich veľkosť a dôležitosť spočíva najmä v mystériu zmŕtvychvstania Ježiša Krista - Baránka božieho. Veľká noc, hebrejsky Pesach, je najväčším sviatkom Židov. V tomto čase si pripomínajú vyslobodenie z egyptského otroctva. Podľa pradávnych tradícií sú veľkonočné sviatky oslavou znovuzrodenia života v prírode.

Slávenie kresťanskej Veľkej noci sa ustálilo v roku 325, kedy dal cisár Konštantín zvolať všeobecné cirkevné zhromaždenie do francúzskeho mesta Nicey. Na tomto stretnutí sa rozhodlo, aby sa Veľká noc slávila v tú nedeľu, ktorá nasleduje po jarnom splne mesiaca. Podľa toho sa dodnes určuje doba veľkonočná. Ako vieme, Veľká noc a s ňou súvisiace sviatky je pohyblivá. Býva najskôr po 21. marci a najneskôr 25. apríla. V tomto roku pripadá na 12. apríla.

O jari a veľkonočných zvykoch sme v minulosti už viackrát písali, takže dnes si povedzme o symboloch, ktoré sú s ňou úzko zviazané. Patria k nim vajíčko i maľovaná kraslica, baránok, bahniatka, začačik a samozrejme prvé jarné kvety - prvosienka a snežienka.

Vajíčko,

tento symbol plodnosti, zdravia a života bolo svätené v kostole spolu s ďalšími pokrmami vo Veľkú sobotu. Na Veľkonočnú nedelu otec vajíčko rozdelil medzi všetkých členov rodiny. Verilo sa totiž, že ak niekto z nich neskôr na ceste zablúdil, mal si spomenúť s kým ho jedol a šťastne sa vrátil domov. Na svätenie dávali do košíkov nielen biele, ale i zdobené vajíčka, ktoré napr. na Orave a na Spiši varili v šupkách od cibule, čím získali peknú hnedú farbu. Dosiahli tak naraz dve veci - jeden z veľkonočných pokrmov a súčasne farebné kraslice.

Kraslice,

veľkonočné vajíčka, „pisanky“, sú rôznym spôsobom zdobené najmä slepačie vajíčka, a to prázdne („výduvky“, „výfúčky“) i plné (varené), ktorími dievčatá a ženy obdarúvali mládencov na veľkonočný pondelok za šibačku alebo oblievačku. Zvyk zdobenia vajec má predkresťanský pôvod, vychádza z predstavy vajca ako symbolu života a plodnosti. Vajce však bolo nielen symbolom života, ľudia mu pripisovali aj čarovnú moc. Jej účinky malo zvýšiť farbenie a vyzdobovanie rôznymi znakmi - symbolmi. Známych je niekoľko techník zdobenia: okrem pôvodného maľovania prírodnými farbivami z rastlín a kôry stromov, neskôr kupovanými farbami, zdobili sa veľkonočné vajíčka voskovaním farebným voskom (v rozličných oblastiach Slovenska), batikovaním (napr. v To-

rysákach), leptaním kyselinou, vyškrabovaním (napr. v Batizovciach), oblepovalím textilom i cestom (v okolí Bratislavu), slamou, odrôtovaním (vyšli spod rúk slovenských drotárov) a podobne. Už len v muzeálnych zbierkach sa stretávame napríklad s vajíčkami okovanými kováčmi, alebo s takými, ktoré majú drevenú obrúčku, spravenú niektorým z výrobcov dreveného riadu.

Sklenené veľkonočné farebné vajíčka zhotovovali ešte aj v 20. storočí sklári v sklárskych hutách. V niektorých oblastiach boli doplnkom ornamentu napr. vyškrabované veršíky, ktoré sa svojím obsahom viazali buď na veľkonočné zvykoslovie alebo vyjadrovali ľúbostný cit.

Povedzme tiež, že najstaršie kraslice sa našli počas archeologických vykopávok na pohrebiskách v Prednej Ázii. Pochádzajú z polovice tretieho tisícročia pred našim letopočtom. Na území Slovenska našli maľované kraslice pochádzajúce zo 7. storočia n. l. v Devínskej Novej Vsi. Ornamentika ich zdobenia zjednodušene znázorňovala figúry Ľudí, zvieratá i geometrické vzory, tzv. Perúnove blesky.

K povinnostiam diev a žien patrilo, aby kraslice pripravili a vyzdobili vlastnoručne. Podľa ich množstva, osobitosti ornamentu i znakov šibači vedeli, či sú vitanými a milými host'ami. Počas veľkonočných sviatkov sa azda najlepšie vynímajú v prútených košíčkoch, alebo drevených miskách, uložené na stoloch prikrytých bielymi plátenými obrusmi.

Varené vajíčka sú okrem iných jedál akousi formou odmeny pre tých, ktorí striktne dodržiavalí predchádzajúce 40-

dňové pôstne obdobie. V Poľsku ich ľúbia jest' posolené, s trochou korenia a majonézy, v Maďarsku ich počas Veľkej noci prekrajujú na polovice a posýpajú paprikou, vo Francúzsku zase vajíčka zdobia a jedia s horčicou. V Španielsku a Taliansku sa vajíčka zdobia najmä kaparovým korením.

Vo viacerých oblastiach piekli jahňa, stařížovský veľkonočný pokrm, ktorý sa do európskych kultúr dostał prostredníctvom kresťanstva. Pečené jahňatá sú nielen veľkonočným symbolom, ale aj tradičným a obľúbeným jedlom v tomto období napr. v Taliansku, kam ich na predjarí dovážajú aj zo Spiša a Oravy. V niektorých regiónoch patrí k veľkonočným jedlám aj zajac, ktorý bol považovaný, pre vysokú plodnosť, za kultové zviera germánskej bohyne úrody Ostary.

Bahniatka

Veľký význam kedysi ľudia pripisovali pučiacim konárikom stromov, ktoré podľa dávnych povier mali nadprirodzenú, ba aj liečivú moc. Cirkev v 7. stor. zaviedla svätenie mladých vŕbových prútov na Kvetnú nedeľu (niekde sú to palmy alebo iné, často vysoké a bohatu zdobené stromky). Majú rôzne pomenovanie: bahniatka, kočičky, birkы, bažicky a pod. Posvätené konáriky si ľudia po príchode domov obvykle zastokli za obrázky svätých alebo za drevenú hradu. Dodnes mnohí oravskí či spišskí roľníci dodržiavajú starodávny zvyk dávať bahniatku do prvej vyoranej brázdy. Verilo sa tiež, že šibanie zvierat a ľud týmito vŕbovými prútmi malo vyhnati z tela choroby a zabezpečiť zdravie. Odevzien a dievčat bol v túto nedeľu pestrý a

tedlo pozostávalo obvykle z uvareného hraču, bôbu, fazule, t.j. z produktov pochádzajúcich z kvetu. Tieto pokrmy, ako sa verilo, mali aj magicko-ochrannú silu. Obľúbeným stromom najmä slobodných dievčat bola vŕba. Na Zelený štvrtok, niekde i na Veľký piatok, si sadli pod pučiacu vŕbu, rozčesávali si vlasy a odriekali:

*Vŕba, vŕba, daj mi muža,
červeného ako ruža
a bieleho ako kvet
a dobrého ako med.*

Poslovia jari

Takto nazývame kvety, ktoré nám signalizujú jej príchod. Príroda sa už dávno rozhodla, že túto vďačnú úlohu budú plniť svojimi bielymi hlávkami *snežienky* (lat. Galanthus nivalis), ktoré nachádzame na našich stráňach a lúkach nezriedka už vo februári. Tento, na prvý pohľad nežný kvietok, nemôže zastaviť ani sneh, ani slabší mráz. Kým ostatné rastliny majú ešte vegetačný kľud, snežienka sa prebúdza ako prvá, zvestujúc všetkým príchod jarných dní. Taktiež názov *prvosiencu jarnej* (Primula veris), svedčí o tom, že aj ona patrí k prvým kvietkom, ktoré sice nesmelo, ale o to nástojčivejšie už skoro na jar vykukajú spod zeme. Rastie najmä v listnatých lesoch, kde ľúbii tieň alebo poltieň a chladné miesta. Päťčlenné, žlté kvietky sú zoskupené do okolíkov, metlín alebo jednotlivé.

Veľká noc na známkach

Tematika Veľkej noci, najmä jej hlavný zmysel, t.j. výkupiteľské pôsobenie Ježiša Krista, jeho umučenie a zmŕtvychvstanie sa - i keď nie v takom rozsahu ako pred Viano-

cami - odzrkadluje aj v známkovej tvorbe mnohých štátov sveta. K stálym motívom patria výjavy z krížovej cesty i samostatné zobrazovanie krížov ako symbolov vykúpenia a kresťanstva. Na slovenských známkach často nachádzame obraz Pieta, saštinska Sedembolestná - patronka Slovenska, ale aj dievčatá vynášajúce Morenu, pestrofarebné kraslice, veselých šibačov a polievačov a pod. Prvá známka s veľkonočným motívom v Rakúsku bola vydaná v roku 1949, v Španielsku vyšla v roku 1962 séria známkov z piatich tajomstiev bolestného ruženca, Južná Afrika a Jemen zobrazili o.i. námety po božnosti krížovej cesty, na luxemburských známkach bol roku 1981 zobrazený sprived k požehnávaniu oviec a poľská pošta vydala v tomto roku o.i. známky s krásnymi, farebnými kraslicami.

Záverom uvedieme ďalšiu ľudovú riekaniku, ktorá sa viaže k Veľkej noci:

*Šibi - ryby, mastné ryby,
dávaj vajcia do korbáca,
a keď nie, daj kus koláča!*

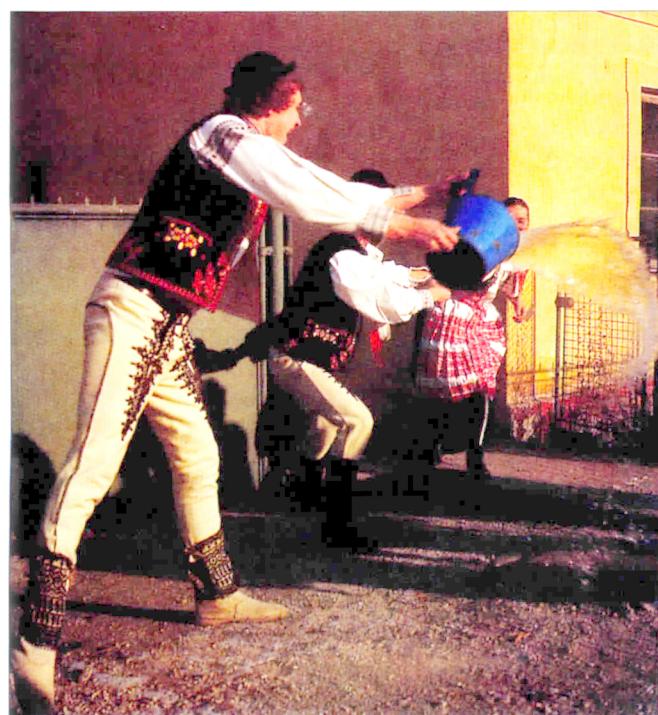
Dúfajme, že v tieto dni majú už devy a ženy všetko nachystané, že domy a byty voňajú čistotou a očakávaním sviatkov Veľkej noci. Malí šibači a kúpači, a nielen oni, sa už tešia na dobré pohostenie, maľované vajíčka či čokoládové sladkosti. Tí starší iste nepohrdnú ani pohárikom „ostreho.“ Nech teda na pekne ozdobenom sviatočnom stole nechýba nič. Ani dobre vyúdená šunka, klobásky, vajíčka, chren, koláče či ďalšie dobroty. Nezabúdajme tiež na pekné zvyky a tradície, ktoré sa k sviatkom jari viažu. Udržiavajme ich v našich rodinách, veď sa rodili dávno pradávno.

Sprac.: PETER KOLLÁRIK

Tradícia polievačky za zachovala podnes

Za dobrú polievačku patrí odmena.

Foto: Slovensko

JÁN ŠTIAVNICKÝ

ZBOJNÍK FAJERMANOM

Ked'ešte na Spiši bolo viacej lesov ako poli a lúk a cesty boli také úzke, že konáre stromov z jednej i druhej strany sa naprostriedku stretávali, šarapatil v nich zbojník András. Chlap to bol na prvý pohľad ako každý iný, iba šikovnosť v rukách mal za troch a zlosti v jednom prste za celý hrniec. K svojej zbojníckej robote sa pre biedu dostał. Skôr ako mu prvé fúzy pod nosom vyskočili, zabilí mu otca i mater cudzí vojaci. Aj jeho so sebou zobraли, lenže chlapča im hned' prvú noc utieklo. Aby ho znova nechytili, žil v lesoch na koriencoch a malinách. Lenže keď prišla jeseň, väčšmi naprázdno ústa otváral, ako jedol. Zima bola už hotovým nešťastím, a keby ho polomfťveho nebola našiel starý Ondruch, ktorý sa tiež na zboj vydal, jari by sa mladý András nebolo dočkal. Pri starom zbojníkovi sa rýchlosť remeslu naučil. Zastal si za hrubý strom, ticho pri ňom prestál celý poldeň, až sa ho nebáli ani vtáky, čo medzi konárami lietali, a keď počul, že idú kupci s vozmi, vedel pred nich tak šikovne skočiť, že otvorili mešce aj truhly rýchlejšie ako pri mýte. Chýr o ňom preskakoval z jedného chotára na druhý a časom bol András v každom košiari ako doma. Ktorýž bača by sa chcel za prsty so živánom ľahčať, čo pomôže z biedy peniazom, keď treba, a pri dobrej žinčici aj na dlh zabudne!

Najradšej zbojník András chodil ku katúnskemu bačovi. Nielen preto, že mal kolibu postavenú na peknej lúke, ktorú bystrina obchádzala a kvety na nej kvitli od jari do neskorej jesene, ale zapozeral sa do jeho dcéry Hunky. Dievka vyrástla pri otcovi na košiari, nuž jej dobrý syr dal silu, mlieko pekné líca a chôdza lesom jej struny do nôh vokala. Zo začiatku András prinášal Huncke len drobnošti, čo popri svojej zbojníckej robote prichytil. Od košických kupcov peknú šatku, od bardovských za holú dlaň kúpil plný kôš medovníkov a Turkovi pritisol šabľu na prsia a nedotiahol skôr, kým mu sladkosti nenaložil do klobúka.

Raz, koncom leta, keď lúku pred košiarom prvé mráziky začali obli佐vať a každý sa pozeral, kde prezimuje, vošiel zbojník András za bačom do koliby. Z hlavy si stiahol umostený klobúk a zastal rovno pred kotlom, v ktorom sa ovcie mlieko preváralo.

- Napiješ sa žinčice, András? - opýtal sa bača a ďalej miešal v kotle.

- Za inším som prišiel, - poprekladal nohy zbojník po udupanej zemi.

- Ak ťa mestskí drábi pritisli, obleč si nohavice a halenu po valachovi, - pokračoval bača, - a kráčaj za ovcami. Nenájdu ťa takto, aj keby ti sám kapitán z levočskej väznice do uší pozeral!

- S takými vytrimiskármami si poradím i sám! - chlapil sa zbojník.

- Potom už len vyjav, čo ťa pri pahrebe v mojej kolibe drží?

- Huncku som si zalúbil, - povedal smelo zbojník András.

- Za ženu by som si ju chcel vziať.

- Čudný si ty ženich, András, - otvorene povedal katúnsky bača. - Dvora vlastného nemáš, ani ruky ti ku žiadnemu remeslu neprirastli, nuž neviem, či sa takému mládencovi patrí ženiť.

- Lepšie sa pri mne bude mať, než u ktoréhokoľvek gazdu! - zvolal zbojník.

- Nevravím, že nie. Ale Huncka je dievka na slobodnom chlebe vychovaná. Jej sa musíš opýtať.

- Vy nám nebudeste brániť?

- Ked'ona pristane, privolím.

Zbojník András iba na takú reč čakal. Zvrtol sa a hned' za horúca utekal za Hunckou, ktorá niečo pri košiari robila.

- Huncka, - podržal ju za ruku, - povedz, či sa chceš mojom ženou stať? Ak ti je proti vôle moje zbojníctvo, aj do inej roboty sa pri tebe prichytím.

Huncka počúvala zbojníka, a keď pytačky skončil, hlasno sa zasmiala. Aj sa zvrhla a odobrej vôle nohami zadupkala ako srna na peknej lúke.

- András! - povedala, keď ju smiech prešiel.

- Nechcem ťa za muža! Iného som si vyvolila!

- Kto sa predo mňa postavil? - zablýskal očami zbojník a ruka mu sama za opasok skočila, kde nosil dlhý nôž.

- Raz k nám na salaš zablúdil vojak, - rozhovorila sa Huncka, - ktorý sa domov vraca. Kabátec mal vyšívaný a gombíky sa mu blýskali, až oči od tolkého lesku boleli. Vtedy som si zaumienila, že len toho si zoberiem za muža, kto bude nosiť uniformu.

- A od svojho slova nepopustíš? - opýtal sa András.

- Nie! - pozrela rovno na zbojníka Huncka.

- Bez uniformy ženicha nechcem!

- Potom sa naše cesty musia rozísť!

- Zbohom!

- Nech sa ti dobre vodiť!

Zbojník András sa súčasťou sbačom nerozlúčil, len rovno zamieril do lesa. Zaumienil si, že viaje sa k pyšnej Huncke nevráti, aj keby ostal starým mládencom. Zo začiatku sa toho i držal. Zbojníčil, kupcov na zákrutách cesty zaskakoval, ba aj do okolitých miest nocami vošiel, a keď mešťania ráno otvorili oči, nejeden z nich bol o koňa, či dobrú kравu chudobnejší. Na zimu sa András utiahol do koliby, ktorú si sám spravil až hore pod Braniskom. Zásob si náchystal dopredu, nuž sa mu dobre na mäkkých kožušinách, ktoré hodkovským pánom zobrajal, ležalo. Lenže pokoja nemal. Prevral sa z jedného boka na druhý, fučal, aj von do vysokého snehu vychádzal, aby nohy umoril, nič nepomáhalo. Huncka, usmievavá, pekná, stála mu stále pred očami.

- Keby som ťa nemal tak rád! - vykladal zbojník András sám sebe. - Vytrestal by som ťa lieskovou palicou. No, nemôžem . . . Nemôžem . . .

Niečo po Troch králoch, keď sneh mu kolibu so zemou zarovnal, zbojník András už nevydržal. Natiahol si na nohy hrubé čižmy, obliekol fažký kožuch a pustil sa zaborený po pás v snehu dolu stráňou ku ceste, vyšmýkannej saňami. Počkal na prvého povozníka, ktorý od Poľskej viesol tovar, a sadol mu na voz.

* * *

Prešla zima, nepokojné snežné vody v potokoch a bystrinách opadli a spomaleli, a keď sa na stráňach ukázala drobná tráva, vyháňal katúnsky bača s valachmi a honelníkmi ovce hore na košiar. Popri ňom, v novej sukni, Huncka. Cez zimu akoby jej ešte pribudlo. Nebolo mládenca, ktorý by si ju očami rád nepremeral.

- Zlú vec si si, dievka moja, zobraľa do hlavy! - prihovoril sa jej otec, keď prvý večer zasadli pred kolibu k ohňu. - Bačovej dcére sa nepatrí takto preberať!

- O čom hovoríte, otec? - zdvihla Huncka k otcovi svoje čierne oči.

- O ženíchoch, ktorých od seba odháňa ako zlých duchov! Vraj chceš muža len v uniforme! Kde ho v takých lesoch zoberieš?

- Keď sa nenájde, starou dievkou ostanem!

- zasmiala sa Huncka, a aby jej otec ďalej nedohováral, tisíko si začala spievať. Bača nemal síl, aby jej spev rečami napoly rozťal. Sedel teda pri ohni, do jeho žeravých uhlíkov pozeral a na priečne slová pomaly zabudol.

Ráno sa museli inej roboty chytiť, nuž na všetko sa akosi zabudlo. Jeden deň naháňal druhý, hrudy syra v kolibe rástli, a keď prišiel koniec týždňa, za pol voza ich boženík do dediny odviezel. Neveľa chýbalo do Jánskej noci, keď raz večer prišiel na salaš čudný návštěvník. Umorený, ale oblečený do fajermanskej uniformy.

- Dobrý večer, - pozdravil sa úctivo bačovi a s námahou sa oprel o zrub koliby.

- I vám, - prikývol bača a hned' sa opýtal: - Kdeže vás sem cesta v takej uniforme zaviedla?

- Ku košickým fajermanom patrím, - začal hovoriť pocestný. - Až hen v Kežmarku sme sa boli na paráde preukázať. Cestou domov zisiel som z voza a na počudovanie sveta som poblúdil.

- Možno ste na zlom mieste stúpili na zem, - rozhovoril sa bača, lebo mladý fúzaty fajerman sa mu páčil. - Potom aj keď ľovek nechce, kráča tam, kde ho duch lesa alebo podvečernica viedie.

- Tak dajako to muselo byť, lebo nielen celú noc, ale aj cez deň som na poriadnu cestu nemohol potrafit.

- Sadnite si hen na klát, - ukázal bača fajermanovi miesto.

- Príde Huncka, dcéra, niečo vám na zájedku pripraví a v kolibe môžete do rána prenocovať. Ráno vás honelník odviezie do dediny. Odtiaľ už ľahko cestu ďalej nájdete!

- Ani neviem, ako sa vám odvŕdám!
- Z dalekého mesta ste, nuž nám niečo oňom porozprávajte. Počul som, že tam ľudia i tri domy nad seba postavia a len potom jednou strechou zakryjú?

- Veru, tak robia! - prikývol fajerman. - Človek aj celý deň z kameňov, ktorími sú cesty vykladané, nezide!

- Nie pre moje nohy! - pozrel bača na svoje krpce. - Mne sú len hen lesy najmilšie!

Fajerman nič neodpovedal, lebo proti nemu šla Huncka. Keď ju zbadal, očarený jej peknou, až sa zdvihol zo svojho miesta a ústa sa mu čudne rozhýbali. Aj jej sa fajerman na prvý pohľad zapáčil. Najmä uniforma, ktorú mal oblečenú. Na hlave vysoký lesklý čákov, kabát s ligotavými gombíkmi a nohavice rovno padali až dolu k pätám. Cez drieck bol stiahnutý opasok a na ňom visela neveľká sekiera.

- Privítaj hosta! - naprával bača to, čo Huncka zabudla.

- Poblúdil a cestu teraz hľadá.

- Aký je to vojak, otec? - opýtala sa dcéra.

- Nie som vojak, ale fajerman. Proti ohňu bojujem. Vodou . . . - zasmial sa a celá tvár sa mu pritom rozžiarila.

- Nevypytuj sa ho na prázdnne bricho, radšej večeru chystaj!

- Hned, otec . . . ! - rozbehla sa Huncka do koliby.

Netrvalo dlho a doniesla pocestnému plnú misu halušiek. Sama si obliekla vyšívanú jupku a sukňu, na ktorej sa kvety jedny cez druhé preplietali. Kým fajerman jedol, usilovne prikladala na oheň smolné polená, aby tmu odohnala za okolité stromy a lepšie sa mu mohla poprizerať.

- Takú dobrú večeru som už dávno nejedol, - vracal fajerman nazad prázdnú misku.

- Po toľkej ceste všetko sa na koláč premení, - pripomenal bača.

- Aby kuchárka na mňa nezabudla! - vytiahol fajerman zlatý peniaz a vtišol ho Huncke do dlane.

- Tolké bohatstvo! - zvolala.

- Neubudne z mešca, - usmial sa fajerman a vytiahol ďalší.

- Závdavok na prenocovanie! - položil ho pred baču.

Aj keď večer poriadne pokročil, nikto sa nezberal spať. Fajerman vedel tolké veci o cudzom svete, že ich pri počúvaní i polnoc prisťahla. Ani ráno sa veľmi neponáhľal cestu k mestu hľadať. Skôr sa mu oči za Hunckou obracali. Kde ona vykročila, tam stúpil i on, a večer tucet zlatákov bačovi do dlane vložil, len aby mohol ešte v jeho kolibe ostáť.

- Len si u nás pobudni, dobrý človek, - nevpieral sa hosťovi bača. - Do úst sa vždy niečo nájde a roboty nám nepriďaš.

Huncka sa tiež takému rozhodnutiu potešila. Čím dlhšie s ním bola, tým sa jej nielen jeho uniforma, ale i on sám viac páčil. Keď jej prinejakej robote pomohol, vždy sa mu vďačným úsmievom odmenila. Tako to šlo niekoľko dní, kym jedného večera fajerman nezastavil Huncka, keď sa od potoka s vodou vracala.

- Huncka, povedal celkom prosto, - chcem sa fa opýtať, či nechceš mojom ženou byť.

- V takej krásnej uniforme by ste si zobrazi obyčajnú bačovskú dcéru? - položila Huncka na zem geletku, ktorú niesla.

- I sám by som tu navždy ostal, - pokračoval fajerman, - a len vo veľké sviatky si obliekal uniformu.

- Nie, nie, - pokrútila hlavou Huncka. - Ja chcem len takého muža, ktorý každý deň bude do uniformy vyobliekaný!

- Keďže tak, môže byť i podľa teba! - usmial sa fajerman a zašiel za bačom.

Netrvalo dlho a bola svadba, na ktorej si vycifrovaný fajerman bral Huncku. Hudba vyhrávala, valasi cifrovali a Huncka so ženichom tancovala od večera do rána. Radost vyskakovala z každého jej kroku a muzikanti mali čo robiť, aby jej vrtkému zvŕtaniu stačili. Nečudo, že po takej svadbe si aj spánok pretiahla do obedňajšieho slnka. Pomaly si pretrela oči, a keď v kolibe nikoho nevidela, vyšla pomaly von. Rovno oproti dverám na kláte sedel zbojník András a spokojne sa pozeral na Huncku. V prvej chvíli sa preťakla, ale hned sa jej smenosť vrátila a opýtala sa:

- Čo tu robíš, András?

- Ženu si čakám! - odpovedal zbojník a posunul si klobúk z čela.

- Azda si sa i ty oženil? - opýtala sa Huncka a podišla bližšie k nemu. - I mne sa len nad ránom svadba skončila!

- Veru oženil, - prikývol András a smiešok do dlane ukryl.

- Ktorá sa postavila k tvojmu boku? - vyzvedala sa Huncka.

- Ty! - nevydržal už zbojník András s tajomstvom.

- Ako . . . ? Nemlát prázdnu slamu! Môj muž je fajerman. V takej uniforme chodí ako generál!

- Huncka . . . ! Huncka . . . ! - tlačil smiech v sebe András.

- Tým fajermanom som bol ja. V Košiciach som pri nich slúžil, aj uniformu mi dali, fúzy mi samy narástli, nuž si ma v uniforme nepoznala. Keď si už moja žena, všetko som stiahol

zo seba, lebo sa ti musím priznať, že akosi ma v tej paráde každý šívik ominal.

- Oj, nemal toto zbojník András Huncke povedať. Taká zlosť do nej vošla, že pochytila prvú haluz, ktorú mala pri ruke, a milého zbojníka-fajermana vyobšivala zo všetkých strán. Tancoval pred ňou rýchlejšie ako na svadbe.

- A teraz počúvaj, mužiček môj! - založila si ruky vbok Huncku, keď skončila s vypáčaním. - Chcela som muža v uniforme a takého aj budem mať!

- Ako, ved' ja som zbojník András! - chlapil sa Hunckenin muž.

- Nebudeš žiaden zbojník! - pokračovala Huncka. - Pri mojom otcovi, tu na košiari budeš ovce obháňať - a vo fajermanskej uniforme!

- Huncka . . . ? - zaprosil András.

- Vyber si, - nedala sa obmäckif bačova dcéra. - Alebo budeš robiť tak, ako ja chcem, alebo môžeš ísť nazad, odkiaľ si prišiel!

Zbojník András, pretože mal Huncku rád, na všetko pristal. Každý deň vyháňal spolu s valachmi ovce na stráne okolo Katúňa oblečený vo fajermanskej uniforme. Čákov ho tlačil, blúza i nohavice ominali, ale trpel, len aby si svoju Huncku nerozhneval. Takto to trvalo celé leto, kym ovce nezohnali dolu do dediny. A tu, Huncka, aby András neboli ľudom na smiech, sama mu dovolila zhodiť fajermanskú uniformu. Muž sa aj tešil, že zo svojej uniformy vyviazol, ale jeho radosť bola priskorá.

- Neoblečiem ja uniformu už nikdy! - zastrájal sa András.

- Ba veru oblečieš! - dobla ho Huncka a prikáza mu fajermanskú uniformu do skrine odložiť. - Riadnym fajermanom musíš byť a na každej paráde v prvom rade budeš kráčať!

Tak i bolo. András sa stal v Katúni fajermanom a netrvalo dlho, pre jeho šikovnosť i rovný krok ho za veliteľa vyvolili. Od tých čias nie v prvom rade, ale pred všetkými fajermanmi kráčal. A jeho žene, Huncke, od radosti i skrytej pýchy, že má muža v uniforme, oči svietili ako dva uhlíky.

CHYŽNÉ

7. marca t.r. zavítala do Chyžného skupina filmárov krakovskej televízie, ktorá v drenvenci Anny a Jozefa Joniakovcov nahrávala program pod názvom Ej, bude svadba. V programe vystúpili členovia folklórneho súboru Rombaň, ktorí na nahrávanie pripravili rôzne starodávne svadobné zvyky a oravské piesne a tanče. Boli medzi nimi i starší Chyžňania, ktorí predviedli scénku dávnych nahováračiek (namówiny).

Celé podujatie zorganizoval vedúci súboru Rombaň Ján Capiak. Ochotne pomohol aj mestný pán farár, o. Michał Wojnarowski, ktorý je veľkým nadšencom oravskej kultúry a kde len môže, snaží sa ukázať svetu chyžňanskú mládež. Na nahrávanie vypožičal z farského múzea niektoré rekvizity. Program spestrila chyžňianska ľudová kapela, v ktorej vystúpil najstarší muzikant obce, Eugen Fula.

Aké bolo herecké obsadenie? Ženícha zahral Grzegorz Sternak, jeho rodičov - Irena Lysiaková a mestný poštár Stanislav Klima. V úlohe mladuchy sa predstavila Halina Sobczaková a jej rodičov zahrali - Johana Fulová a Ján Latiak, predsedu miestneho urbára.

Teraz nám už nezostáva nič iné, len sa chystať na svadbu. Program má byť premietaný v TV v období veľkonočných sviatkov.

ANNA LENCZOWSKÁ

POZDRAV

Johana

Renáta

Opäť sme dostali ďalšie pozdravy zo slávnostného odovzdávania maturitných stužiek. Tentoraz nám ich poslali Johana Chalupková a Renáta Nemecová z Novej Belej, žiačky IV. E triedy na Gymnáziu Martina Hattalu v Trstenej.

Dakujeme našim mladým krajankam za pozdravy a na maturite im želáme veľa úspechov a samé jednotky.

Redakcia

OPRAVA

V Živote č. 2/98 sme v úvode článku Slovenský knaz v Massachusettse na str. 5 omylom uviedli chybne meno p. Krzysztofa Perneru, ktorého sme „prekrstili“ na Mariánu. Pánu K. Pernerovi a autorovi sa ospravedlňujeme.

Redakcia

LIPNICKÉ DETI NA SLOVENSKU

Na pozvanie riaditeľky Oravského osvetového strediska v Dolnom Kubíne p. Ol'gy Žabenskej sa vo februári t.r. skupina detí z Malej Lipnice pod vedením predsedníčky MS SSP Viktorie Smrečákovej zúčastnila VI. detských fašiangov na Slovensku. Lipnické deti sa pozvánke veľmi potešili a tak nečudo, že sa na podujatie usilovne pripravovali. Ich radosť z návštevy Slovenska, kam mali najbližšie cez novootvorený priechod malého pohraničného styku vo Veľkej Lipnici, nepokazila ani skutočnosť, že sa z prichodu museli vrátiť a na miesto svojich vystúpení ísť okľukou cez Chyžné a Trstenú. Videli zato malebnú panorámu oravského jazera so Slanickým ostrovom umenia i kostolom uprostred vód.

Malí Lipničania vystupovali v Mutnom a Novoti, kde sa ich program, pozostávajúci z oravských tancov, piesní, detských fašiangových hier i zábav, tešil veľkemu záujmu divákov, najmä mladých. Spolu s nimi tam vystupovala aj skupina Juzyna zo Zawoje. Deti si pobyt na Slovensku veľmi pochvalovali, všade totiž, kde vystupovali, boli prijímané veľmi srdečne a pohostinne.

Poznamenajme, že to bola už druhá návšteva malolipnických detí na Slovensku v tomto roku. Predtým absolvovali dvojdňový pobyt v prievidzskom okrese a vystúpili s koledníckym programom v Kanianke. Spolu s nimi v tejto obci vystupovali aj ochotníci z podvlčianskeho divadelného suboru Ondrejko, ktorí v Kanianke predviedli veselohru Kuchárky z Ovseného. Netreba zdôrazňovať, že sa naše koledy i predstavenie divákom veľmi páčili. Len škoda, že

Ministerstvo kultúry SR, Ministerstvo školstva SR a Matica slovenská na počesť vzniku Slovenskej republiky vyhlasujú k 1. januáru 1998 celoslovenskú výtvarnú súťaž pre deti

SLOVENSKO MOJE

s podtitulom

„Aká je moja predstava o symboloch Slovenska“

Súťaž organizačne a metodicky zabezpečuje vyhlasovateľia spoločne s Národným osvetovým centrom a BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti v Bratislave.

Do súťaže sa môžu zapojiť aj žiaci slovenských základných škôl v zahraničí. Hodnotiť sa budú individuálne a kolektívne práce žiakov ZŠ a ZUŠ vytvorené rozličnými technikami. Súťažné práce sa budú hodnotiť v týchto vekových skupinách:

- a/ žiaci 1. stupňa ZŠ (1.-4. ročník) - kresba a maľba,
- b/ žiaci 2. stupňa ZŠ (5.-9. ročník) - grafika,
- c/ žiaci ZUŠ do 19 rokov - plastika (drevo, sadra, modurit, keramika a iné),
- d/ žiaci ZUŠ do 15 rokov - textilné techniky.

Deti pomocou výtvarného prejavu môžu vyjadrovať a rozvíjať vzťah k človeku, prírode, krajine a vlasti v duchu podtitulu súťaže „Aká je moja predstava o symboloch Slovenska.“

Žiaci 1. stupňa ZŠ sa zameriavajú najmä na veci, osoby, udalosti a pod., žiaci 2. stupňa ZŠ a žiaci ZUŠ hľadajú symboly Slovenska v podobe charakteristického zvieraťa, vtáka, stromu, potoka, rieky, vrchu a pod.

Každá škola môže prihlásiť z každej vekovej skupiny najviac 10 najlepších prác. Termín posielania prác do celoslovenského kola do 15. 6. 1998, na adresu:

BIBIANA
Mezinárodný dom umenia pre deti
Panská 41
814 99 Bratislava

malí Lipničania nemajú aspoň harmonikára, ktorý by s nimi nacvičoval a sprevádzal ich počas vystúpení. Iste by dopadli ešte lepšie.

Tento pobyt im priniesol ešte ďalšie zážitky. Totiž nasledujúceho dňa po vystúpení deti navštívili Bojnici a v nich slávny Bojnický zámok, no a pochopiteľne aj miestnu zoologickú záhradu. Radosti bolo neurekom, deti sa nevedeli vynadiváť. Keď prišiel čas rozlúčky, ani sa im nechcelo odísť. Na svoj zájazd budú iste dlho spomínať.

Chceli by sme prostredníctvom Života za tieto milé chvíle na Slovensku srdečne podakovať p. Ol'ge Žabenskej a vobec všetkym, ktorí sa k tomu pričinili.

VIKTÓRIA SMREČÁKOVÁ

SLOVÁK V KOZME?

Zdá sa, že už v budúcom roku sa letu do vesmíru zúčastní na palube ruskej kozmickej lode Mir aj slovenský kozmonaut. Výberové konanie najlepšieho kandidáta začalo už vlane, v známom Hviezdom mestieku pri Moskve. Z niekoľkých slovenských kandidátov boli po absolvovaní náročných úloh napokon vybraní dvaja, podplukovník Michal Fukier a major Ivan Bella. V polovici marca t.r. obidva odcestovali späť do Hviezdzneho mestiečka, kde pobudnú takmer rok. Ozrejmia si nielen znalosť ruského jazyka, ale budú absolvovať najmä náročný trening na trenažéri. Potom už jeden z nich, spolu s ruským partnerom, poletí k hviezdam.

Slovenský kozmonaut pobudne vo vesmíre od 7 do 10 dní a mal by tam realizovať šesť vedeckých úloh, ktoré, ako dúfame, prinesú nové poznatky z oblasti výskumu

stále záhadného vesmíru. Každá vedecká výprava, najmä do kozmu, si však vyžaduje obrovské finančné náklady. Ako sme sa dozvedeli, Slovensko bude hradieť len výskumnú časť letu slovenského kozmonauta, kým všetky prípravy, ako aj celý kozmický let bude finančovať ruská strana. Vyplýva to z vyrovnania finančných pohľadávok, ktoré má Rusko voči Slovensku.

Pripomeňme, že na obežnej dráhe okolo Zeme sa ocitne nie prvý, ale už tretí kozmonaut slovenského pôvodu. Prvým bol Eugen Andrew Černan, ktorý svoj let absolvoval v roku 1968 na americkej kozmickej lodi Gemini. Pred dvadsatimi rokmi, 2. marca 1978 bola do kozmu vypustená kozmická lód Sojuz 28, ktorej posádku tvorili dva kozmonauti, Rus Alexej Gubarev a občan Československa Vladimír Remek. Narodil sa sice v Českých Budějovicích, ale jeho otec pochádzal zo Žiliny.

JOZEF PIVOVARČÍK

SO SPRIEVODCOM PO SPIŠI

Nedávno sa na knižnom trhu objavila nová publikácia venovaná Spišu. Volá sa Polski Spisz (Poľský Spiš), vydala ju Poľská vlastivedno-turistická spoločnosť (PTTK - „Kraj“) a jej autorom je Stanisław Figiel. Je to vlastné turistický sprievodca po severnom Spiši a presnejšie - ako to autor v úvode podotýka - jeho tretie, rozšírené a opravené vydanie. Nevelká knižička majúca 135 strán obsahuje niekoľko zaujímavých čiernobielych fotografií (vtom dve farebné, nielen od autora publikácie, ale aj od P. Krzywdu a P. Wrońskeho). Na konci sprievodcu sa nachádza aj zemepisná mapa severného Spiša.

Sprievodca Poľský Spiš pozostáva z dvoch častí - všeobecnej a podrobnejšej. V prvej časti sa autor zaobrá takými otázkami, ako poloha, topografia, vodné hospodárstvo, spišská fauna a flóra, dejiny Spiša, obyvateľstvo a turistické obhospodárenie regiónu. Našu pozornosť zvlášť upútala kapitola venovaná dejinám. Je v nej, žiaľ, veľmi veľa nepresností, ba priam mylných informácií a údajov, ktoré by vyžadovali obsiahlejšiu polemiku. Spomeňme však aspoň niektoré, napr. že Spiš dostala do vena Judita, dcéra Boleslava Krivoústeho, vydatá za uhorského kráľa Kolomana. Nemohla ho dostať, lebo už vtedy Spiš patril Uhorsku. S. Figiel, podobne ako ďalší poľskí autori, pripomína, že obetou slovenskej bojovej skupiny v období príprav k plebiscitu bol prof. Józef Wiśmierski z Nižných Láp. Z úradne dokumentovaných prameňov však vieme, že dotyčný neboli zabity počas plebiscitnej manifestácie v Nedeci, ale sa utopil v Dunajci. Autor tvrdí, že spišské nárečie je jednoznačne poľské. Mylne však podotýka, že nevelká časť obyvateľstva používa v bežnom kontakte slovenský jazyk, alebo akúsi zmes slovenčiny a poľštiny a súčasne zdôrazňuje, že väčšina neovláda ani spisovnú slovenčinu ani žiadne čisto slovenské nárečie. Asi si nevšimol, že všetci, teda aj tí, ktorých považuje za Poliakov, komunikujú jedným a tým istým nárečím. Zabudol tiež poznamenať, že ani obyvatelia považujúci sa za Poliakov, neovládajú spisovnú poľštinu, a tým viac ani nejaké iné čisto poľské nárečie. A už vobec urážlivá je poznámka S. Figielu, že národné povedomie, teda aj sympatia k danému národu a štátu má konjunktúrny charakter. Autor už asi dávno nebola na Spiši, lebo podľa neho Slováci majú len 4 klubovne - v Nedeci, Kacvíne, Vyšných Lapsoch a Jurgo-

ve (Nová Belá, Krempachy, Repiská Tribš a ďalšie sa mu kde stratili) a na počudovanie aj slovenský folklórny súbor v Nižných Lapsoch, nehovoriac už o tom, že podľa jeho informácií predsedom Obvodného výboru SSP je nadálej František Kurnát, ale aj to, že Nová Belá mala kostol zavretý až 11 rokov. Podobných mylných správ je oveľa viac.

V druhej podrobnejšej časti popisuje S. Figiel 20 najzaujímavejších - pešich a automobilových - turistických tráv. Možno nimi navštíviť a spoznať najkrajšie záikutia Spiša. Na konci sprievodcu je slovníček zemepisných názvov (47 hesiel) obsahujúci popis jednotlivých obcí, ich dejín, historických pamiatok a rôznych prírodných krás.(jp)

HLADÁTE KOŠIKÁRA?

Dnes už veru veľmi ľažko nájdete zručného košíkára. S príchodom umelých hmôt sa toto ľudové remeslo akosi vytráca. Na Spiši však ešte sú šikovní majstri pletenia košíkov a iných predmetov. Zväčša sú to starší ľudia, ktorí dlhé zimné večery trávia pri viazanke ľahko ohybného prútia, ktoré je najroširenejším materiálom na pletenie košíkov, ale aj prúteného nábytku a pod. Skúsení košíkári si na ne vyhľadávajú najmä vŕbové prútia, ale používajú aj prútia jalovca, liesky, korene mladej jedle, či smreka. Predtým, ako sa košíkár pustí do práce, musí prútie očistiť. Niektorí vyvárajú korene a štiepajú ich na polovicu. Ked' je už materiál pripravený, možno pristúpiť k vypletaniu košíka. Ohybné prútia sa nakladajú na päť až deväť ramenné dno a o niekoľko hodín, v závislosti od veľkosti, je košík hotový. Takéto výrobky sú na gázovstve predsa dnes potrebné.(jp)

Ján Vojtas z Jurgova pre pletení košíka.
Foto: J. Pivočarčík

Z krajanskej tvorby

J A R

V našej záhradôčke
listie ševelilo,
o príchode jari,
vtáča švitoro.

Jarný vánok veje
tichúčko po stráni,
v záhradke rozkvitli
krásne tulipány.

Veje teplý vánok,
potôčik žblnkoce,
na pasienok vyšli
po prvýkrát ovce.

Ovce tíško idú,
zvončekmi cengajú,

valasi so psíkmi
pozor na ne dajú.

Farebným kobercom
lúky sa pokryli,
rozoranou zemou
polia zavoňali.

Motýľ čarokrásny
rozprestrel krídelká,
v starom úli bzučí
medonosná včielka.

Lienka bodkovaná
sedí na púpave,
tu malá myšička
uteká po tráve.

Celý svet sa zmenil
v čarokrásnu ríšu,
jar náruč otvára
jak bohatú skrýšu.

Pastierka

Z oravských povestí

DREVORUBAČ A VLCI

O vlkoch sa na dedinách rozpráva veľa rôznych príhod, dramatických, ale i so šťastným koncom. Raz mi starý otec porozprával takúto historku, ktorá sa vraj u nás, v časoch jeho mladosti, skutočne prihodila.

Raz sa dvaja bratia, Ján a Emanuel, chystali po drevo na Kroviarky, kde Zubričania mali svoje lesy a v zime, keď bola dobrá sanica, zvážali odtiaľ guľatinu. Pripravili si pílu a sekery, do vreciek vložili po kuse chleba a slaniny, zo stodoly vytiahli nové sane nazývané u nás „gnatky“, naložili na ne vrece napcháte senom so slamou, zapriaťali dva mocné voly a hió, pohli sa veselo do hory.

Zima bola tuhá, mráz im štipal líca a sneh vŕzgal pod kopytami rezko idúcich volov, ale oni sa zimy nebáli. Mali predsa oblečené teplé súkenné nohavice, tzv. portky, vlnené svetre a ovčie kožúšky, na nohách kapce zo súkna, rukavice a na hlavách baranice. Tak došli k hore. Do kopca, aby voly mali ľahšie a oni sa zohriali - išli pešo.

Ked' už boli na Kroviarkach, kde mali kus svojho lesa, postavili voly v nedalekom zátiší, aby nemrzli, dali im sena so slamou a sami sa s chut'ou pustili do práce. Pílili, rúbali hrubé smreky, až sa im kečky parili. Široko d'aleko bolo počúť, ako veľké stromy s rachotom padajú na zem. Ked' už nastinali toľko, kol'ko si trúfali odviezť, začali zo stromov odsekávať mocné konáre a čistiť dlhé kmene, aby sa na spiatočnej ceste dobre šmykali.

O niekoľko hodín boli s prácou hotoví. Teraz si dali chvíľku oddychu, vytiahli z vreciek chlieb a slaninu a s chut'ou si zajedli. Ked' už nasýtili žalúdky, pobral sa mladší Emanuel po voly a sane, aby naložili na ne zočiaté stromy a mohli čím skôr vyraziť domov. Čas totiž značne pokročil a zimné dni sú predsa krátke. Ked' sa teda chceli vrátiť ešte za dňa, museli sa riadne poponáhľať.

Prišiel Emanuel k zátišíu, kde nechali voly, obzera sa dookola, lenže po voloch ani chýru, ani slychu. Znepokojený podišiel bližšie k čistinke, a vtedy sa mu pred očami vynoril hrôzostrašný obraz. Na čistinke, ktorá sa predtým belela od snehu, bolo teraz plno krvi a na kraji, pod stromami, zbadal svorku rujavujúcich sa vlkov, ktoré trhali a pažravo požierali kusy mäsa. Z ich volov, ako sa dovtípil, v podstate už neveľa zostało, iba akési zdrapky kože a kosti, ktoré vlci rozvláčili po celej čistinke.

Emanuel zmeravel a dlhú chvíľu stál ako soľný stĺp. Asi stál zo záveternej strany, alebo snáď krvavá hostina otupila čuch vlkov, lebo svorka si ho vôbec nevšímala, len sa ďalej ruvala požierajúc posledné zvyšky roztŕhaných volov.

Ked' sa Emanuel konečne spomäťal, úchytkom z polianky vycúval a vrátil sa k Jánovi. Trasúcim sa hlasom mu narýchlo po-

rozprával, čo uvidel, a pritom sa neprestajne obzeral, či sa niekde spoza stromov nevyrúti na nich vliecia svorka. Našťastie nič také sa nestalo, a len ostré vrčanie doliehajúce z čistinky naznačovalo, že svorka nadálej hoduje na zvyškoch nešťastných volov.

Celí v strachu, aby sa vyhli prípadnému útoku, vyšplhali sa rýchlo na najbližší smrek, z ktorého, ako na dlani, videli celú čistinku aj so svorkou vlkov pobehujúcich po nej. Bolo ich viac ako desať. Už sa prestali ruvať. Nemali sa ani pre čo, ved' z volov už nič neostalo. Len občas jeden či druhý zastal, natiahol krk a prenikavo zavyl.

Vlkom, teraz poriadne nažratým, nebolo naponahlá. Okupovali čistinku veľmi dlho. Až ked' sa začalo stmievať, ktorýsi z vlkov, asi voda svorky, ostro zaštakal a pomaly sa pohol preč. Za ním ostatné. Smerovali k Babej hore.

Bratia ešte dlho sedeli na smreku v obave, či dravce na nich niekde nablízku nestriehnu. Až ked' sa úplne zotmilo, celí skrehnutí zliezli pomaly na zem, schytli sekery a utekali do Zubričie, až sa za nimi prášilo. Až ked' sa ocitli doma, v tepľej izbe, vtedy si plne uvedomili, či zažili. Bolo im ľuto najmä volov, ešte celkom mladých a silných. Dlh prežívali hrozné chvíle na Kroviarkach. Ako sa to stalo - rozmýšľali - že nič nepočuli? Ved' mali k volom dosť blízko. Prečo hladná svorka nezátočila aj na nich? Variovali odstrašili hlučné údery sekier? Asi áno. Ale to sa už nikdy nedozvieme.

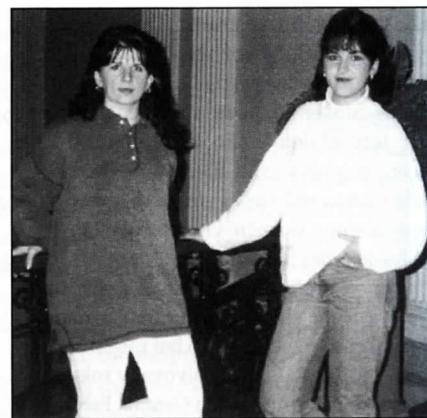
ANGELA KULAVIAKOVÁ

CHOREOGRAFICKÝ KURZ NA SLOVENSKU

24. januára t.r. sa v kaštieli v Mojmiriociach nedaleko Nitry stretli mladí Slováci z rôznych krajín: z Česka, Maďarska, Chorvátska, Rumunska, Ukrajiny, Juhoslávie, no a samozrejme my, z Poľska - Monika Brzyzereková a Beáta Lorencová zo súboru Zelený javor v Krempachoch.

Po dlhej, únavnej ceste sme konečne dorazili na miesto. Mali sme menšiu trému, ved' to bol náš prvý kurz v zahraničí a navyše nemohla s nami prísť vedúca nášho súboru M. Wněková. Kurz sa začal akýmsi zoznamovacím večierkom, a vlastne večerou pri ľudovej hudbe. Niektorí z účastníkov sa už poznali, asi tu boli niekoľkokrát. My sme patrili k nováčikom a tak sme spočiatku sedeli tichúčko. Avšak vďaka milému ovzdušiu, aké dokázal vytvoriť p. Milan Semík, organizátor kurzu, sa ľadu rýchlo prelomili a celá skupina sa čoskoro zintegrovala.

Náš deň sa začína o 7. hod ráno. Vyplnilo ho vlastne intenzívne nacvičovanie a tanec. Ale neľútujeme ani chvíľu, aj keď nás to stalo litre potu a boľavé svaly, ved' sme sem prišli preto, aby sme sa niečo naučili. Vďaka našim inštruktorm Martinovi Urbanovi a Viktorii Žikavskej sme sa toho naozaj veľa naučili, medziiným i tanec z oblasti Tekova a Hornej i Dolnej Nitry. Počas pobytu sme mali

M. Brzyzeková a B. Lorencová z Krempáč

príležitosť navštíviť aj mesto Nitru, vtom i pamiatkovú diecéznu knižnicu a Divadlo Andreja Bagara.

Veľkým plusom kurzu je najmä to, že sme mohli nadviazať styk a vymeniť si názory, ba aj spriateliť sa s vedúcimi i členmi súborov a vôbec so Slovákm z iných krajín. Nemali sme žiadne problémy s komunikovaním, ved' všetci ovládali slovenčinu. V prípade potreby mohli sme si predsa pomôcť rukami a ako tanecníci - i nohami. Týždeň strávený v Mojmiriociach bol skutočne veľmi milý, obohatil nás o množstvo zážitkov a priniesol mnoho poznatkov, ktoré budeme môcť uplatniť doma v našom súbore.

Chceli by sme touto cestou srdečne podakovať Matici slovenskej, p. Milanovi Semíkovi a riaditeľke Drahomíre Pechočiakové za pozvanie, znamenitú organizáciu kurzu a nezabudnuteľné dojmy. Dúfame, že sa opäť stretneme na ďalšom takomto kurze.

Vďačenie účastníčky

ODIŠLA OD NÁS

Dňa 26. februára 1998 zomrela vo Veľkej Lipnici vo veku 60 rokov krajanka

EMÍLIA HRUSTEKOVÁ (rod. Karnafelová)

Zosnulá, sestra veľkolipnického predsedu Spolku, bola absolventkou jablonského lýcea so slovenským vyučovacím jazykom, dlhoročnou členkou MS SSP vo Veľkej Lipnici a horlivou čitateľkou a propagátorkou Života. Odišla od nás vzorná krajanka, dobrá i starostlivá manželka a matka. Nech odpočíva v pokoji! Rodine zosnulej vyjadrujeme hlubokú sústrast!

MS SSP vo Veľkej Lipnici

Z KALENDÁRA NA APRÍL

Je to v podstate už druhý jarný mesiac, v ktorom záhradkári v nižšie položených, teplejších oblastiach majú už veľa práce pri jarnej výsadbe a sejbe zeleniny. V našich podhoriských podmienkach je apríl pre väčšinu druhov zeleniny ešte príliš studený, preto sa s výсадbou a sejbou na hriadky netreba ponáhľať. Na to je čas až koncom mesiaca a najmä v máji. Teraz ešte pokračujeme v príprave priesad v pareniskách či malých, teplejších fóliovníkoch.

Kto chce mať pre vlastnú spotrebú skoré zemiaky, môže v druhej polovici mesiaca - samozrejme, ak to bude dovoľovať počasie - vysadiť predklíčené zemiaky do sponu 0,40 x 0,60 m a do hlbky 50 až 80 mm. Ich zber môžeme urýchliť, ak pôdu prikryjeme čierrou fóliou, ktorej okraje zahrnieme zeminou. Tým ich chrániame pred prípadnými mrázikmi. Keď je príaznivé počasie, môžeme koncom mesiaca začať so sejbou koreňovej zeleniny, potom strukovín a nakoliec hlúbovej zeleniny, teda redkovky, petržlenu, mrkví, zeleru, kalerábu, cibule, neskôr hrášku, bôbu, fazule, potom šalátu, uhoriek a kapustovín. To však značne neskôr. Okrem vhodného termínu, dôležitá je aj správna hĺbka a hustota sejby. Všeobecne platí zásada: čím drobnejšie semeno, tým pltejšia sejba. Oplatí sa siať pomalšie, ale prenejšie, čím si neskôr usporíme veľa práce s preřídaním riadkov a jednotením rastlín.

V minulom čísle sme spomenuli najdôležitejšie umelé hnojivá potrebné záhradkárom, preto teraz len spomeňme, že okrem nich, a možno predovšetkým, sa do záhradky hodí najmä maštaľný hnoj (možno dať až 400 kg na 1 ár každý tretí rok, v menších dávkach častejšie).

Ovocinári

April je najvhodnejší mesiac štepenia a preštepovania stromov, predovšetkým ja-

drovín, najmä „za kôru“. Vrúbale používame iba zdravé, „uspané“, narezané v zime zo zdravých stromov. Preštepovanie treba začať vtedy, keď podpník je v plnej miazge, čiže keď zreteľne pučí. A ešte jedna poznámka: vrúbale pri štepení majú byť vo vegetačnom pokoji (nevypučané), kým podpník v začiatku vegetácie, teda oproti vrúbľu v predstihu asi o 12 až 14 dní.

Preštepené, ale aj ostatné rodiače stromy, kry a jahody treba teraz - po základnom jesennom alebo predjarnom hnojení - prihnojiť dusíkatými, ľahko rozpustnými hnojivami (napr. liadkami, zákvasonom z trusu, močovinou alebo hnojovkou) v množstve 30 až 50 Dg čistých živín dusíka na 1 ár. Nezabúdajme na to, že neskoré jarné mráziky môžu vážne ohrozíť všetky rozkvitnuté stromy a kry. Preto pri poklese teploty pod nulu v noci treba stromy chrániť buďto zadymovaním alebo umelým dažďom. Krátko pred kvitnutím sú veľmi účelné postreky proti škodcom a chorobám - obalovačom, močom, kvetovkám, múčnatke či chrvatovitosti.

Chovatelia

S nastaním jari je veľmi aktuálne podávanie hydine a zvieratám zeleného krmu, ktorý obsahuje nielen vitamíny a provitamíny, ale aj hlavné výživné látky, ako tuky, cukry, bielkoviny a minerálne látky. Zelený krm pôsobí príaznivo na trávenie zvierat i vtákov, ktoré chováme, najmä zásluhou enzymov. Pre hydinu je škála zeleného krmu veľmi široká - od hviezdice obyčajnej, d'atel'ovína a najmä mladej trávy až po niektoré druhy buriny. K najlepším patrí najmä mladá žihľava, ktorá okrem vhodnej výživnej hodnoty má vynikajúce zdravotno ochranné účinky. Obsahuje rastový faktor, veľké množstvo karoténu a príaznivý pomer minerálnych látok, preto sa zvlášť hodí

najmä pre mladú hydinu, kuriatka či húsatá. Jej začleňovanie do kŕmnych dávok nám môže ušetriť drahé antibiotiká. Zelený krm sa hydine podáva iba čerstvý a len toľko, kolko stihne za hodinu spotrebovať.

V tomto mesiaci ešte pokračuje liahnutie, najmä kurčiat, ktoré si vyžadujú mimoriadnu pozornosť, teda okrem vhodného kŕmenia, najmä teplo, o čom sme už písali. Ak niekto má dostatok chovných priestorov, mal by každý druh hydiny chovať osve a mláďaťa oddelene od dospejly hydiny, čím sa vyhneeme nebezpečenstvu - v prípade vypuknutia choroby - hromadného hynutia hydiny.

Včelári

April, najmä koniec mesiaca, prináša včelárovi radosť, ale aj problémy. Radosť preto, že pribúda čoraz viac zdrojov včerej paše, prevažne peľovej. Po rakyte a vŕbach začnú kvitnúť ríbelezle, egreš, čerešňa vtáčia, ovocné stromy a neskôr i lúčne rastliny, napr. púpava. Problémy prináša včelárovi aj včelám počasie, ktoré v tomto období býva spravidla vrtkavé.

Vo včelstve už prúdi čulý život. Znáška peľu a teplejšie počasie vplývajú na plodovanie včelstva. Postupne sa liahne čoraz viac jarných včiel, ktoré na druhej strane hromadne vypadávajú včely jesennej generácie. Napriek tomu hmotnosť včelstva postupne narastá a začína sa prejavovať i stavebný pud. Včelár musí teraz svojimi zásahmi eliminovať negatívne vplyvy vrtkavého počasia, a na druhej strane citlivovo reagovať na všetky prejavy rozvíjajúceho sa včelstva. Teda utepliť úle, aby sa nezabrzdilo plodovanie a súčasne dbať o zásoby, ktorých spotreba je v tomto období značná. Nesmú klesnúť pod 3 kg. Mali by sme vedieť, že včely, ktoré sa vyvinú z nedostatočne využívaných lariev, žijú len krátke časy, nie sú odolné a sú náchylné na rôzne choroby. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Dnes si pohovoríme o ďalšej rastline, ktorú všetci dobre poznajú, lebo hojne rastie aj u nás. Ide o ŠTIAV KYSLÝ (lat. Rumex acetosa L., poľ. szczaw), trvácu bylinu so 40-60 cm vysokou stonkou a striedavými podlhovastými listami, rastúcou na vlhkých lúkach, pasienkoch, datelinoviskách, zvlhnutých neúrodných poliach, úhoroch, lesných rúbaniskách a priekopách pri cestách. Má kyslastú chuť a kedysi ho často zbierali a jedli pastieri.

Štiav je už oddávna známy ako užitočná rastlina. Poznali ju už v antike a používali ako zeleninu a niektoré druhy aj pestovali. Dávni lekári niektoré druhy predpisovali vnútorné i zvonka na kožné choroby a zo štavy robili pastilky. Podľa Dioskorida semená kyslého štiavu boli dobré s vodou a vínom proti dyzentérii, poruchám trávenia, pri pohryznutí škorpiónmi, surové alebo varené slúžili proti kožným chorobám, varené vo víne ako farbivo.

Predmetom zberu býva hlavne na jar (apríl - máj) list i podzemok. Listy sa sušia rýchlo v tieni, podzemok na slnku. Vôľakedy sa používala i vňať kvôli pomerne vysokému obsahu vitamínu C. Dnes sa využíva

zriedkavejšie pre vysoký obsah kyseliny štavelovej, nepriaznivo ovplyvňujúcej ukladanie väpná v organizme.

Väčšie využitie majú mladé jarné listy, ktoré sú krehké a obsahujú dosť vody. Dobre sa hodia v stravovaní, napr. na prípravu jarných bylinných šalátov, do polievok a pod. V ľudovom liečiteľstve sa používali zvonka (priloženie čerstvých listov) alebo znútra (pri kožných ochoreniam, chorobách dásien, sliznice úst, na bylinné jarné kúry ako krvčistiaci prostriedok, ďalej na zlepšenie činnosti obličiek, žalúdka a trávenia, na úpravu nepravidelnej menštruačie, proti hnačkám, cudzopasným červom, na úpravu činnosti pečene, žlčníka a črev, ba aj proti skorbutu). Dávkovanie na čaj: 1 lyžica krájaných listov na dve šálky vody, povariť 15 minút, pit 1 šálku denne po dúškoch. Prostriedok vhodný pri chrípkových ochoreniam, astmatických stavoch, tracheálnom (prieduškovom) kašli a pod. Ako z toho vyplýva, štiav má široké uplatnenie, preto nebude od veci pripraviť si zásobu tejto vzácnej bylinky. (jš)

KAČACIA DOLINA

Každý rok na Veľkú noc vyletí zo svojej skrýše v stene Murána záhadná kačka, zamieri nad Javorinskú Širokú a stratí sa za ňou. Kdesi v závere Bielovodskej doliny znesie zlaté vajce a znova sa vráti do jaskyne v Muráni. Starí ľudia hovoria, že to vajce môže získať len mládenec čistý a statočný, ktorý je v núdzi a peniaze naozaj potrebuje.

Nuž veru, taký ja nie som, pomyslel si kedysi Stašek Chovanec z Jurgova, ktorý sa ešte nedávno túlal so zbojníkmi po poľskej strane. Všeličo sme stihli povyčiňať, mali sme dievčatá i dajaké zlatky sme stihli nahonobiť... Ale nezaškodilo by, keby ešte niečo pribudlo!

A zaumienil si, že on kačku chytí a priniesie domov, nech len mu zlaté vajcia znásia!

Na Veľký piatok sa vybral pod stenu Ganku. Tam sa ukryl za balvanmi a čakal. Presne na pravé poludnie sa spoza Javorinskej Širokej vynorila snehobiela kačka, zakrúžila nad dolinou a zosadla na breh plesa. Otriasla sa, poobzerala na všetky strany a vbehla medzi balvany, nedaleko od miesta, kde sa skrýval Stašek.

Zaliezla tam, aby mohla vajce zniesť! pomyslel si Stašek. Teraz ju najskorej dostanem!

Pustil sa za kačkou. Stačilo pári skokov a zbadal ju. Na okamih zmeravel. To keď sa jeho pohľad stretol s plachými očami bielej kačky. No Stašek nezaváhal. Vrhol sa na ňu a pevne ju zovrel mocnými rukami. Kačka zvrieskla, zapíšala, začala sa metať, ale Stašek nepopustil.

Dom v prírode - maľba M. Gelatovej (13 r.) z Krempáčov. Foto: J. Pivočarčík

Strčil ju pod halenu a zberal sa na odchod.

V tej chvíli...

Čo sa stalo? Kam sa podel Stašek? A odkiaľ sa na brehu lesa nabral obrovský balvan, ktorý tam predtým neboli?

Záhadná kačka vzlietla, naposledy zakrúžila nad dolinou a stratila sa smerom k Muránu.

V Jurgove čakali na Staška Chovanca. No neprichádzal! Pomyсли si: Iste sa zas pridal ku zbojníkom a užíva si slobody. Nikto ani netuší, aký trest ho stihol za lakomosť. Ostala len skala na brehu Kačacieho plesa. Ale tá mlčí a nikomu nič neprezradí.

ANTON MAREC

ŽABINA KMOTRA

Raz jedna chudobná žena ide do poľa a tu odrazu pred ňou na ceste sedí žaba. Žena ju prekročila a povie:

„Už ti, žabka, pojdem za kmotru!“

O niekoľko dní príde žaba k žene a povie: „Teraz mi pôjdeš za kmotru.“

Chudobná žena nevie, čo má robíť; nevi-delo sa jej byť žabe kmotrou. Ide sa poradiť s ľuďmi. Ľudia jej hovoria:

„Ked' si sa raz sl'ubila, musíš íst.“

Žaba ju potom zaviedla k veľkému kameňu. Pod kameňom bola diera a obe vošli do nej. Tam sa žaba odrazu premenila, lebo ne bola obyčajná žaba, ale zakliata žena. Chudobná žena niesla jej dieťa na krst. Po krste žaba povie:

„Kmotra moja, musím sa ti teraz dáko odv'ačiť, že si mi dieťa niesla na krst.“

Vyšla von, doniesla plnú zásteru pliev a sype žene do podolka. Ale tá povie: „Čože budem plevy domov nosiť?“ a vysypala ich na zem; len trocha pliev zachytilo sa jej na sukni.

Vyjde chudobná žena z diery, dívá sa a vidí, že na sukni má zlato. Chytrou sa chcela vrátiť po tie plevy, ale čo ako to miesto hľadala, už ho nijako nemohla nájsť.

Poľská ľudová rozprávka

(*Hop, čičmičky, sto mil!*, Bratislava 1977)

Na kráľovej holi...

Mierne

Na Krá-ľo - vej ho - li sto - jí strom ze - le - ný,
na Krá-ľo - vej ho - li sto - jí strom ze - le - ný,
vrch má na - klo - ne-ný. vrch má na - klo - ne-ný.
vrch má na - klo - ne-ný k tej slo - ven - skej ze - mi.

2. (: Odkážte, odpíšte mojim kamarátom,:)

(: že už viac nepôjdem,:)

že už viac nepôjdem na fraj za dievčat'om.

(: Odkážte, odpíšte tej mojej materi,:)

(: že mi svadba stojí,:)

že mi svadba stojí na Kráľovej holi.

3. (: Stojí, stojí, stojí smutná neveselá, :)

(: šibenička biela,:)

šibenička biela, z kresaného dreva.

ZO STARÝCH MÚDROSTÍ

Z peknej misy sa nenaješ,
keď je prázdna.

Aký strom, také ovocie.

Dotial sa v ohni hrabal,
kým sa nespáli.

Dobrá rada lepšia
ako vrece dukátov.

JAROSLAV REZNÍK

PIESEŇ O VLASTI

Kde horou tečie potok čistý
a šepká tráve ako rásť,
kde vietor hladí stromom listy -
je tvoj diel zeme, tvoja vlast'.

Kde chodil dedo v stopách predkov
siat' zrno, tiché zvery pásť,
kde chlieb tvoj vonia čerstvou striedkou -
je tvoj diel zeme, tvoja vlast'.

Kde zem raz tvojím hrobom vzklíči
a vnuci prídu vence klášť,
kde hrozno dužnie na viniči -
je tvoj diel zeme, tvoja vlast'.

Kde z piesne nikdy neubúda,
kde kvetmi kvitne každá stráň,
je tvoj diel zeme, tvoja hruda -
tak si ju chráň, tak si ju chráň!

ČO JE TO?

Nosím bremená veliké
takmer celý rok
cez velikú vodu,
ale sa od brodu
nehnem ani krok.
(tsoM)

Nie je to živé, a predsa ked' ho
za kečku trhajú, tak kričí, že sa z celej
dediny ľudia zbehnú.
(novZ)

Lezie, lezie po železe,
nájde dierku, do nej vlezie.
(čúl'K)

VESELO SO ŽIVOTOM

Pýta sa učiteľ žiaka:

- Povedz mi úprimne, kto ti písal domácu úlohu?

- Neviem, pán učiteľ, včera som išiel skoro spat'.

***

Učiteľka vysvetľuje deťom, že Zem sa točí okolo Slnka. Malý Vincko sa pýta:

- A okolo čoho sa točí, ked' slnko zapadne?

***

Na hodine zemepisu prišiel do triedy školský inšpektor. Pýta sa.

- Ako sa volá tento oceán?

Celá trieda mlčí.

- No áno. Výborne deti, je to Tichý oceán,
- jasá učiteľ.

FERKO ŠELINGER

JARNÉ KVIETKY

PÚPAVA

Púpava má rada slnko,
ledva sa ho dočká.
Keď ono už spať odíde,
tiež si privrie očká.

SNEŽIENKA

Bosé nôžky v snežnej vate,
trochu bledá tvár.
To snežienka privoláva
do záhrady jar.

KONVALINKA

Pritulená k listu spinká
rozvoňaná konvalinka.

Keď ju vietor nakloní,
cingilingi-cingilingi
zvončekmi nám zazvoní.

NEZÁBUDKY

Stoja skromne pri potoku,
nepletú sa pod nohy.
Majú krásne modré hlávky,
možno spadli z oblohy.

ZÁRUŽLIE

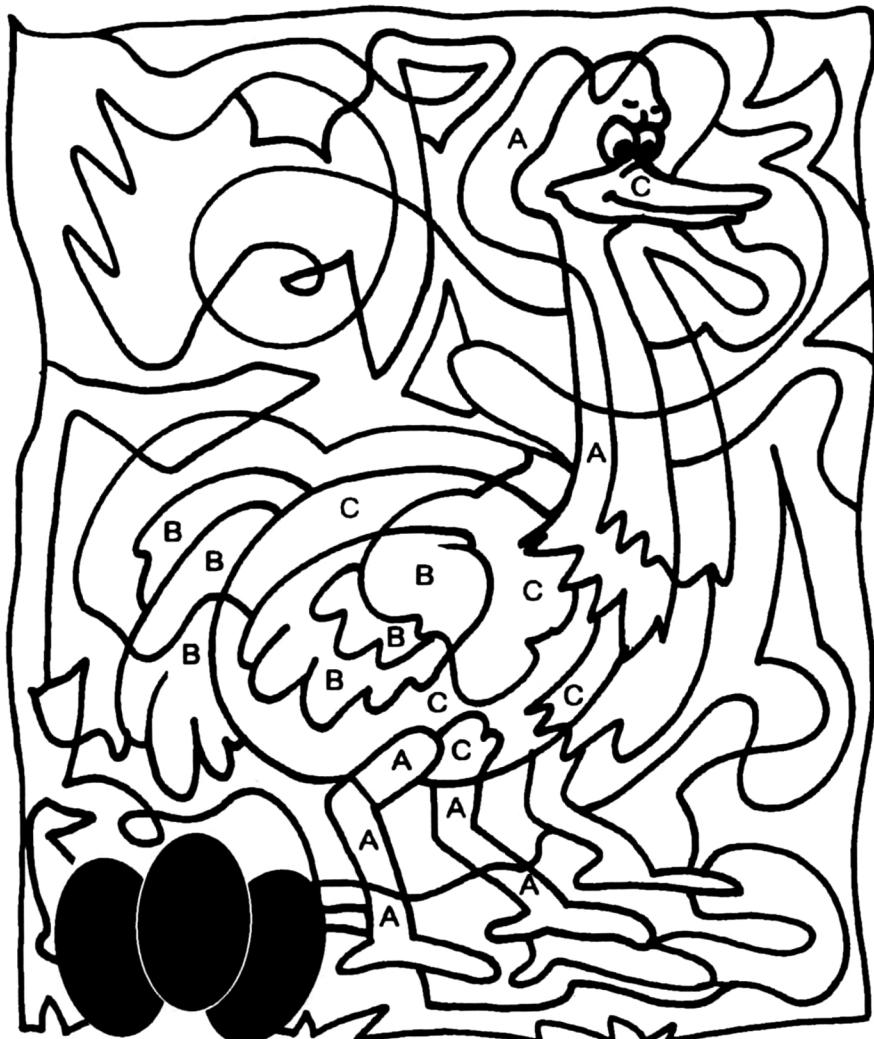
V lesnej mokradi, divná vec,
vyrástol žltý koberec.
Keď slnko nite súkalo,
záružlie si ich utkalo.

MAĽBA PRE VÁS

Viete, aký vták je na našom dnešnom obrázku? Nie? Určite ľahko uhádnete, keď obrázok pekne vymaľujete. Možete to urobiť aj podľa vlastného uváženia. My vám však odporúčame vymaľovať polička označené písmenkom A na žltom, B na modrom a C na oranžovom.

Z najkrajších prác predošlého čísla sme vyžrebovali troch výhercov, ktorým pošleme slovenské knihy. Sú to: Bartolomej Surma z Krempáčov, Katarína Tisončíková z Chyžného a Paulína Klukošovská z Novej Belej.

NAJVŠESTRANNEJŠÍ

Kto sa aspoň trochu vyzná v alpskom lyžovaní, iste nám dá za pravdu, že takto možno pomenovať len jediného pretekára, rakúskeho lyžiara Hermanna MAIERA. Je nielen znamenitým zjazdárom, ale vyhľadáva aj, a možno predovšetkým, superobrovské a obrovské slalomy, ba dokáže sa umiestniť v prvej desiatke i v slalome, teda v úzkej skupine špecialistov v tejto disciplíne. Nečudo, že počas nedávnych ZOH v japonskom meste Nagano patril k najväčším favoritom alpského lyžovania. Ale o tom neskôr.

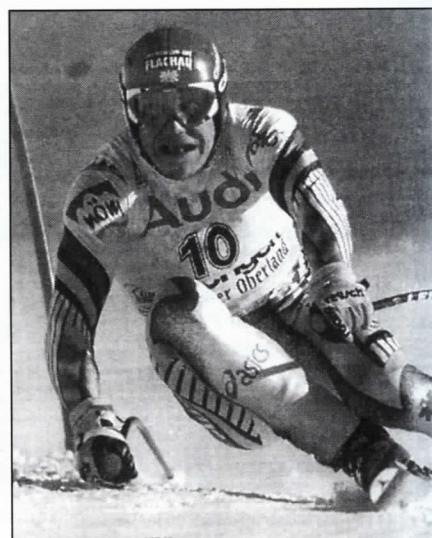
Narodil sa v r. 1972 v Radstadte nedaleko Salzburga, býva však v mestečku Flachau, kde sa jeho rodičia prestáhovali krátko po jeho narodení. Ako skoro každý chlapec žijúci v alpskej oblasti, už od najmladších rokov si pripínal lyže a skúšal svoje sily na okolitých kopcoch. Počínať si veľmi dobre, a tak neprekvapuje, že si ho čoskoro všimli lovci talentov z Rakúskeho lyžiarskeho zväzu. Keď dosiahol predpísaný vek, dostal sa do junior-ského reprezentačného družstva. Jeho sľubnú kariéru však onedlho zastavila nehoda, počas ktorej si ľažko zranil koleno, čo ho podľa mienky trénerov nadľho vyradilo z aktívneho športovania. Tréneri mali aj druhý dôvod vyškrtnúť ho z reprezentačného tímu - bol vraj na dobrého lyžiara príliš malý.

Maier sa však nevzdal. Keď si asi po roku koleno vyliečil, opäť začal lyžovať. Onedlho začal učiť turistov jazdiť na lyžiach a vo voľnom čase, aby si privyrobil, pracoval ako murársky pomocník a neskôr ako murár.

Roky práce v úlohe lyžiarskeho inštruktora neboli premárené. Keď sa totiž v sezóne 1994/95 pretekly o Svetový pohár mali uskutočniť v jeho rodnom meste, Maier, ako bývalý reprezentačný junior, dostal možnosť skúšobej jazdy pred začiatím pretekov. Náhodou mu zmerali čas a vtedy vysvitlo, že by sa ním umiestnil v prvej desiatke. Taktôľ sa opäť dostal do reprezentačného tímu rakúskych lyžiarov, teraz už v kategórii seniorov.

Jeho veľké dobrodružstvo so Svetovým pohárom sa začalo v sezóne 1995/96. Vystúpil však počas nej iba niekoľkokrát, keďže v rakúskom lyžiarskom družstve bola veľmi silná konkurenca. Až o rok neskôr sa natrvalo udomácnil v skupine A, aj keď o každý štart musel tvrdovo bojať. Prvé víťazstvo v súťaži o Svetový pohár zaznamenal vo februári 1997, keď v Garmisch-Partenkirchene zvíťazil v superobrovskom slalome. Do konca sezóny vyhral ešte dva zjazdy, dva obrovské slalomy a jeden superobrovský slalom, a tak neprekvapuje, že sa vysoko umiestnil i v celkovom hodnotení Svetového pohára.

Tohoročnú sezónu začal ešte lepšie. Od samého začiatku vyhral pretek za pretekmi a po dvoch mesiacoch štartov získal nad svojimi súpermi obrovskú bodovú prevahu (vyše 450 b.), preto na Zimné olympijské hry v Nagane išiel ako stopercentný kandidát na olympijské zlato aspoň v troch súťažiach. Nesklamal, aj keď začiatok hier nebol prečiastočne šťastný. Totiž hned v prvom štarte - v zjazde, vypadol z trate a veľmi sa potíkol. Napriek tomu sa nevzdal. Hned' na druhý deň vyštartoval v superobrovskom slalome a prevedzivo ho vyhral. Svoju vysokú triedu po-

tvrdil neskôr aj víťazstvom v obrovskom slalome.

Po olympiáde nadalej pokračoval v sérii úspechov, predovšetkým v súťaži o Svetový pohár. Vyhral ešte viaceré pretekov a v celkovom hodnotení SP získal vyše päťstobodový náskok nad druhým pretekárom. Okrem Svetového pohára získal navyše dve prvenstvá - v obrovskom a superobrovskom slalome. Tak presvedčivé pohárové víťazstvo v generálnej klasifikácii nedosiahol doteraz ešte nikto, ani slávny Švajčiar Pirmin Zurbriggen, ktorý za svoje úspechy vďačí taktiež veľkej všestrannosti. Maier má 26 rokov. Ako nedávno povedal novinárom, chce ešte štartovať do budúcich Olympijských hier. Či sa mu to podarí, uvidíme!

J. Š.

Hviezdy svetovej estrády

CHICK COREA

Je to jeden z najvynikajúcejších džezových klaviristov svojej generácie, a podľa niektorých - dokonca všetkých čias. Hráva rovnako úspešne vo všetkých súčasných štýloch, od čistej avantgardy, cez klasický džez, po elektronický džez-rock.

Svoju kariéru začína po boku otca, tiež hudobníka. Keďže bol vtedy ešte pomerne malý, volali ho kurča (Chick), čo mu už zostalo natrvalo. Spôsobu (na začiatku 60. rokov) hrával v populárnych skupinách Monga Santamari, Williho Boba a Herbieho Manu, ktoré vo svojej hudbe spájali melodiku a rytmus Latinskej Ameriky s dychovými prvky džezovej improvizácie. Počas spolupráce so Santamariom sa zúčastnil nahrávky skladby iného mladého klaviristu, Herbieho Hancocka, ktorá sa stala veľkým hitom a súčasne pre Coreu prameňom inšpirácie na ďalších 25 rokov. Po čase, keď si už upevnil svoje

miesto vo svete džazu, začal samostatne nahrávať. Významným obdobím v jeho živote bolo dvojročné účinkovanie v skupine legendárneho trúbkára Milesa Davisa. Spolu s ním a so spomínaným Hancockom nahrali prelomový album, ktorý vlastne začal éru elektronického džazu.

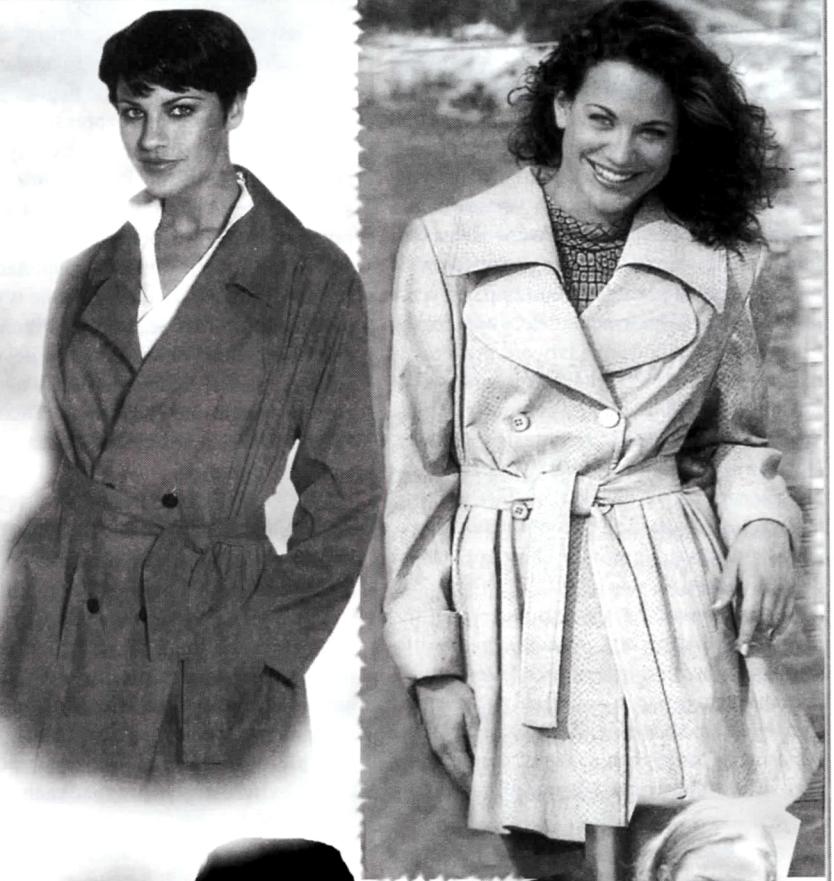
Po rozchode s Davisom založil s bubeníkom B. Altschulom a saxofonistom A. Braxtonom avantgardné trio *Circle*, ktoré hralo veľmi náročnú hudbu, abstraktnú, určujúcu na istý čas free-džezové extrémum Coreovej hudby. Opačným pólem, azda najdôležitejším v jeho kariére, sa stala nahrávka platne a založenie novej skupiny pod rovnomenom názvom *Return to Forever*. Jej členom sa stal o. i. Brazílčan A. Moreira (bubeník hrajúci aj na rôznych exotických nástrojoch), speváčka F. Purim, gitarista J. Farell a basový gitarista S. Clark. Práve s nimi nahral Corea spomínaný platnu, tvoriacu akúsi zmes tropických rytmov a džazu, a jej čelnou skladbou bola *La Fiesta*, patriaca k najväčším hitom 70. rokov. Rovnako úspešná bola i ďalšia platňa *Crystal Silence*, a celý rad iných, z ktorých posledná,

Native Sense, nahrávka vlni s vibrafonistom G. Burtonom, definitívne upevnila jeho postavenie najlepšieho súčasného džezového klaviristu. (jš)

KABÁTIKY

Tohoročná zima, aj keď sa v marci trochu bránila, už asi definitívne odišla. Dlhé zimné kabáty a kožušiny sú už uložené v skriňi a nová, jarná sezóna patrí už jedine ľahkým, krátkym kabátikom. Hodia sa na každú príležitosť, na prechádzky, návštevy i do práce, no a na chladnejšie večery, ktoré v tomto období sú ešte dosť časté. Snáď si z našej kolekcie niečo vyberiete. (jš)

POMÓR ŚWIŃ

Jest to choroba zakaźna wywoływaną przez najmniejsze bakterie zwane wirusami. Pomór świń - aczkolwiek jego występowanie jest stosunkowo rzadsze niż np. rózycy - jest chorobą znacznie od niej niebezpiecznej, szą ze względu na wielką łatwość przerzucań się oraz wielką infekcyjność zarazka. W przeciwnieństwie do rózycy pomorowi ulegają przede wszystkim prosięta i warchlaki. Dorosłe sztuki są mniej wrażliwe i przeważnie chorują na przewlekłą postać pomoru. Wszystkie rasy świń są na ten zarazek jednakowo wrażliwe. Na pomór chorują również dzikie świnie.

Świnie zarażają się przeważnie przez przewód pokarmowy, zjadając paszę lub ściołkę zakażoną moczem lub kałem zwierząt chorych. Również obwąchiwanie może spowodować zakażenie. Zarazek jest bardzo odporny na wysychanie, niską temperaturę oraz światło słoneczne. Dlatego też może dłu-

go utrzymywać się na różnych sprzętach gospodarskich i za pośrednictwem tych sprzętów przenosić się z jednego gospodarstwa do drugiego, nawet bardzo odległego.

Często przyczyną rozprzestrzeniania się choroby jest po prostu mięso z chorych zwierząt, które są dobijane. Po dobiciu zwierzęcia sąsiedzi często roznoszą mięso i następnie przez opłuczyny i pomyje kuchenne zarazek roznosi się po innych gospodarstwach. Należy wiedzieć, że do zakażenia wystarczy bardzo mała ilość zarazków. Przenoszenie choroby z jednej chlewni do drugiej odbywa się przez świnie, które chorowały na pomór i zostały wyleczone (pozornie). Takie sztuki są bardzo często nosicielami zarazki i roznościeliami choroby.

W 3 - 6 dni po zakażeniu występuje gorączka sięgająca nawet 40-41°C, utrata apetytu oraz pokładanie się. Następnie po krótkotrwałym zaparciu występuje biegunka. Na skórze pojawiają się punktowate plamy, szczególnie na nogach i uszach, rzadziej na tułowiu. Równocześnie może występować niedowład oraz porażenie zadu. Świnia chwieje się na tylnych nogach a czasem leży, zakupuje się w slomie i nie może się podnieść. Choroba w ostrych przypadkach trwa za-

zwyczaj 4 - 7 dni. Ciężko chorą przeważnie prosięta oraz małe warchlaki. U starszych warchlaków oraz dorosłych sztuk, jako odporniejszych na zarazek, choroba ma raczej postać przewlekłą. Rozwija się powoli i objawy występują nieznacznie, toteż często poza gorączką i utratą apetytu innych objawów nie można zauważyc. Choroba trwa 2-4 tygodnie, w większości przypadków kończy się śmiercią, lecz są również i wyzdrowienia, choć bardzo rzadko.

Rozpowszechnianiu się choroby przeciwdziałamy przez niszczenie zarazków w miejscu występowania choroby oraz przez szczepienie zdrowych sztuk w rejonie, w którym pojawia się choroba. W chlewni, w której wystąpił pomór, postępujemy następująco:

- chore sztuki natychmiast wybijamy (dotychczas nie wynaleziono sposobu leczenia pomoru świń);
- zdrowe świnie szczepimy surowicą przeciwporowową.

Ponieważ surowica zabezpiecza przed chorobą tylko na krótki okres czasu, a mianowicie na 2 - 3 tygodnie, dlatego po wybiciu sztuk chorych należy jak najszybciej zniszczyć zarazek w chlewni przez dokładne

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

PEČEŇ NA ROŠTE SO SLANINKOU. 500 g teľacej alebo bravčovej pečene, 60 g údenej slaniny, 20 g oleja, korenie, soľ.

Umytú a utierkou osušenú pečenú pokrájame na tenšie plátky, ktorých okraje nařeme. Slaninku pokrájame na rezance a popreťahujeme ňou plátky pečene, ktoré okoreníme, potrieme olejom a necháme asi štvrt hodiny stáť. Na grilovací rošt položíme pripravenú pečenú a grilujeme asi tri minuty z každej strany. Hotovú pečenď dáme na teplý tanier a posolíme. Podávame so zemiakmi alebo dusenou ryžou a šalátom.

PLNENÝ BRAVČOVÝ BÔČIK. 750 g bravčového bôčika, soľ, rasca, 20 g masla. **P I n k a:** 40 g masla, 3 vajcia, asi 10 g strúhanku navlhčenej v 1 dl mlieka, soľ, zelená petržlenová vňať, citrónová kôra, asi 80 g strúhanku.

Bôčik umyjeme, zbabíme kostí a spravíme doň otvor. Vnútri i na povrchu ho osolíme, vnútro naplníme plnkou, zošíjeme, posypeme trochu rascou, položíme na 2 až 3 drievka do pekáča kožou nadol, trocha podlejeme horúcou vodou, prikryjeme a chvíľu pečieme. Potom mäso

obráťime, kožu nakrojíme na kocky, potrieme maslom a upěčieme. Mäkké mäso pokrájame na tenké plátky a uložíme na misu. Do prvejmi mastnej šťavy nalejeme trocha polievky alebo horúcej vody a podávame k mäsu.

P I n k a: Do masla vymiešaného so soľou zamiešame žltky, strúhanku navlhčenú mliekom, posekanú zelenú petržlenovú vňať, postrúhanú citrónovú kôru a zláhka primiešame tuhý sneh spolu so suchou strúhankou. Podávame so zemiakmi a hlávkovým šalátom.

POLIEVKA RAGÚ. 120 g teľacieho mäsa, 150 g miešanej zeleniny, 20 g hladkej múky, 30 g masla, 2 dl mlieka, voda, soľ.

Telacie mäso pokrájame na malé kocky, vložíme do studenej vody a varíme. Neškoršie pridáme soľ, očistenú pokrájanú zeleninu. Z masla a múky pripravíme ružovú záprážku, zalejeme ju vývarom z mäsa a mliekom, povaríme a pridáme k mäsu a zelenine. Do hotovej polievky pridáme posukaný zelený petržlen. Možno zavaríť i žemľové knedličky.

ŠALÁTY

ČAKANKOVÝ ŠALÁT. 4 čakankové puky, 1 cibuľa, 4 vajcia, plnené olivy, 5 lyžíc majonézy.

Čakankové puky dobrze očistíme, rýchlo sparíme na cedidle horúcou vodou a spolu s cibuľou pokrájame na rezance. Na tvrdzo uva-

rené vajcia a olivy pokrájame na kolieska. Všetko premiešame, obohatíme majonézou a pred podávaním ozdobíme uvarenými vajcami, hlávkovým šalátom a olivami.

MÚČNIKY

VEĽKONOČNÝ VENIEC. 5 vajec, 200 g práškového cukru, vanilínový cukor, šťava a kôra z polovice citróna, 230 g polohrubej múky, maslo na vymästenie a múka na vysypanie formy, citrónová alebo rumová poleva, mandle, orechy, oriešky, hrozienka, kandizované ovocie.

Celé vajcia vyšľaháme s cukrom, pridáme citrónovú šťavu a postrúhanú kôru a šľaháme, až kým sa objem cesta nezväčší na dvojnásobok. Nakoniec do ušľahannej zmesi zláhka zamiešame múku. Cesto nalejeme do vencovitej formy vymästenej maslom a vysypanej múkou a vo vyhriatej rúre pomaly pečieme 45 minút. Musíme dávať pozor, aby rúra nebola prvejmi rozpálená, lebo ináč by sa na povrchu vencia spravia kôra a cesto by zvodenatelo, prípadne sa aj zrazilo. Trocha vychladnutý venciek vylípíme na misu, povrch polejeme citrónovou alebo rumovou polevou a ozdobíme mandľami, orieškami, orechmi, hrozienkami a kandizovaným ovocím.

Rumová poleva: 150 g práškového cukru, 2-3 lyžice rumu, 3 lyžičky horúcej vody. Všetky uvedené zložky dáme do misky a miešame, až kým poleva nie je hladká a lesklá.

oczyszczenie pomieszczeń i ich dezynfekcję. Do dezynfekcji używamy 2 % sody żrącej. W gospodarstwach sąsiednich, do których zarazek może się przedostać, szczepimy świnie szczepionką przeciwporomową. Należy bezwzględnie pamiętać, że w gospodarstwach zapowietrzonych szczepimy surowicą, zaś w gospodarstwach zagrożonych szczepimy szczepionką. Ze względu na wielką łatwość szerzenia się zarazy, brak metody leczenia sztuk chorych oraz znacznie mniejszą skuteczność szczepionki przy tej chorobie niż przy rózycy, pomór jest niezmiernie groźną chorobą, powodującą ogromne straty w hodowli. Dlatego państwo czuwa nad tym i nie dopuszcza do jej szerzenia się. Pomór jest zwalczany z urzędu i o zachorowaniu każdy właściciel jest obowiązany zawiadomić władze gminne lub rejonowe.

Jednak walka z chorobą, ze względu na trwałość zarazka oraz jego wielką łatwość szerzenia się, jest trudna, i stąd sami lekarze nie są w stanie skutecznie przeciwwstać się szerzeniu się choroby. Dlatego konieczna jest tu pomoc wszystkich rolników i hodowców w niszczeniu ognisk choroby i zarazka.

HENRYK MĄCZKA

MLADÝM GAZDINÁM

Aby sa mlieko alebo smotana pridané do pokrmov nezrazili, treba ich rozemiešať s múkou.

Hrozenka a kandizované ovocie do múčnikov pridávame vždy premiešané s múkou, aby zostali v ceste rovnomerne rozložené.

Zemiaky na polievku dávame variť do vriacej vody, na prílohu do studenej, lebo vložené do studenej vody sa nerozvavia.

Aby sneh z bielkov zostal po ušľahaní tuhý, dobre je pridať doň trochu práškového cukru a spolu ešte prešľahať.

Ked' varené jedlo presolíme, môžeme pridať doň niekoľko surových, pokrájaných zemiakov, ktoré po uvarení z jedla vyberieme.

Sušené huby nesčervivejú, ked' ich odložíme do riedkeho vzdušného vrecka zaveseného na suchom vzdušnom mieste alebo do dobre uzavretého pohára.
(jš)

PRAWNIK

ZASTAW

Jeśli zamierzamy zaciągnąć pożyczkę, musimy liczyć się z tym, że wierzyciel będzie chciał zabezpieczyć swoje pieniądze, np. domagając się od nas zastawu. Pożyczając więc określoną kwotę, będziemy musieli dać w zastaw jakąś cenną rzecz (np. samochód), która zabezpieczy roszczenia wierzyciela. Zastawić można wyłącznie rzeczy, nie zaś nieruchomości. Po zwrocie pożyczki zastaw wygasza i wówczas wierzyciel powinien wydać dłużnikowi przedmiot zastawu. Jeżeli pożyczka ma być zwrócona wraz z odsetkami, to zastaw zabezpiecza również roszczenia o odsetki. Najrozsądniej zrobimy, gdy zawrzymy umowę zastawu na piśmie.

ZASIEDZENIE

Użytkując przez długi czas działkę, dom lub inną nieruchomość, a nie jesteśmy jej właścicielami, wówczas w pewnych wypadkach możemy starać się o jej zasiedzenie. Wniosek w takiej sprawie składa się w wydziale cywilnym sądu rejonowego. Warunkiem otrzymania danej nieruchomości na własność jest fakt, że użytkowaliśmy ją nieprzerwanie od dwudziestu lat. Jeżeli zaś korzystaliśmy z niej w tzw. złej wierze (czyli wiedząc, że nie jesteśmy jej właścicielami) - to nieprzerwanie przez 30 lat. W uzasadnieniu wniosku należy podać, że władaliśmy nieruchomością jak właściciel, czyli opłacaliśmy za nią podatki a także inne świadczenia.

ZASIŁEK CHOROBOWY

Gdy będąc pracownikiem zdarzy nam się, że zachorujemy, a lekarz wystawi nam zwolnienie, wtedy przysługuje nam prawo do zasiłku chorobowego. Taki zasiłek, w przypadku poważniejszej choroby, możemy otrzymywać przez sześć miesięcy w roku (w przypadku gruźlicy przez dziewięć miesięcy). Okres wyплатy zasiłku może zostać przedłużony, ale nie więcej niż o trzy miesiące (przyjęto, że każdy miesiąc trwa 30 dni). Jeżeli jesteśmy zatrudnieni na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, to prawo do zasiłku mamy nawet po otrzymaniu zwolnienia lekarskiego w pierwszym dniu pracy. Przy umowie zatrudnienia na okres próbny lub czas określony, prawo do zasiłku mamy dopiero po przepracowaniu miesiąca. Chyba, że niezdolność do pracy spowodowana jest wypadkiem przy pracy, chorobą zawodową, a także tzw. kwarantanną dotyczącą chorób zakaźnych.

ADWOKAT Z URZĘDU

Gdy chcemy dochodzić swoich racji przed sądem, a nie znamy przepisów i nie potrafimy napisać pozwu, wówczas potrze-

bujemy adwokata. Jeżeli zaś nie mamy pieniędzy na jego opłacenie, to możemy się domagać wyznaczenia nam adwokata z urzędu, a więc za darmo. W tym celu należy złożyć odpowiedni wniosek do sądu, w którym ma się odbyć rozprawa (lub sądu właściwego dla naszego miejsca zamieszkania) o ustanowienie adwokata. Wniosek jednak musimy odpowiednio uzasadnić, np. że sprawa jest zaważa i wymaga znajomości prawa, albo że mieszkamy z dala od siedziby sądu, lub też po prostu, że nie stać nas na opłacenie adwokata.

PRZED EMERYTURĄ

Jeżeli zbliżamy się do wieku emerytalnego i nie pracujemy, ale spełniamy wymogi, by uzyskać zasiłek dla bezrobotnych, możemy wówczas starać się o świadczenie przedemerytalne zamiast zasiłku (wykiele jest ono wyższe niż zasiłek). Aby je otrzymać, musimy: osiągnąć odpowiedni wiek (kobieta - 58 lat, mężczyzna - 63 lata) i mieć staż pracy uprawniający do emerytury. Uzyskamy je też wówczas, gdy w danym roku kalendarzowym nasz stosunek pracy został rozwiązany z winy pracodawcy i ukończyliśmy 55 lat (kobieta) lub 60 lat (mężczyzna) oraz mamy staż pracy uprawniający do emerytury. Podobnie, jeśli do dnia rozwiązania stosunku pracy z winy zakładu osiągnieliśmy staż uprawniający do emerytury: kobieta - 35 lat pracy, mężczyzna - 40 lat. Wiek osób nie jest wtedy istotny.

REKLAMACJE

Wadliwe przetwory mleczne, świeże ryby i owoce, lody, nietrwałe warzywa i tzw. nie utrwalone wyroby garmażeryjne oraz wyroby kulinarne możemy reklamować w sklepie, w którym zostały one zakupione, ale niezwłocznie - najpóźniej do końca dnia, w którym wydano nam zły towar. Mięso, tłuszcze zwierzęce, podroby, wędzonki, wędliny, ryby mrożone, sery twarde, miękkie i topione, margarynę, pieczywo, ziemniaki czy ogórków kwaszone reklamujemy najpóźniej w dniu następnym. Natomiast mleko w proszku, olej, musztardę - do dwóch dni, zaś takie wyroby, jak np. pieczywo cukiernicze trwałe oraz różne wyroby suszone - do siedmiu dni od momentu ich zakupu.

PIESZY NA JEZDNI

Jeżeli obok jezdni nie ma chodnika, ani ścieżki, pieszy powinien korzystać z pobocza. A gdy i jego nie ma - z jezdni. Musi wówczas iść jak najbliżej jej krawędzi i ustępować pierwszeństwa samochodom. Pieszy może korzystać ze ścieżki dla rowerów (ustępując pierwszeństwa rowerzystie), lecz tylko wtedy, gdy nie ma chodnika lub pobocza. Powinien zawsze chodzić lewą stroną drogi. Jeżeli towarzyszą mu inne osoby, muszą poruszać się w szyku - jedna za drugą. Kolumna pieszych może iść tylko prawą stroną - dwójkami (do 10 roku życia) i z opiekunem, zaś starsi - czwórkami. (jš)

HVIEZDY O NÁS

BÝK (21.4.-20.5.)

Situácia, v ktorej si sa ocitol, sa len zdanlivo zdá byť ľahká. Ne-podceň ju a snaž sa dobre premysliť každý svoj krok, každé slovo a každé rozhodnutie, aby si neskôr nebanoval. Rozhodujúce budú najbližšie týždne. Môžeš veľa stratiť, ale aj veľa získať, dokonca i po finančnej stránke.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Bude to veľmi slubný mesiac, plný nových zážitkov. Prakticky všetko, do čoho sa pustíš, sa skončí úspešne. Preto nič neodkladaj a využi priaznivú situáciu, tým viac, že môžeš očakávať pomoc od svojich blízkych. Jedinou výnimkou môže byť najbližšie spoločenské stretnutie. Ak sa ho zúčastníš, daj si pozor na to, čo budeš hovoriť.

REK (22.6.-22.7.)

Dozvieš sa niekoľko nových, prekvapujúcich správ. Snaž sa však neprejavovať navonok ani radosť, ani prekvapenie, len sa najprv presvedč o ich pravdivosti a s nimi spojených okolnostiach a až potom konaj. Ak budeš potrebovať radu, obráť sa na niekoho, komu plne dôveruješ, a všetko si dvakrát premysli.

LEV (23.7.-23.8.)

V najbližšom období si na svoju adresu vypočuješ veľa milých, pochvalných slov, ktoré si plne zaslúžiš, ale na druhej strane aj zopár výčitiek, ktoré budú taktiež opodstatnené. Asi vieš o čo ide. Snaž sa preto urobiť všetko, čo len budeš môcť, aby si predišiel výčitkám, a tým aj nepríjemným pocitom, ktoré môžu vzbudíť.

PANNA (24.8.-23.9.)

V poslednom období máš na hľade až prveľa starostí, ktoré ti nedávajú spať. Netráp sa zbytočne, viaceré tvoje problémy, vtom aj osobné, sa samy vyriešia. Tvoje perspektívy vôbec vyzerajú slubne. Len nedovoľ, aby ti nával práce zastrel pohľad na to, čo sa okolo teba robí. Ak sa na veci pozrieš s odstupom, uvidíš, že situácia nie je taká zlá, ako sa ti na prvý pohľad zdalo.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Ocitneš sa v novej situácii, v ktorej od tvojho správneho rozhodnutia bude závisieť veľmi veľa. Preto sa neprenáhli a všetko dobre premysli, najmä v záležitostiach týkajúcich sa tvojho zamestnania. Trochu sa ti skomplikuje situácia v osobnom živote. Zoznámiš sa s niekým, čo ti riadne zamotá osobné plány na najbližšiu budúcnosť. Ktovie, či sa z toho nevykľuje niečo zaujímavé?

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Čaká t'a v najbližších týždňoch veľa práce, navyše nezaujínamej, ktorou vonkoncom nebudeš nadšený. Niečo ti bude vždy prekážať, ba dokonca rozčuľovať. Snaž sa, aby t'a to príliš nevyviedlo z rovnováhy a nekaz si nervy, ved' skôr, či neskôr, sa toto nepriaznivé obdobie musí pominúť. Koncom mesiaca t'a čakajú trochu väčšie výdavky, ktorým sa, žiaľ, nemôžeš vyhnúť. Ale netráp sa!

STRELEC (23.11.-21.12.)

Niekto, s kym sa už oddávna poznáš, sa ti zrazu ukáže z celkom inej stránky, a to z tej lepšej. Neskrývaj pred ním svoje prekvapenie a radosť, čo druhá strana prijme s veľkým potešením a vďačnosťou. V tvojich pracovných plánoch sa objavia nové úlohy a povinnosti. Od toho, ako sa s nimi vysporiadaš, bude závisieť veľmi veľa, možno aj tvoja ďalšia kariéra.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Vyzerá na to, že to bude celkom dobrý mesiac. Poradíš si so všetkými problémami, ktoré t'a v poslednom čase najviac trápili a obnovíš staré známosti, ktoré sa ti zdali už úplne zabudnute. Ozvú sa ti dávni priatelia, ktorí budú mať pre teba veľmi zaujímavý návrh, ba dôjde aj k stretnutiu, ktoré sa ti bude zdať veľmi dôležité. O jednom, aj o druhom budeš musieť pouvažovať, aby si sa vedel správne rozhodnúť.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Pravdepodobne už v najbližších týždňoch dôjde v tvojom okoli k istým zmenám, ktoré môžu mať pre teba a tvojich blízkych veľký význam, len to budeš musieť vhodne využiť. Veľmi sa ti zídu tvoje diplomatické schopnosti a umenie získavať si priažeň okolia. Nesmieš sa však spoliehať len na svoju intuiciu, potrebnejšia bude rozvaha.

RYBY (19.2.-20.3.)

Všetko nasvedčuje tomu, že to bude mesiac veľmi náročný, nie len keď ide o tvoj čas a energiu, ale aj... vrecko. Ale bez paniky: pokoj a rozvaha ti môžu veľmi pomôcť. Nájde sa východisko, len s peniazmi bude istý čas trochu horšie. Musíš začať šetriť a niektoré domáce investície odložiť na neskôr, čo doma vyvolá dočasne isté napätie. Všetko sa však urovná a vráti do starých kolají.

BARAN (21.3.-20.4.)

Spočiatku trochu „bláznivý“ mesiac - do hlavy sa ti nahrnú rôzne dohady, novinky a snáď aj výmysly. Snaž sa objektívne oddeliť klebety a oholávárečky od pravdivých informácií a nezaoberej sa tým, čo nemá žiadnený význam. Musíš si vytvoriť jasný obraz situácie, v ktorej predsa aj tak budeš len divákom. A to môže byť pre teba potešujúce. (js)

NÁS TEST

Musíš mať vždy pravdu?

1. Keď t'a zastaví polícia za porušenie nejakého dopravného predpisu, začínaš diskutovať, že si predpisy neporušil?
a/ Áno, vždy - 10 b., b/ Málokedy - 5 b., c/ Nie - 0 b.
2. Vieš sa verejne priznať k vlastnému omylu?
a/ Áno - 10, b/ Niekedy - 5, c/ Nie - 0.
3. Kontroluješ v reštaurácii svoj účet?
a/ Áno, vždy - 10, b/ Len keď mám pochybnosti - 5, c/ Nie - 0.

4. Myslíš si, že v každej diskusii musíš mať slovo?

a/ Áno - 10, b/ Len keď mám naozaj čo povedať - 5, c/ Nie - 0.

5. Myslíš si, že vieš, ako zlepšiť aktuálnu hospodársku situáciu?

a/ Áno - 10, b/ Zdá sa, že áno - 5, c/ Nie - 0.

6. Zastávaš v zamestnaní nejakú vedúcu funkciu?

a/ Áno - 10, b/ Neveľkú - 5, c/ Nie - 0.

7. Súdiš, že by si mal pracovať na mieste svojho šéfa a on na tvojom?

a/ Áno - 10, b/ Možno - 5, c/ Nie - 0.

8. Stavíš sa len vtedy, keď máš istotu, že vyhráš?

a/ Iba vtedy - 10, b/ Nie vždy - 5, c/ Nie - 0.

9. Považuješ sa za puntičkára?

a/ Áno - 10, b/ Neveľmi - 5, c/ Nie - 0.

- Dozvedeli sme sa, že máte pătorčatá. Kde je matka?

- Drahá, keď bude treba, budem ťa nosiť na rukách...
- Čo, ty si predal auto?!

***

Po rodinnej hrmavici zavráva Náco:

„Málika, a čo bude na obed?“

„Nič.“

O chvíľu Náco skrúšene vyzvádza:

„Málika, a na večeru bude volačo?“

„Ak si si nechal od obeda,“ odvrkne neobmäknená Mála.

***

V Los Angeles polícia hľadala gangstra preto, lebo počas premetania filmu s revolverom v ruke povedal pokladníkovi:

- Ten film je pod psa. Vráťte mi moje vstupné a spolu s ním aj vstupné, ktoré zaplatili všetci ostatní návštěvníci!

***

Pacient si líha na operačný stôl a úzkostlivco sa pýta chirurga:

- Dúfam, pán doktor, že máte dnes dobrý deň.

- Neveľmi, - odpovedá lekár.

- Včera odo mňa odišla žena a răňajky som si musel robiť sám. Pätnásť' minút som otváral kramičku rybej konzervy.

Málika číta noviny.

„Počúvaj, Nácko, tuto v novinách pišu, že v Afrike ženy čarájú za tavy, kone... Ty by si ma vari predal?“

Náco si vzdychnie:

„Nigdá. Dau by som ta zadarmo.“

***

Malý Janko príde k lekárovi:

- Bolí ma žalúdok.
- A čo si včera jedol?
- Zelené ovocie.
- Tak ti predpíšem okuliare.
- Prečo okuliare, keď ma bolí žalúdok?

- Aby si nabudúce lepšie videl, čo dávaš do úst!

***

Mladý lord sa oženil s bohatou Američankou, aby mohol splatiť svoje dlhy.

- Negratulujte mi, - povedal smutne priateľom. - Gratulujte mojim priateľom.

***

„Ty spachtoš jeden,“ hnevá sa Málika na Náca, ktorému sa ráno nechce vstávať, „hore sa! Nepočuješ, že už kohúty kikirikajú?“

„Ja počujem len teba kotkodákať,“ mrmle Náco.

10. Má žena vždy a vo všetkom poslúchať svojho muža?
a/ Áno - 10, b/ Neviem - 5, c/ Nie - 0.

VÝSLEDOK

75-100 bodov: Musíš mať vždy pravdu. V opačnom prípade si z toho nemocný alebo si jednoducho myslíš, že všetci ostatní sa mylia.

40-65 bodov: Chceš mať pravdu, ale dokážeš tiež uznať, že ju majú aj iní. Možno sa s tebou dohodnúť.

0-35 bodov: Nezáleží ti na tom, či niekoho presvedčíš o správnosti svojich názorov. Stačí ti, že si sám presvedčený o tom, že sú správne.

MENO VEŠTÍ

JURAJ - najčastejšie štíhly blondín vysokej postavy s belasými, sivými alebo zelenkastými očami. Spravidla je jedináčik, preto ho všetci rozmaznávajú, a len niekedy má mladšiu sestru. Už od detstva je veľmi schopný, preto mu všetci predpovedajú skvelú budúcnosť a úspechy, čo sa neskôr mnohým Jurajom aj podarí dosiahnuť.

Človek s týmto menom býva často usmiaty, veľmi pohyblivý, neposedný a nepokojný. Rád rozpráva, veľa a plynule, pričom skoro vždy živo gestikuluje. Priam úzkostlivco dbá o svoj zovňajšok, často vystáva pred zrkadlom, ako žena, a veľmi rád sa pekne a moderne oblieka. Je to, všeobecne povedané, typ človeka romantika. Obyčajne býva nepraktický a trochu ľahkomyselný.

V škole má od malička vždy dobrý prospech. Má humanistické alebo všeobecné nadanie. Je však, ako sme už spomenuli, veľmi schopný a talentovaný, preto aj keď je nesystematický a učí sa len nárazovo, z času na čas, dosahuje spravidla znamenité výsledky. Má vynikajúcu pamäť a rýchly reflex. Často končí strednú a vysokú školu a pracuje ako stredoškolský učiteľ, novinár, choreograf a pod.

Juraj je typ dobromyselného človeka, vtipného, trochu nezbedného, ktorý si občas z iných rád robí žarty, nikdy však zo zlomyseľnosti. Zaujíma ho literatúra, umenie, moderná hudba, film a šport, najmä cyklistika, futbal a pästiarstvo. Niekedy máva hudobné, výtvarné a herecké schopnosti. Je veľmi spoločensky založený a výborne tančuje, preto neprekvapuje, že máva veľký úspech u žien.

Žije obvykle dneškom a nedbá na to, čo bude zajtra. Nestará sa o peniaze, ba podceňuje ich hodnotu a vydáva ich ľahko rukou. Je štedrý a má - ako sa hovorí - široké gesto. Možno ho milovať, obdivovať, ale nemožno v ňom hľadať oporu. Všetci ho majú radi, nielen ženy, aj muži sa s ním radi priatelia. Keď sa ožení, čo robí pomerne neskoro, je dobrým manželom a starostlivým otcom. Deti ho priam zbožňujú. Občas trpí na neurózy, najmä v starších rokoch, dožívá sa však vysokého veku. (jš)

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám sníval:

Pohár naplnený vodou - dobré zdravie; rozbity - niekto ťa podvedie; prázdný - rozčarование; nalievať - strata priateľa; brúsiť - dostaneš dobrý nápad; štrngať si ním - svadba do roka a do dňa.

Pohovka - pokojná, veselá budúcnosť.

Pohryznutie psa - niekto ťa ukrividí; byť ním pohryznutý - máš závistlivca; do ruky alebo do nohy - utrpenie, bolest'; byť pohryznutý človekom - nemoc v rodine.

Pochodeň horiacu vidieť - dlhý život; zhasnúť vidieť - smrť; niesť - tvoja láska bude opäťovaná; svietiacia zd'aleka - dostaneš vysvetlenie, na ktoror si čakal.

Pochovávať milú osobu - ľažké utrpenie; cudzieho - dedičstvo; samého seba vidieť - nešťastie.

Pochvala, dostať ju - chráň sa pred pozvaním; udeliť ju - niekto sa ťa snaží získať.

Polárna krajina - tvoja láska vychladne.

Pomátený byť - ocitneš sa v nepríjemnej situácii.

Poľovačka na vysokú zver - dobré výsledky v práci; na divú zver - tvoje predsa vystavzatie stroškotá.

Poľovnícky pes - zažiješ niečo príjemné; taška - podarí sa ti dobrý lov.

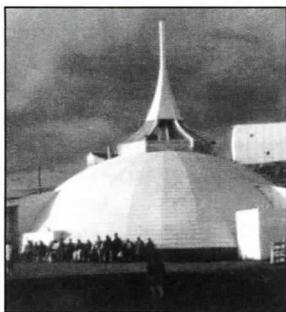
Poľovník - budeš mať šťastie.

Pokutu platiť - prospiech, zisk, nečakaný príjem.

Portrét vlastný - spoznáš svoju chybu; cudzí - nová láska.

Pot - skorá nemoc.

Potíť sa - v najbližšom období tvrdá práca. (jš)

ESKIMÁCKY KOSTOL. V mestečku Igulauite v severozápadnej oblasti Kanady bol vybudovaný zaujímavý kostol, ktorý svojím vzhľadom pripomína iglu - tradičný eskimácky príbytok z ľadových kvádrov. Je zasvätený sv. Judovi a patrí anglikánskej cirkevi. V zariadení kostola si možno všimnúť viaceré prvky nadväzujúce na eskimácku kultúru. Napr. kostolné zástavy sú zhotovené z tulenich koží, veľký kríž nad hlavným oltárom z veľrybích kostí a pod. Kostol je určený najmä pre veriacich eskimáckeho pôvodu. Nedelne sv. omše navštěvuje vyše 300 osôb, ktoré sem dochádzajú nezriedka zo vzdialenosť niekoľko desiatok kilometrov. Dodajme, že sv. omše odbavuje Paul Idlot, prvý piskup eskimáckeho pôvodu. Na snímke: kostol - iglu.

NÁSTUPKYŇA. Britský časopis „The Sun“ už vyše pol storočia publikuje na tretej strane snímky atraktívnych dievčat v plavkách, obdarených... poriadnym poprsím, čo o.i. prispieva k udržaniu vysokého nákladu časopisu. V 80. rokoch bola poprednou hviezdom tretej stránky Samantha Foxová, ktorá neskôr urobila veľkú kariéru ako speváčka. Teraz si obľubu čitateľov získaala 27-ročná Melinda Messengerová z Londýna, ktorá už dlhší čas demonštruje svoje vnady na tretej stránke časopisu. Diváci ju

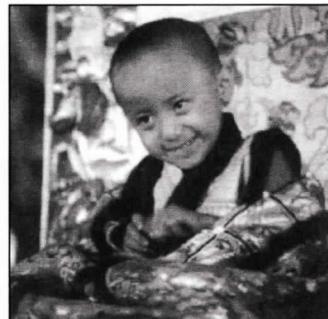
mohli niekoľkokrát vidieť i v televíznych reklamách propagujúcich novú hru video nazvanú Formula 1. Onedlho, vďaka popularite, má vraj debutovať aj ako herečka vo filme, ktorého dej sa bude odohrávať v jednom z londýnskych nočných klubov. Znalci soubiznisu jej predpovedajú veľkú kariéru. Na snímke: pôvabná Melinda.

NAJTVRDŠIA ŽENA V HOLLYWOODE. Ide o americkú herečku Sigourney Weaver, ktorá pred dvadsaťimi rokmi zahrala úlohu bojovnej astronautky E. Ripleyovej v kozmickom horore Votorec. Skoro po dvadsaťich rokoch opäť vystúpila v tejto úlohe

počas natáčania 4. dielu tohto filmu. Nebolo by na tom nič zvláštne, keby nie skutočnosť, že v 3. diele E. Ripleyová, bojujúca so strašným netvorom, zahynula v rieke žeravej magmy. Scenáristi však našli spôsob, ako ju oživiť. Vo 4. diele ju vzkriesia - vďaka partenogenéze - a tak sa opäť môže pustiť do boja so strašlivou obľudou.

Herečka medzitým zahrala celý rad iných úloh, dramatických i komických, ale všetci ju stotožňujú predovšetkým s postavou odvážnej E. Ripleyovej. Jeden z kritikov New York Timesa napísal, že je z nej tvrdšia bojovníčka ako Stallone dokopy so Schwarzeneggerom. - Je to nádherné poraziť mužov ich vlastnou zbraňou - povedala S. Weaver (na snímke).

4-ROČNÝ LÁMA. V budhistickom kláštore v Katmandu (Nepál) bol za lámu (kñaza) vysvätený 4-ročný Yangsi Rinpoche Ugyen Jigme Lhundrup. Podľa tibetských budhistov je chlapček novým stelesnením zo-

snulého (v 1991) mnicha Dilgo Kyentse Rinpocha, ktorý bol učiteľom a majstrom dalaljámu. Vysviacka bola mimoriadne slávostná a zúčastnilo sa jej vyše 15 tisíc vyznáváčov budhizmu z celého sveta. Malý Yangsi sa napriek svojmu veku choval neobvykle dôstojne. Lamaizmus, čiže tibetská forma budhizmu, prežíva v súčasnosti ľažké chvíle.

Tibet totiž patrí Čínskej ľudovej republike, ktorej orgány podrobili mnichov ideologickejmu „pranu mozgov“. Zato na západe sa teší čoraz väčšej popularite. Vyznáváčmi budhizmu sú napr. niektorí známi americkí herci, R. Gere, S. Seagal a ďalší. Na snímke: malý láma.

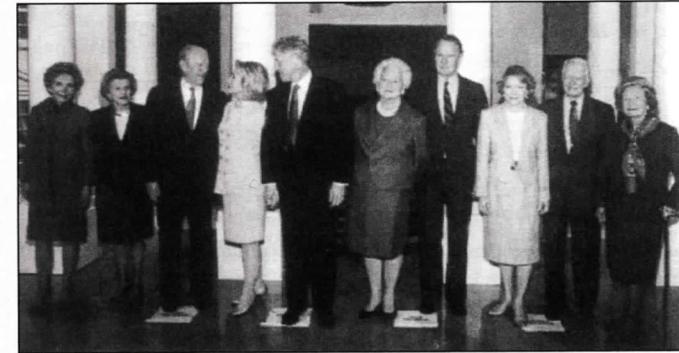

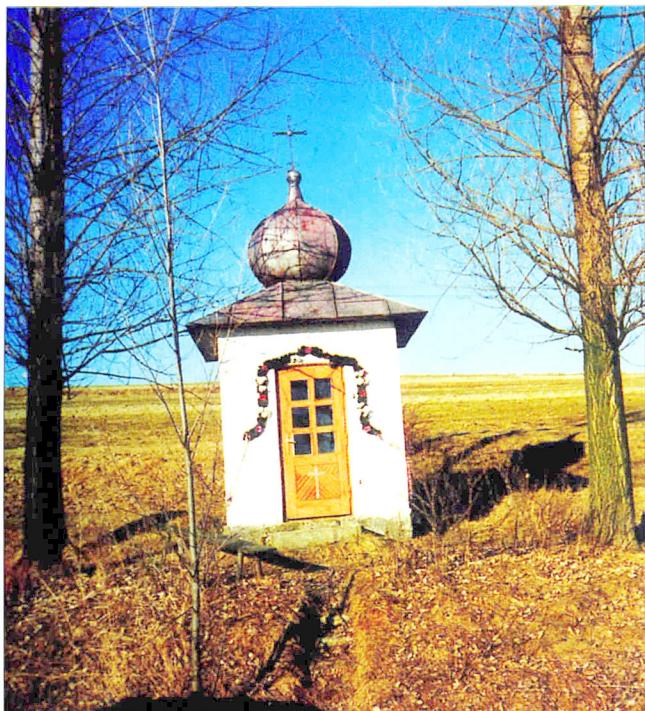
MILIONÁRI. Jeden z amerických časopisov zostavil tabuľku 40 osobností zo sveta šoubiznisu, ktorí vlnali najviac zarobili. Na prvom mieste v tomto zozname je filmový režisér a producent Steven Spielberg, ktorého konto sa v minulom roku zväčšilo o 380 miliónov dolárov.

Na druhom mieste je George Lucas, ktorý vďaka zmodernizovanej verzii trilógie s-f Hviezdné vojny zarobil 300 mln dolárov. Tretie miesto v tabuľke obsadila čierna televízna hlásateľka Oprah Winfreyová - 240 mln, piate The Beatles - 120 mln, sedme slávny mág David Copperfield - 106 mln, ôsme Tom Cruise, Arnold Schwarzenegger a Tim Allen - všetci po 100 mln. O veľkej porážke môže hovoriť slávny spevák Michael Jackson, ktorý je so 68 mln až na 23. mieste, alebo napr. Bill Cosby, ktorý sa so 44 miliónmi umiestnil na poslednom, 40. mieste. Na snímke: O. Winfreyová.

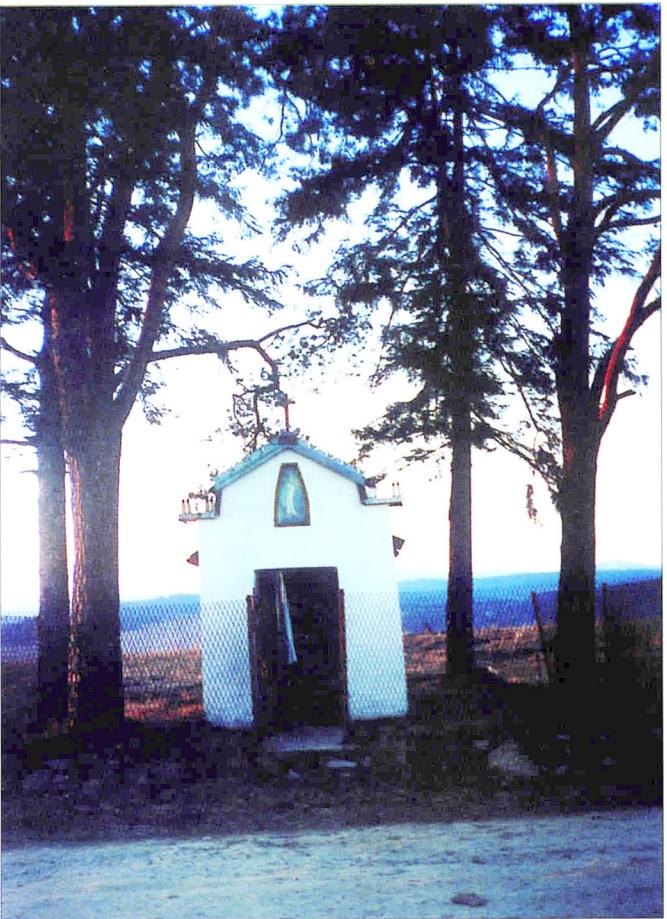

ZJAZD PREZIDENTOV. Počas otvorenia Knižnice Georgea Busha na univerzite A&M v Texase došlo k neobvyklému stretnutiu až štyroch prezidentov USA a šiestich prvých dám. Okrem Georgea a Barbary Bushovcov sa slávnosti zúčastnili: Bill a Hilary Clintonovci, Jimmy a Rosalynn Carterovci, Gerald a Betty Fordovci, ako aj Nancy Reaganová a Bird Johnsonová. Knižnica, po-zostávajúca z troch budov, stála 83 mln dolárov. Zhromaždili v nej tisíce fotografií, písomností a rôznych rekvízít, ktoré dokumentujú život a činnosť dnes už 73-ročného G. Busha od detstva po súčasnosť, teda o.i. jeho kariéru v ropnom priemysle, vojenskú službu v letectve počas druhej svetovej vojny a politickú činnosť, keď pôsobil ako člen Kongresu, delegát USA v OSN, veľvyslanec v Číne, šef americkej výzvednej služby, viceprezident a napokon ako prezident USA v rokoch 1989-93. Na snímke: prezidenti a prvé dámy.

Kaplnka sv. Jozefa v Jablonke

Kaplnka sv. Jana v Jablonke

KAPLNKY NA ORAVE

Foto: P. Kollárik

Kaplnka sv. Jozefa v Podviku

Přícestná kaplnka v Podsrní

Pohľad na Tatry od Čiernej Hory. Foto: J. Pivovarčík

DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

WYKONUJE:

jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości
w formatach A2 i B3

(prospekty, etykiety, ulotki, akcydensy, książki itp.)

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE:

Biuro Zarządu Głównego TSP

ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków

tel.: 632-66-04, 633-09-41, tel./fax: 634-11-27

nr konta: BDK w Lublinie II/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW

poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.I.</i> , (rocznik), Kraków 1993	3,00 zł
Almanach, <i>Słowacy w Polsce cz.III.</i> , (rocznik), Kraków 1995	3,50 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, <i>Słowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	2,50 zł
Zbigniew Tobijański, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	5,00 zł
J. Ciągwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	5,00 zł
M. Homza, St. A. Sroka, <i>Štúdie z dejín stredovekého Spiša</i> , Kraków 1998	8,00 zł
<i>Miejsce w zdarzeniu - antologia współczesnych opowiadań słowackich</i> , Kraków 1998	9,00 zł